

Irodalmi Jelen

XXIV. évfolyam, 278. szám

2024. DECEMBER

Irodalmi Jelen

Szerkesztőség és kiadó:

1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5.,

310085 Arad, Eminescu utca 55–57.,

tel.: +40-257-280-751, +40-257-280-596 (fax),

<http://www.irodalmijelen.hu>, ij@irodalmijelen.hu.

ISSN: 1584-6288

Kiadja az **Occident Média Kft.**

Főszerkesztő: **Böszörményi Zoltán**

Főszerkesztő-helyettes: **Bege Magdolna**

Munkatársak: **Varga Melinda** (vers, interjú), **Bene Zoltán** (próza),

Laik Eszter (helyszíni tudósítások, műfordítás, esszé),

dr. Hegyi Pál (tudomány, esszé), **Juhász Kristóf** (kritika),

Csorniy Dávid, **Szalai Klaudia** (fotó, film)

Olvasószerkesztő: **Hudy Árpád**

Lektor: **Jámbor Gyula**

Örökös munkatársak: **Faludy György, Makkai Ádám,**
Méhes György, Szócs Géza

Rendszergazda: **Csipkár Nándor**

A borítón: **ANNA CHROMY** *A lelkiismeret köpenye* / **Monaco, köztér**
(**B. M.-fotó**)

Böszörményi Zoltán

Teli fénnel a jászol

*ez most december
újra eljött
lelkem kinéz
a virradatra
megpillantja a vándort
ki megigazítva ruháját
látja
teli fénnel a jászol
öröm fut az arcára
vinné a jó hírt
futna vele messze
felkutatna minden embert
örömét azonnal kihirdesse
megszületett az égi bárány
teli fénnel a jászol*

Bakoss Géza

Ferencek

„Állát méltóságteljesen megemelte, és félig hunyt szeme le-sújtó pillantást lövellt a lány feje búbjára. – Ez nem csupán egyéni kérdés – hangsúlyozta –, ez általános, elvi probléma. – Nem látok semmi különbséget a kettő között – válaszolta Gladys, s ezzel egy csapásra eltörölte a filozófusok és moralisták, vallásalapítók, reformerek és utópiagyártók minden ünnepélyes követelését az idők kezdete óta.”

(Aldous Huxley: Pont és ellenpont)

Apja konzervatív ember volt. A két világháború között aktív cserkész, farkaskölyökből egészen a csapatparancsnokságig vitte, míg a cserkészetet 1948-ban fel nem oszlatták. A II. világháborúban tüzer felderítő, hadapród őrmester. Hithű, de semmiképpen sem buzgó katolikus. Hite inkább valamiféle hagyománytiszteltet, később a fennálló szocialista rendszerrel szembeni ellenállást tükrözött, nem pedig mély meggyőződést.

A vasárnapi miséken minden héten részt vett a család. Anyja és nővére a templom hajójában kerestek egy-egy szabad helyet, mint mindenki más. Apja, arra való hivatkozással, hogy nagy a tömeg, felment vele a kórusra. Ott csak a kántor ült az orgona mellett, a kivénhedt, ide száműzött, összefarigcsált padokban egy-két különc, meg ő az apjával. Hely volt bőségesen, mivel a szertartásból innen föntről semmit sem lehetett látni. Tulajdonképpen hallani is alig hallottak valamit, fülelni kellett. Jól elvoltak. Ő a padokba vésett ábrákat, írásokat nézegette (mindig ugyanott ültek, mindig ugyanazok a padfirkák: kalapos ember pipázik, kereszt, az írásokra már nem emlékszik). Unatkozott. A kántor orgonajátéka és éneke nyújtotta volna az egyetlen érdekességet, de miután repertoárja szűk volt, ez is monotonitásba fulladt. A templomba járáson túl szülei nem fektettek nagy hangsúlyt vallási fejlődésére.

Volt ugyan elsőáldozó, de idős plébánosuk már nem nagyon találta meg a hangot a zömmel alsó tagozatos gyerekekkel, ezért egyfajta letudandó feladatként kezelte az ezt megelőző egy éves hitoktatást. A foglalkozások rendszerint úgy kezdődtek, hogy a plébános ravaszul megkérte Ritát, ugyan mondja már el, amíg mindenki meg nem érkezik, hogy a héten milyen érdekes rajz-filmeket látott a televízióban. Rita vagány kislány volt, elmesélte. Rendkívül hosszan és részletesen. A katekizmusra már alig maradt idő. Így – bár minden vasárnap részt vett a misén – a katolikus vallás legalapvetőbb tételeit sem ismerte. Ez nem igazán zavarta, magát a templomba járást is úgy fogta fel, mint plébánosuk az elsőáldozó kisgyermekek hitoktatását: kötelező penzum.

A '70-es évek közepén egy frissen végzett mérnök, K. Miklós került abba a tervezőirodába, ahol apja már hosszú évek óta dolgozott. Barátok lettek. K. Miklós a Pannonthalmi Bencés Gimnáziumban érettségizett. Ez óriási meglepetés volt apjának. Hát működhetnek még ebben a rendszerben katolikus iskolák? Bizony, bizony, az Állam és az Egyház között 1950-ben kötött megállapodás eredményeként nyolcat is engedélyeztek: két bencést, két ferencést, két piaristát és két leánygimnáziumot (a Miasszonyunkról elnevezett Szegény Iskolanővérek működtetésében).

Ő éppen akkor végezte a nyolcadikat, középiskola után kellett nézni. Elégge anyás volt. Anyját sajnos sok minden érdekelte, összeveissza csapongott a komolyzene, a német nyelvtanulás, a klasszikus görög és római irodalom meg még számtalan egyéb – általa fontosnak tartott – művészet és tudomány között. Így keveredett egy, a rákoskeresztúri Dózsa Művelődési Házban tartott rendezvényre is, ahol az előadó pszichológus a gyermekek és kamaszok neveléséről, fejlődéséről beszélt, és az volt a veleje, hogy az általános iskola befejezéséig a gyermeknek még a családban, az anyja mellett van a helye, míg középiskolás korban fejlődését legjobban az elszakadás, az önállósodás, a közösségbe történő beilleszkedés, azaz egy kollégium szolgálja. Pár nappal később apja beszámolt a családnak K. Miklós középiskolájáról.

A verdikt megszületett: irány Pannonhalma. Szülei nem bízták a véletlenre. K. Miklós összehozta őket egykori osztályfőnökével és prefektusával, Aurél atyával, aki a 60-as éveiben járt. Jó fej volt, biztosította őket, hogy mindenben támogatja a felvételi sikerét. Őt ugyan senki sem kérdezte, hogy mit gondol az egészről, de akkor még minden olyan távolinak tűnt, így nem is foglalkozott vele.

A felvételire januárban került sor. Hatalmas tömeg, túljelentkezés. Kicsit megdöbbenek, de bíztak a protekcióban. Először mindenki részt vett az apátság valóban impozáns, gótikus templomában tartott szentmisén. Annyira izgult, hogy oda sem figyelt semmire, bár ez – mint tudjuk – miséken amúgy is bevett szokása volt.

Írásbelivel kezdtek. Osztálytermekre osztották szét őket, először matematika, majd szövegértés. Jó tanuló volt, a matek nem okozott nehézséget. A szövegértés sem, valami Ernő nevű illető száguldozott kutyaszánnal az Északi-sarkon. A téma mindenestre meglepte, izgalmasnak találta. Utána következett a szóbeli. Egy fiatal, ambiciózus szerzeteshez került, aki úgy nézett ki, mint von Diepel őrnagy *A halál 50 órájából*. A filmet már többször látta, mert mise után rendszerint megnézte a közeli mozi délelőtti matinéját. Nem sok jót remélt.

A beszélgetés barátságosan indult. Semmitmondó kérdések: hol él, szülők foglalkozása, testvérek, hova jár iskolába, milyenek az eredményei, ilyesmik. Aztán:

– És hogy fogod tölteni a vakációt?

Óvatlanul elbüszkélkedett vele, hogy egy többhetes nyugati körutazást terveznek. (A Nyugat-Európába történő utazást a rendszer háromévente engedélyezhette állampolgárainak, ha jól viselkedtek. Kék útlevel, valutakeret. Egyébként családjának is nagyjából ennyi időre volt szüksége, hogy a következő út költségeit valahogy összespórolja.)

Innentől a kellemes csevegés KGB-szerű vallatássá alakult át:

Aha, szóval körutazás? Mely országokba? Húha, még Franciaország is? Mi a fővárosa? Melyek a nagyobb városai? Sorolj fel

néhány hegységet! Folyót! Mely országokkal határos? Ásványkincsek? Mezőgazdaság? Miket természetnek? Hányan élnek ott? Nem baj, ha nem tudod, de tippelj! Néhány esemény a francia történelemből? Mondjuk, Nagy Károly óta. Írók, költők? Na és mi lenne a következő ország? Olaszország? Nagyon jó! Fővárosa? És így tovább, országról országra.

A kérdések géppuskaszerűen záporoztak. Ha néhány másodpercig nem válaszolt – akár azért, mert nem tudta, akár csak azért, hogy a gondolatait összeszedje –, már jött a következő. Minden egyes kérdés után vallatója apró bejegyzést firkált noteszába. Miután a kihallgatás e szakasza nagy nehezen véget ért, következett a memória:

– Számokat fogok mondani, egyre többet. Neked csak annyi a dolgod, hogy megismételd. Nyolc.

– Nyolc.

– Nyolc, kettő.

– Nyolc, kettő.

– Nyolc, kettő, hét.

– Nyolc, kettő, hét.

És így tovább, számjegyről számjegyre. Nem emlékszik, hányadiknál rontotta el, de ez is akkurátusan bejegyzésre került. Ezzel a világi kérdésekkel végeztek. Áttértek a szakrális síkra.

– Meséld el nekem, miről szólt az evangélium a mai szentmisén!

Alapvetően ez egy könnyű kérdés volt. De neki két megoldhatatlan problémája is akadt vele. Nem figyelt oda a misén, és ami még súlyosabb: fogalma sem volt róla, mi az az evangélium. A rajzfilmekről szóló hittanoktatás és a sunnyogás a kóruson most bosszulta meg magát. Hallgatott.

A másik kicsit megenyhült. Ő is gondolta, hogy szegény gyerekek izgalmaikban valószínűleg nem igazán figyeltek, úgyhogy a maga módján megpróbált segíteni:

– Hát kinek az életéről szólnak az evangéliumok? – kérdezte abban bízva, hogy ha Jézus neve beugrik, akkor esetleg valami emléktöredéket fel tud idézni a ma elhangzott részletből.

Lesütötte a szemét, és tovább hallgatott. Kihallgatójában szörnyű gyanú támadt. Lehetséges, hogy a jelölt azt sem tudja, mi az evangélium? Ezt gyorsan tisztázni akarta, mert maga sem hitte el.

– Te nem tudod, mi az evangélium?

A hallgatás mindennél beszédesebb volt.

– De hát hogy hívják a plébánosokat?

A szerzetes már-már kiabált, tulajdonképpen fölöslegesen. Nyilván nem citálja az inkvizíció elé szegény öreg plébánost a hittanoktatás bűnös elhanyagolásáért. Idegességében csúszhattott ki a száján. És a kérdés azért is értelmetlen, mert a saját plébánosa nevét nyilván mindenki tudja.

Kivéve őt. Szomorúan rázta meg a fejét.

Ez aztán mindent eldöntött. Idejön egy gyerek, egyházi iskolába jelentkezik. Vallásának alapfogalmaival sincs tisztában. Ezen még talán lehetne javítani. De az a végtelen cinizmus, hogy háromszoros túljelentkezés mellett még a plébánosa nevét sem ismeri, semmiképpen sem tolerálható. A szerzetes felállt, megköszönte a beszélgetést, és közölte, hogy a felvételi eredményéről majd levélben értesítik a családot.

– Na, hogy ment? – kérdezték izgatottan szülei.

– Szerintem nem vesznek fel. Nem tudtam, mi az evangélium, és azt sem, hogy hívják a plébánost.

– Te nem tudod, hogy hívják a plébánost? – döbbsent meg anyja. Már a nyelve hegyén volt valami dörgedelmes letolás, de aztán elhallgatott. Apja elmélyülten rugdosott egy kis kavicsot az apátság murvával felszórt parkolójában, azt nézte. Érezték, hogy némi saruk azért nekik is van ebben. Aurél atyában egy kicsit bíztak még, de ekkora malört még ő sem tudott elsikálni. Nemsokára megjött a levél: „Sajnálattal közöljük, hogy helyhiány miatt...” stb. De a levél végén felvillantották, hogy van még öt másik katolikus főgimnázium is az országban. Mindegyik címét megadták.

Az esztergomi Temesvári Pelbárt Ferences Gimnáziumot nővére szúrta ki. Szülei már belenyugodtak valami normális középiskolába, de nővére lehenyerlő kampányt indított. Milyen helyes kis város Esztergom! Közel is van Pesthez. Ez is kollégium. Meg kellene próbálni. Addig-addig ismételtette, amíg szülei úgy döntöttek: bár már ott is valószínűleg lezajlottak a felvételik, egy próbát megér. Ő erősen tiltakozott, nagyon unta már az egészszet, de azazal nyugtatták: csak nézze meg, ez nem kötelezi semmire. Ketten utaztak le áprilisban apjával.

(A bencés rend alapítója, Nursiai Szent Benedek az 500-as évek elején működött. Kemény ember lehetett, szabályzata, a Regula egyes elemei még korunkban is érvényesek a szerzetesrendek életében. A rend jelmondata: *Ora et labora*, ami azt jelenti: *Imádkozzál és dolgozzál*. Assisi Szent Ferenc jóval később, a XII. és XIII. század fordulóján élt, nagyon laza volt. Hipszter. Szegénységi fogadalom, az elesettek gondozása, a természet szeretete, egyfajta panteizmus, Naphimnusz. A rend jelmondata: *Pax et bonum*, ami viszont annyit tesz: *Béke és jószág*. A két alapító felfogása között ég és föld a különbség, ami nyilván tanításukban is megnyilvánul. A névadó Temesvári Pelbárt egyébként Mátyás király kortársa, a XV. század második felének neves hitszónoka és hittudósa, tevékenysége elsősorban Budához köthető, de egy rövid ideig az esztergomi ferences kolostor házfőnöke is volt.)

Tavaszi szünet volt. Teodóz atya, az iskolaigazgató fogadta őket.

(Egyébként nem jelentkeztek be. Csak úgy beestek. Manapság ez elképzelhetetlen lenne. Bizonyos tekintetben a múlt század utolsó negyedét sokkal nagyobb lazaság és tolerancia jellemezte, mint korunkat.)

Teodóz atya megkérdezte, hogy mi járatban vannak. Felvételi ügyben jöttek – mondta apja –, ha még lehetséges. (Pannonhalmát nem említette.) Miután a két első évfolyam összesen nyolcvan helyére eddig hetvenen jelentkeztek, Teodóz atya nem látta akadályát egy elbeszélgetésnek.

Apja – hogy elejét vegye a későbbi esetleges súlyos leégéseknek – közölte, hogy bár rendszeres templomjárók, de fia teo-

lógiailag még meglehetősen alulképzett. (Ő akkorra már tudta ugyan, hogy mi az evangélium, Dr. Papp Artúr plébános nevét pedig álmából felkeltve is fújta, de azért nem lett volna nehéz megfogni hitének egyéb, még a legalapvetőbbnek számító kérdéseiben sem.) Teodóz atya felnevetett. Hát négy évig jár majd ide a fiú, higgye el, megtanulja. Percig se aggódjon emiatt! Rém barátságos volt. Hát még az öltözete! A bencések állig begombolt, fekete reverendát hordtak, fehér gallérral. Vitathatatlan, hogy volt bennük elegancia. Ezzel szemben a ferencesek öltözete sötétbarna, kapucnis laza csuha, derekukon fehér kötéllel megkötve, lábukon saru.

Hogy azért megadják a felvételi módját, bementek az igazgatói irodába, ahol az egyébként magyar szakos Teodóz atya megkérdezte, hogy mit tanulnak most irodalomból. József Attilát. Mondd el az életét, kérte Teodóz atya. Elmondta.

– Tudnál egy verset is tőle?

Hosszan gondolkodott. Tudott ugyan többet is, de izgult, és egy olyan sem jutott eszébe, amit egy szuszra, gondolkodás nélkül, hibátlanul végig tudna mondani. Ezt Teodóz atya úgy kezelte, hogy nem baj, addig megmutatja az iskolát, és majd a végén elmondja a verset. Körbevezette őket. Megnézték a templomot, a hangulatos belső udvart a kerengőkkel, az akkoriban átépített betegszobákat: valóban modernnek számító, kétszemélyes helyiségek, makulátlan fehér vaságyakkal, nővérszobával, orvosi rendelővel. Jártak a fizikumban és a kémikumban is, melyek lépcsőzetesen emelkedő padsoraikkal úgy néztek ki, mint az egyetemi előadótermek. A padok között konnektorok, csapok, kémcsőtartók. Az osztálytermek nagy meglepetést nem jelentettek: átlagosan lepusztultak voltak. Utoljára maradtak a hálótermek.

– Ejha! – szisszent fel Teodóz atya. – Hát a hálótermek kulcsát az irodában felejtettem. Na, nem baj, majd meglátod, ha beköltözl.

Nagyon rutinos volt. Tudta, hogy ő el fogja sunnyogni a verset. Nem is kérte számon. Cserébe elsunnyogta a hálótermek bemutatását. Korrekt üzlet.

Rövidesen jött a levél: természetesen felvették. Ezt a család kész tényként kezelte, szó sem volt arról, hogy önkéntesség, esetleg más iskola Pesten. Ő sem nagyon tiltakozott. Szabálykövető volt. Ha felvették, menni kell.

Szeptember elsején levonult a család a Trabanttal, ami dugig volt pakolva bőröndökkel, szatyrokkal meg az ágyneművel: lepedővel, paplannal, párnával és pokróccal. Minden évfolyamra jutott egy-egy hálóterem, nyolcvan személyes. Egy irdatlan hodály, benne négy sorban húsz-húsz rettenetesen leharcolt, barnára festett vaságy, középütt elválasztó folyosó. Bal oldal az A-soké, jobb oldal a B-seké. Szóhoz sem jutott a megdöbbenéstől. Mint ahogy szülei sem.

Egy hónappal később, az első szülői látogatáskor – miközben elszakadt farmerkabátját varrta a Bazilika előtti dombon – anyja felajánlotta, hogy, ha gondolja, kereshetnek más iskolát. Esetleg a piaristák Pesten? Ott bejárós lehetne. Inkább marad – mondta. Egy hónap kollégium elég volt ahhoz, hogy nagyon szégyellje magát, ha feladja. Jól döntött. Élete legmeghatározóbb négy éve volt. És még a pszichológusnak is igaza lett.

Érettségi után azonnal felvették a Budapesti Műszaki Egyetem Gépészmérnöki Karára, következett a kötelező sorkatonai szolgálat 11 hónapos első időszaka. A hódmezővásárhelyi lövészeredbe került csupa menő előfelvételis közé: színészek, bölcsészek, képzőművészek, sportolók. És valami adminisztratív hiba folytán rajta kívül még 12 gépészmérnök is bevonult ide. A többi 350 gépészmérnök az évek óta nekik megszabott laktanyában, Kalocsán, a páncélos ezredben kezdte meg a szolgálatot.

(Imádta a magyar irodalmat. Magyartanára, dr. Lukács István kiváló pedagógus és nagy tudású ember volt. Nagyon szeretett volna irodalommal foglalkozni. De akkor még egyházi iskolából esélytelen volt a bölcsészkarra bejutni. A rendszer tartott attól, hogy az ilyen háttérű magyar vagy történelem szakos tanárok

megmételtyezik az ifjúságot. Matekból is jó volt, így lett gépészmérnök. Ezzel a szakmával nem volt probléma. A mechanika, statika, termodinamika rendszerfüggetlen.)

A kollégiumi után azt gondolta, hogy ez a szűk egy év sétagolopp lesz. Hozzászokott a közösségi élethez, a többiekhez való alkalmazkodáshoz, illetve ha kellett, akarata érvényesítéséhez. Praktikák. Ezzel nem is volt különösebb baj. A baj azzal volt, hogy – kezdve a laktanyaparancsnoktól a legutolsó harmadidőszakos őrzetőig – komplett idiótákkal volt körülvéve. A színvonalhoz néhány előfelvételis szakasztársa is gyorsan hozzáidomult.

Maga a laktanya egyébként szanatóriumnak volt elkönyvelve a többihez képest. Máig is emlékszik jó Bagdi őrzető szavaira, ha valaki panaszkodott:

– Kemény a föld? Sír-rí a katona? Óriási szerencséje van, hogy a 2. zászlóaljba került! Mert az 1. zászlóalj sokkal nagyobbakat szív! De az is semmi ahhoz képest – és itt tényleg kicsit megbor-zongott –, mintha Kalocsára került volna a Forradalmi Ezredbe. Na, ottan megtudná, mi az a szívatás. Úgyhogy örüljön, oszt ássa tovább azt a kib...ott lövészgödröt!

A bevonulást követő második héten kérdőívet osztottak ki közöttük, melyben elsősorban arra voltak kíváncsiak, kinek milyen a mozgalmi élete. KISZ-tag-e? Ha igen, válaszoljon az alábbiakra, ha nem, ugorjon. Párttag-e? Ha igen... Ezzel nagyjából ki is merültek a kérdések az utolsó kivétellel: milyen alkotó jellegű vagy művészi tevékenységet folytat? Rajta kívül mindenki KISZ-tag volt, párttag is akadt egy-kettő. (Az egyházi iskolákban nem működtek KISZ alapszervezetek.) Kicsit szégyellte, hogy üresen fogja beadni a kérdőívet. Úgyhogy a művészeti rovatba beírta: szeret rajzolni.

Abban az évben tartották a Magyar Szocialista Munkáspárt XII. kongresszusát. Erre az alkalomra rengeteg plakát elkészítését tervezte a parancsnokság, ezekkel fogják majd kidíszíteni a laktanyát az eskütételre. Miután tele voltak képzőművész-palántákkal, a kivitelezéssel nem lehetett gond. Az anyagköltségeket pedig állta a Néphadsereg. (Akkor találkozott életében először a

Rotring, a Faber Castel és még sok más neves kapitalista írószer-gyár termékeivel. Ilyeneket nem árultak az esztergomi ÁPISZ-ban.) Kineveztek hát egy képzőművész előfelvételist, aki az egész projektet irányította. Nyilván párttag volt, de korrekt. 12 fő volt a plakátraajzoló létszámkeret, ezt kellett feltölteni a legalkalmasabbakkal. Berendelték hát az összes képző- és iparművészt és azokat, akik a kérdőív utolsó rovatába ilyen tevékenységet írtak, így őt is. Felvételi vizsgát tartottak, ahol tőle is megkérdezték:

- Te mihez értesz?
- Szépen írok.
- Akkor íráj valamit!

(Esztergomban az első osztályfőnöke és prefektusa Tamás atya volt. Ha a ferenceseket a bencésekhez képest hippinek tekintjük, akkor Tamás atya a hippi volt a hippik között. Az első osztályfőnöki órán felírta a táblára a következő mondatot: „Éljen a Magyar Néphadsereg!” Majd megkérte az osztályt, hogy ezt mindenki másolja le. Miután elkészültek, Tamás atya kiválasztotta a legszebbet. Az övé volt. Jutalma: töltsé ki az osztálynaplót 36 főre, minden egyes adattal.)

Erre visszaemlékezve nyomtatott nagybetűkkel leírta: „Éljen a Magyar Néphadsereg!” Írása javult a gimnáziumi évek alatt, beválasztották a plakátkészítő csapatba. Szigorúan önkéntes alapon.

A képzőművészek már a munka indulásakor közölték feltételeiket: ha részt kell venni az alapkiképzésen, azaz kúszni, szökellni, gyakorló gránátot dobni, horribile dictu lövészgödröt ásni, es-tére biztosan remegni fog a kezük. A határidő is rövid. Innentől fogva mentesültek a napi terepgyakorlatok alól.

Égész nap csak ült, és írta a plakátok bornírt, unalmas és sematikus szövegeit. Maga a dizájn egyszerű volt: bal oldalról alaposan pofán vágta egy vörös csillagot, amitől az eldeformálódott, ágai össze-vissza álltak. Ez volt a művészi hatás. Ráúszattak egy nagy, kurzív, világoskék XII-est. Kész. Az elemeket színes öntapadó fóliákból ügyesen kivágták, és felragasztották egy A1-es kartonra. Akkor jött ő: nyomtatott nagybetűkkel teleírta a gépelt

oldalakon elé tett hülyeségekkel. A munka oroszlánrésze így rá hárult, a sablonok kivágása és felragasztása nem telt sok időbe a többi tizenegy művésznek.

Pár nap elteltével súlyos morális válságba került. Esténként, mikor munkájával végzett, visszatért a körletbe az egész napos harcászkodástól kimerült, poros, koszos, izzadt és szakadt társai közé. Bár nem mondta senki, de érezte, hogy kiközösítik. Nem haragudott, megértette őket. A szakasz egy emberként szív, és itt van ő, aki helyett egész nap csak bent ücsörög, és valamit firkálgat. A kollégium megtanította rá, hogy a közösségből kilógni: életveszélyes. Vissza akart férközni a kegyeikbe.

Elhatározását tett követte. Reggel félrevonta a főművészt.

– Te, én holnaptól visszamegyek a szakaszomhoz. Abbahagyom a plakátraajzolást.

A másik megdöbben. Őszintén nem értette, hogy lehet valaki akkora örült, hogy ezt a felülről is támogatott, rendkívül kényelmes sunnyogást feladja.

– Te hülye vagy? Akkor tovább folytatod az alapkiképzést. Lövészgödröt akarsz ásni?

– Lövészgödröt akarok ásni.

– Kúszni, mászni, gránátokat hajigálni?

– Igen.

– De miért?

– Úgy érzem, cserben hagytam a szakaszt. Szeretném azt csinálni, amit ők. Meg ez egy önkéntes feladat, nem igaz?

Lett is nagy riadalom! A művészek elveszítik egyetlen emberüket, aki szépen ír. Mi lesz így a plakátokkal? Hogyan készülnek el? Egy óra sem telt el, máris hívatta a zászlóalj politikai tisztje, egy százados. Ő volt a plakátprojekt fő felelőse. Nem volt különösebben ideges. Rágyújtott és megkérdezte, hogy mivel indokolja elhatározását. Neki is elmondta: morális válság, az akolmeleg hiánya, a szakaszhoz akar tartozni. Miután végighallgatta, a százados két lehetőséget ajánlott fel:

Vagy elfelejtik ezt a beszélgetést, és tovább folytatja a plakátírást, vagy parancsba adja, és tovább folytatja a plakátírást.

Az első megoldást választotta.

A plakátok határidőre elkészültek, az eskütételre mindegyik a helyén díszelgett. Időközben a szakasz is megenyhült: megszokták, hogy ő firkálgat, sőt, ebbe egyfajta nagyon rafinált túlélési technikát kezdtek belelátni, amit tiszteltek. Eskütétel után jutalmul csak a kiemelkedően teljesítő előfelvételizsek kaptak két napos eltávozást. No meg a művészek és ő.

Lehullott róla minden erkölcsi béklyó. Azt is rebesgették, hogy önálló dekorációs részleg alakul a laktanyában, órá feltétlenül számítanak. Kéthetente eltávozás, kimenő pedig annyi, amennyit csak akar. Carpe diem!

Visszatérését követő napon szennyes ruhák válogatására osztották be a mosodához. Ott találta meg az alegység-ügyeletes: azonnal jelentkezzen az ügyeletes tisztnél. Mire odaért, már összegyűlt a többi gépészmérnök is. Az ügyeletes tiszt közölte velük, hogy sajnálatos adminisztrációs hibára derült fény: Kalocsán van 13 képzőművész, bölcsész és színész, akiknek itt van a helyük, míg a gépészmérnököknek ott. Pakolják málhazsákba az összes felszerelést, áthelyezik őket a Forradalmi Ezredhez. Indok: a Magyar Néphadsereg nem feledkezik meg az előfelvételizsek tudásának szinten tartásáról. Havonta jönnek majd oktatók a különböző egyetemekről konzultálni, ezért egyetemenként minden hallgatónak ugyanahhoz a laktanyához kell tartoznia. Egy óra múlva itt az autóbusz. (A 350 gépészmérnök – mint tudjuk – egy másik kalocsai laktanyában, a páncélosoknál szolgált. Ott nyilván több gépalkatrésszel találkoznak, mint egy lövészezredben. De egy ekkora duplacsavart már nem volt képes lekezelni a Magyar Néphadsereg adminisztrációja. Úgyhogy a későbbiekben a konzultációk során ők 13-an pingpongoztak, csocsóztak, a kantinban lógtak, de leginkább az ágyukon döglöttek.)

A Forradalmi Ezredben pár nap téblábolás után beosztották őket a különböző alegységekhez. Ő a 2. sz. független páncéltörő sza-

kaszhoz került. Szakaszparancsnoka, Ferenczi törzsőrmester az irodában felvette az adatait. A végén megkérdezte, hogy melyik középiskolában végzett.

– Temesvári Pelbárt Ferences Gimnázium, Esztergom! – vágta ki büszkén, szinte lázadóan.

Ebben a hangsúlyban sok minden összesűrűsödött. Konzervatív neveltetése. A pannonhalmi fiaskó és utána a jó fej ferencesek. Visszaemlékezés egy negyedik év végi osztályfőnöki órára, amit egy III/III-as elhárító tiszt tartott hívatlan vendégként: „Ha lázadni mertek, szervezkedtek, feltöröljük veletek a padlót. Szó szerint feltöröljük!” Hogy nem lehetett bölcsész. Hogy Vásárhelyen nem a második lehetőséget választotta. Szembeszegülés a rendszerrel. Egyfajta „coming out”.

– Temesvári Ferenc Gimnázium – ismételte Ferenczi törzsőrmester, és kezdte volna írni. Közbevágott:

– Nem Ferenc, hanem...

– Kérek engedélyt... – mormolta Ferenczi törzsőrmester hal-
kan, csak úgy maga elé.

– Kérek engedélyt jelenteni!

– Jelentsen...

– Törzsőrmester elvtársnak jelentem, nem Ferenc, hanem ferences. Ugyanis ferences szerzetesek tanítottak ott.

Ferenczi törzsőrmester nyilván nem volt tisztában az állam és az egyház között 1950-ben kötött megállapodással, nem hallott a szerzetesrendekről, így a ferencesekről sem. Eddig a papírokba temetkezett, most felemelte fejét, oldalt billentette, szemeit kicsit összehunyorítva egy darabig szótlanul nézett rá, majd bólintott. A gesztusban minden benne volt. Újra egy előfelvételis, aki értelmetlen betűhalmazokat zagyvál össze. A hülyéje! És még mennyi baja lesz ezekkel tíz hónap alatt. Akkurátusan beírta: Temesvári Ferenc Gimnázium, Esztergom.

– Leléphet! – mondta végül.

Kisomfordált. A moralizálás ezúttal is kudarcba fulladt.

Vesztergom Andrea

Téli párlatok

*Egy gyertya ég. Három még üres,
háromszor tehát még várhatok,
a fák alól kint a csend kiles,
itt-ott bekúsznak téli párlatok,*

*a plázák parfüm-pontsorok,
rapid megrendelésre advent,
az ablakon csillagléc sorog,
remény csak villanásnyi van bent.*

*Két gyertya ég. Kettő lángtalan,
még elég, ennyit lehet várni,
s bízni majd: hátha hátravan
a bizonyos mondhatatlan bármi,*

*hogy a sejtek összeálljanak
lélekké, pár erős, tiszta szálra,
száz parányi amorffolt-alak
szelíden magába fókuszálna*

*kandalló-tüzű érintéseket,
s ahogy az üveghangú jég törik,
amint a felhő a hegy felett
ezer váltott alakba öltözik.*

*Három gyertya ég. Egy itt még hideg,
remény, de mégis addig itt megül,
amíg a csendben ébredő kileng
a kirakat-fények és a plázahéj mögül.*

*A lámpalé a köre rácsorogna,
az ünnep már a küszöbre téved,
hogy türelmes csendben ácsorogva
teríthessen szelíd szemérmet:*

*a hivalkodó, harsány fény helyén
a gyertyatánc olyan gyűretlen, sima,
mint mikor selymes dobbanás körbeér,
s a szívekben lesz hely laknia.*

*Négy gyertya ég... Olyan lesz itt az est,
ahogy formákba öntve, mint viaszt,
olvasztjuk újra: él a gyertyatest
s tanuljuk végre csonkig égni azt.*

Patócs Molnár János

Magyarasszony

Hamburger Mária Lujza, az egész rajonban, sőt az egész korábbi Bereg vármegyében is tisztelt és elismert kardiológus, aki sok magyar, ukrán és orosz életét mentette meg, félve készült a folyó évi karácsonyra. A félelem nem új. Már-már lábhoz dörgölöző, hívatlan napi vendég, alattomos, nem tudhatod, mikor harap meg.

Nagyon rég nem volt igazi, békés ünnepe a családnak. Hamburger Mária Lujza magányos óráiban, amiből naponta elég sok ketyegett vigasztalanul a szebb napokat látott falakon, a jelen és a múlt összegabalyodott fonálán töprengve rádöbrent, hogy tulajdonképpen házasságkötése óta költözött lappangó, állandó kitöréssel fenyegető feszültség a családba. Persze erről nem beszéltek.

Pedig olyan szépen indult minden. Érzelmileg legalábbis. Amikor önbizalomtól dagadó büszkeséggel, hogy sikerült hazaköltözniük Odesszából, elfoglalták a családi ház három szobáját, nem sejtette, hogy lelki nyugalmuknak vége. Eleinte magyarul beszéltek otthon, ahogy azt megszokták, az orosz vő jelenlétében is, a hozzá intézett kérdéseket oroszul is megfogalmazva. Azt remélték, akarva akaratlanul elsajátítja a család többségének nyelvét. Nem így történt. Egyre gyakrabban és egyre ingerültebben tette szóvá, hogy ugyan beszéljenek már valami „emberi” nyelven. Előbb csak Mária Lujza, majd a többiek is átváltottak oroszra, ha Szergej Szergejevics megtisztelte őket jelenlétével. Gyermekeik születését követően az új családtag külön szobát igényelt, mert a gyereknevelés zajos melléktermékei gátolják őt felelősségteljes gyógyító munkája végzésében. A nagy házban a családtagok elkerülhették a kínos, hosszas együttlétet, az ünnepeken viszont elkerülhetetlen volt a nyelvi feszültség. A karácsonyról például a vő kijelentette, örüljenek, hogy ő nem vallásos, és kompromisszumkész, mert ha az lenne, illetve nem lenne az, ragaszkodna az ortodox hagyományhoz akkor is, ha Ukrajná-

ban áttértek hivatalosan a nyugatias december végi ünnepre a januári helyett. Ami Oroszország anyuska végzetes elárulása, az ő cseppet sem szerény, sőt majdhogynem hivatalos véleménye szerint. Mert Ukrajna mindig is Oroszország volt, csak a bolsevikok kreáltak egy bábállamot, hogy a nemzetközi politikában legyen valaki támogatójuk. Na meg a nácik, de az szóra sem érdemes. A Hamburger-család nem szállt vele vitába, „legyen neki az ő hite szerint”, idézte szokása szerint ifj. Hamburger Mihály Jézust.

Nyugdíjasként is tovább dolgozott Mária Lujza doktornő. Az ambiciózus, magasabb életszínvonalra vágyó orvosok a Szovjetunió felbomlásával kivándorolhattak, s ezt legtöbbjük meg is tette. Ki közelebb, ki távolabb próbált szerencsét, hamar orvoshiány támadt. Meg úgy érezte, ha az egészsége megengedi, miért ne szolgáljon tovább. Munkáját mindig is az emberiség szolgálataként élte meg. A fizetésben megmutatkozó állami megbecsülést nem túlozta el sohasem az egészségügyi minisztérium, legyen az szovjet vagy ukrán. A betegek hol pénzben, hol különféle adományokkal igyekeztek hálájukat leróni, és kiegészíteni az általuk is elégtelennek ítélt megbecsülést. De nem ezért dolgozott, hanem azért az elégtételért, amit akkor érzett, ha segíteni tudott egy-egy szenvedő embertársán. Hogy ne legyen ideje tépelődni a múlton, annyi ügyeletet vállalt, amennyit csak bírt. Sajnos, így is elég sok magányos órát töltött a nagy házban apja, majd anyja halála után. Edit húga Észtországban maradt véglegesen, akár csak Zsófi. Ciska pedig Magyarországon telepedett le. Igaz, fia és lánya tőle nem messze laktak, és férje is élt. Már ha életnek lehet nevezni dr. Szergej Szergejevics Poppyrin nyugdíjas körzetorvos időtöltését. Amióta Ukrajnában nacionalista fordulat történt, s minden oroszban ellenséget láttak és kerestek, teljesen abbahagyta gyógyító tevékenységét, felesége szakmai gondjai iránt sem tanúsított érdeklődést. Behúzódott a szobájába, tévét nézett, vodkázott, káromkodva olvasta az egyetlen moszkvai újságot, amíg be nem tiltották, sokat bámészkodott az ablak előtt az utca történéseit szemlélve, szidva az átkozott „hoholokat”, akik hálálkodás helyett, hogy az oroszok annak idején felszabadított-

ták őket a tatár elnyomás alól, minden oroszot belefojtának a Dnyeszterbe és a Dnyeperbe, ha tehetnék. És füstölt, mint egy muzeális gőzmozdony. Ha szép idő volt, ki-kiment a kertbe, de rá nem tette a kezét semmire. Szerencsére alig volt hatvan négyzetméteres, annak is egy részét elfoglalta a garázs.

Normál körülmények között csak táplálkozni bújt elő barlangjából, mert a magyar asszony főztjét szerette. Újabban csak így szólította Hamburger Mária Lujzát: magyarasszony. Amúgy továbbra is csak oroszul beszélt, ezen az egy szón kívül sosem mondott mást magyarul. Ukránul sem, noha Kijevben járt egyetemre, ott találkozott Hamburger Mária Lujzával, ott szerettek egymásba, kérte meg a kezét, bár tiszt apja, aki nyugdíjazása után Szamarában telepedett le, helytelenítette a választását. Egy nácit hozol a családkba? Magyar, csak a neve németes – védte menyasszonyát a fiú. Náci, magyar egykutya. Nekem elhiheted, én harcoltam ellenük – utalt a Nagy Honvédő Háborúban lelkes ifjú önkéntesként eltöltött időre. Menyasszonya rokonsága részéről igazán kedvesen fogadta mindenki: a szép szál, hullámos hajú, szőke fiatalember, tisztességes katonatiszti családból az egyre erősödő oroszosítás közepette mi más lenne, ha nem szerencse és nyereség a kisebbségiek számára. Rövid odesszai gyakornokoskodást követően maga ifj. Hamburger Mihály főmérnök elvtárs intézte el, hogy Mária szülővárosában kapjanak állást mindketten, a lakás nem volt probléma, bőven elfértek a családi házban.

Az egyemeletes sarokház, amelyben a Hamburger, majd a Popyrin család lakott, olyan tömören és súlyosan emelkedett ki a környező földszintes épületek közül, mintha a bástya szerepét akarná betölteni. Mintha újhullámos kisöccse lenne a város fölé tornyosuló ősi magyar várnak. Magasföldszintje ablaktalan, klinkertéglából épült, az emeleti nyílászárók inkább üvegezett lőrésnek hatottak, mint fényt hívogató, barátságos ablaknak. Egyik szárnyának meghosszabbításában betonoszlopos masszív vaskapu engedte be az udvarra, akit akart. A másik szárnyon a szomszéd ház tűzfala támaszkodott az erődítménynek. Az utca régi lakói emlékezhetek rá, hogy eredetileg barokkos, a

fényt kitárt szárnyakkal fogadó ablakok díszítették az építményt. Miután az oroszok elfoglalták Krímet, majd a Donyec-medencei oroszok fellázkodtak, és kék-sárga zászlós hazafias tüntetők vonultak le-fel a nagyobb városok utcáin, kezdődtek az átalakítási munkálatok. Vagy kicsit később? Amikor banderisták masíroztak azt ordítózva: Kést a magyarok torkára!? Az emlékezet annyira öntörvényű, csalóka, különösen a közös emlékezet. Különbösen az ominózus ünnep szempontjából majdnem mindegy, hány éve történt a bunkeresítés. A ház küllemének megváltoztatását egy váratlan politikai döntés segítette anyagilag. Elterjedt a hír, hogy az Antall-kormány lehetővé teszi a határokon túli, magyar állampolgárként született, majd azt önhibájukon kívül elvesztők számára nyugdíj folyósítását. A Debrecenben élő Ciska utánajárt a hírnek, anyját magához vette egy időre, bejelentették állandórra, megkapta a magyar állampolgárságot, és szép kis nyugdíjat. Minthogy lánya tartotta, a nyugdíjat meggyűjtötték, s ez lett a fedezete a bunkeresítésnek.

Mária Lujának két gyermeke született, Szergej nem is akart többet. Viktor apja fizikumát örökölte, annak szorgalma nélkül. Igaz, hogy szüleinek sok ideje nem volt vele foglalkozni, a nagymama és nagypapa lehettek volna nevelői, ha hagyta volna. Azt még eltúrte, hogy a magyar tagozat alsó négy osztályában pátyolgassák. Az orosz nyelvű felső tagozatra már apai parancsra került. Egy év sem kellett hozzá, hogy a nagyszüleivel, s valamivel később az anyjával se legyen hajlandó csak oroszul beszélni. Középiskolás korában beleszeretett egy ukrán lányba, akit nyári építőtáborban ismert meg. Attól kezdve átváltott az ukránra, csak az apjával tett kivételt, egy darabig. A katonai szolgálatot követően a lányhoz költözött, amikor hazament, már csak ukránul kommunikált, és az anyjával olyan undok volt, hogy még Szergej Szergejevics is rá-rászólt. Szülei ugyanis abban egyetértettek, hogy illene a családi háttérre tekintettel valamilyen értelmiségi pályát választania. A fiú kinevette őket, motorszerelést tanult, de nem a szakmájával, hanem mindenféle „bizniccel” foglalkozott, főleg cigarettacsempészettel, meg ki tudja még mivel, amiről a szülei nem is akartak

tudni. Amikor elkezdődtek az orosz-ukrán fegyveres konfliktusok, egy gyárban keresett munkát eredeti szakmáját kamatoztatva. Úgy gondolta, ott nélkülözhetetlen lesz, mint hajdan a nagypapja, s felmentik. Nem akart újra mundért öltetni, abból egyszer is elég egy férfi életében, hangoztatta a ritka családi összejöveteleken, bármennyire is öntudatos ukrán.

Húga, Vera egészségügyi középiskolába járt, ő sem akarta szülei példáját követni, megelégedett az asszisztensi státusszal. Anyja után ő magyarnak tartotta magát, lelkészlány barátnője révén a vallás is érdekelte, lekonfirmált, és templomba is járogatott. Az is felvetődött, hogy átmenjen Magyarországra a nagynénje szárnyai alá Debrecenbe. Elutazott, szétnézett, és visszatért. Elejtett megjegyzéseit anyja úgy értelmezte, hogy túl szigorúnak ítélte nagynénje hozzáállását az ő terveihez. Hogy miből álltak ezek a tervek, azt anyjának nem részletezte. Mária Lujza pedig önmagából kiindulva nem tartotta helyesnek, hogy a lánya helyett keressen megoldásokat. Aztán önkéntesként Németországban dolgozott, öregotthonban. Ott megismerkedett a történelemtanári tanulmányait megszakító Ferivel. Miután hazamentek, összeházasodtak. Feri tanítóként helyezkedett el egyházi magyar iskolában. Két lányuk született, panelnegyedben kaptak lakást, ukrán környezetben. Maradhattak volna a családi házban is, de a frissensült vej önértékét sértette, hogy neki folyton „parancsoljanak”. Ezt a Hamburger és Popyrin család az após családi háttérre történő gúnyos célzás-ként értelmezte, és nem tartóztatták a fiatalokat. Feri mindenféle magyar megmozdulásban részt vett, de úgy látszik, perfekcionista géneket örökölt hivatalnok szüleitől, előbb-utóbb mindenhol kimaradt, minden vezetőben csalódott, mindenütt súlyos hibákat, sőt visszaéléseket vélt felfedezni, és ahogy az sok esetben lenni szokott, alkohollal oldotta belső feszültségeit. A szervezete nem lehetett felkészülve a szeszкурákra, előbb csak gyomorvérzést kapott, majd negyven évesen önkezeléssel intézkedve özvegyen hagyta Verát. Aki gyakran panaszkodott az anyjának, hogy egyedül nevelve gyermekeit sok ügyeletet kell vállalnia, talán kevés időt szán a lányaira, akik egyre kevésbé tisztelik, magyarul beszélni sem

akarnak vele. Ideiglenesen visszaköltözött a szülői házba, hogy a dédszülők figyeljenek a lányokra, ám az áldott állapot még egy évig sem tartott: előbb Hamburger Mihály, majd Márffy Angéla ment el a „minden élők útján”, ahogy a temetést végző lelkész fogalmazott. Mária Lujzának pedig, ahogy saját lányára, az unokáira sem jutott több ideje. Bár nehezen, de a doktornő elismerte, nem megy szívesen haza. Maga előtt is szégyellte, hogyha elképzelte, mi várja otthon, azonnal lehetőségeket keres, amivel elodázhajta a megérkezést a gyerekként annyira kedvelt családi házba. Vera beletörődött a kudarcba, „hazaköltözött” a panelba, magyarul beszélt lányaihoz, akik ukránul válaszoltak, ha volt kedvük válaszolni. Talán jobb is, hogy a nagyszülők behaltak a remélt öröklétbe, hogy ne lássák, hova jutott ő a gyerekei nevelésében, állapította meg gyakran rezignáltan. Vagy, ha látják is abból a bizonyos másik dimenzióból, beleszólni már nem tudnak.

A szülői házat id. Hamburger Mihály városi főmérnök építtette 1907-ben népes famíliája számára. Két utcára nézett, tekintélyt parancsoló neobarokk ablakaival. A Kaiser Franz Joseph utca, amelyik Ungvárra visz, és a Boldogasszony utca kereszteződésében, amelyiken Husztra és Beregszászra lehetett eljutni. Aztán kelet-európai szokás szerint a hatalomváltások utcanév-változásokat eredményeztek, többek közt. A cseh, a magyar, a szovjet-orosz hatalom alatt a városvezetés alkalmazkodási kényszertől vezetve átírta az utcanéveket is. Majd nemcsak a hatalom változott, a lakosság nagy része is kicserélődött, és a magukat őshonosnak kikiáltó bevándorlók saját ízlésük szerint festették át az utcanévtáblákat. Az ukrán–orosz háború idején az Uzhhorods’ka és a Mihaila Hrusevskoho nevet viselték éppen.

Id. Hamburger Mihály a kiegyezés utáni magyarosodási lázban fontolgatta a névváltoztatást. Noha nem sejtette, hogy ő maga is megéri az időt, amikor sem magyarnak, sem németnek lenni nem lesz leányálom a Kárpát-medencében. A családi tanács – négyen voltak testvérek – úgy döntött, hogy attól még jó magyarok lehetnek, ha németesen hangzik a nevük. Nem a név számít, hanem a szív – ismételtették meggyőződéssel. A Ham-

burgerekben már a forradalomkor is magyar szív dobogott, amit honvéd kitüntetések is bizonyítanak. Szatmárnémeti hölgyet vett feleségül, a gyógyszerész családból származó König Franciskát. Talán az ő befolyása készíthette egyik unokáját is az orvosi pálya megcélzására. Férje egy fiút és két leányt nemzett neki. Az első világháború közepén született a nevét is öröklő fia. Majd rá két évre a Karolina névre keresztelt lánya. A legkisebb, Hanna, Trianon évében látta meg a napvilágot.

Ifj. Hamburger Mihály Prágában végezte az egyetemet. Egy hazafelé tartó utazáskor ismerkedett meg a kassai születésű Márffy Angélával, aki teológiát tanult a cseh fővárosban. Mihály az első bécsi döntés évében diplomázott villamosmérnökként, Angéla ekkor még csak a másodévet fejezte be. Kérdéses lett, hol folytassa: Sárospatakon, Debrecenben, netán a távolabbi Budapesten? Dehát nőként milyen jövőt remélhetett a feminin lelkésszeggel nehezen barátkozó, konzervatív egyházi társadalomban? A hatalomváltással a cseh mérnökök elhagyták a városi villamos műveket, az ott gyakornokoskodó ifjabb Mihályra szép jövő várt. Úgy döntöttek, összeházasodnak, '39 őszén megesküdtek, nagy lakodalmat csaptak. 1942-ben nevezték ki a villamos művek főmérnökévé a fiatal embert, és abban az évben megszületett első gyermekük is, Mária Lujza. A háború vége felé, az orosz megszállás első heteiben látta meg a napvilágot Edit. Ugyanabban az évben meghalt id. Hamburger Mihály, a ház özvegyére, fiára és annak családjára maradt. Karolina Budapestre ment férjhez egy kikeresztelkedett zsidó banktisztviselőhöz. Minden jótanács dacára, hogy az egymást követő zsidótörvények idején ezt a házasságot megkötni minimum öngyilkosság. De úgy látszik, Isten másképp gondolta, mindketten túléltek a vészorszakot. A kommunizmusra való áttéréskor Munkácsi Róbert komoly megbízásokat kapott a bankrendszer államosításának végrehajtásában, majd az OTP-nél töltött be közepvezetői funkciókat. Karolinának is ott biztosított állást, három gyermekük született. A munkácsi ág lett a Hamburger-família legtehetősebb leágazása. Hanna Münchenben tanult és élt, festőnek vallotta magát, némely kritikus szerint tehetségesen ábrázolta

női szemmel nézve a világot. Különösen férfi aktjaival ért el sikert. Világlátását az is gazdagíthatta, hogy több férfival élt együtt, rendszerint felváltva, miközben a párhuzamos kapcsolatokat sem hagyta ki élettapasztalatából. A család fekete báránként kezelte, nem tartották vele a kapcsolatot. Kivéve Karolinát, aki férje politikai pozíciója gyümölcseként korábban kimehetett Nyugatra, mint az átlagos magyar polgár. Emlékezetes és főleg szórakoztató napokat töltött hűgával az egyre látványosabban fejlődő Bajorországban. Bosszantásul számos Hannával közös fényképet küldött a kárpátaljai rokonságnak.

Karolinától eltérően a háború vészjóslóan végződött ifj. Hamburger Mihály számára. A főmérnök urat sok más magyar és német férfival együtt elhajtották malenkij robotra, de szerencséjére nem találtak helyettesítőt, a város nem működött villamosenergia nélkül, ezt a szovjet katonai parancsnok is elismerte. Érte mentek Szolyvára, még a tifuszijárvány előtt hazavitték. Útközben a katonák az elsötétített ablakú terepjáróban azzal fenyegették, meg sem állnak Szibériáig. Amikor kiszállhatott a háza előtt, csapkodták a térdüket a röhögéstől, látva a mérnök úr elképedését. Szigorú felügyelet mellett, nehogy szabotáljon, tovább irányíthatta a céget. Jó feje, nyelvérzéke volt, gyorsan megtanult oroszul. Angélával együtt a cseh nyelvismeretükre építettek, egymás közt is oroszul társalogtak gyakorlásképpen otthon, persze csak ideiglenesen, így gyerekeik is elsajátítottak ezt-azt szinte észrevétlenül. Ami nagy segítségükre volt a váltakozó intenzitású oroszosítások éveiben. Anyjuk azt tanácsolta, várják meg, amíg eldől, marad-e a cseheknél Kárpátalja, vagy az oroszoké lesz, ne tanuljanak hiába. Mihály úgy ítélte meg, mindent visz a győztes. És neki lett igaza. Angélának született egy fia is, aki csak pár napot élt, aztán '49-ben Zsófia, '51-ben pedig befejezték a családépítést ifjabb Franciskával. Őt természetesen megkülönböztetett szeretettel vette körül a nagymamája.

A családi béke tökéletesnek, már-már unalmasnak tűnt, amíg a lányok iskoláskorba nem cseperedtek. Titokban megkeresztelték őket a református felekezet szertartása szerint. Noha az anyjuk

evangélikus volt. Mióta felvették az ukrán kommunista pártba, ifj. Hamburger Mihály nem járt templomba, Angéla viszont karácsonykor, húsvétkor és a reformáció ünnepén szükségét érezte a templomi istentiszteletnek. A választott iskolák tannyelve volt a kő, amit a nyugodt családi légkör tavába belehajított a történelem. Hosszas szópárbajok nyomán Márffy Angéla véleménye győzött, a klasszikus szolás kiteljesítésével: a kecske is jóllakjon, s a káposzta is megmaradjon. A magyar nyelv jelentette a káposztát, ebben a kontextusban. A lányok az első négy osztályt magyar tagozaton teljesítették, hogy tanuljanak meg írni-olvasni az anyanyelvükön. A további iskoláztatás a hatalomnak való megfelelést szolgálta: a felsőbb elemi ukrán nyelven, a középiskolát oroszul végezték. A családfő akaratát sem mellőzték a nyelvhasználat kiegyensúlyozása érdekében: otthon beszéljen mindenki magyarul. Kivéve, amikor obligát kerti mulatságot rendezett a főmérnök elvtárs, ahol párttitkárok, különböző bizottságok elnökei és elnökhelyettesei, katona- és rendőrtisztek osztották az észt, dicsérték és habzsolták Franciska nagymama magyaros ételeit. A főszakács ugyanis ő volt a családban amíg élt, Angéla inkább kuktaként és pincérként vállalt részt a család biztonságát garantálni vélt lakomákon. Ha ukrán vagy orosz osztálytársak látogattak hozzájuk, a magyar nyelv megint csak elnémult a házban. Ahogy nőttek a gyerekek, és szaporodtak társadalmi kapcsolataik, úgy szoktak le anyanyelvük használatáról. Egy idő után, ha szüleik nem hallották, egymás közt is ukránul társalogtak.

A véleménykülönbségek a pályaválasztáskor robbantak újból. Mária Lujza kitűnő és szorgalmas diák volt, tanárai is támogatták a kijevei egyetem megcélzását, mégpedig orvosi szakra. A családi hagyomány azonban valami mérnöki hivatást javasolt, egyedül König Franciska támogatta. A másik három lány nem alkotott kiemelkedőt, és nehezen tudták eldönteni, merre vegyék az irányt az életben. Edit a reáltárgyakban és a politikai gazdaságtanban kicsit jobban szerepelt, ugyanakkor rajzolni is szeretett. Hannára ütött, mondták a családban, és gyakran hozzátették, sajnos. Művészi próbálkozásait tehetségesen nyesegették, végül is bejutott Tallinnban

a közgazdaságira. Miután jól érezte magát az észtek között, húgait is arra ösztökelte, kövessék a példáját. Még egyetemistaként feleségül ment egy észti fickóhoz, aki a kereskedelemben dolgozott, és olyan ügyesen lavírozott a tervgazdaság szkülái és karübdiszai között, hogy némi vagyónkára tett szert. Talán a vérrokoni szál mellett a finnugor nyelvrokonság is segített megteremteni azt a kedvező légkört, amiben Zsófi és ifjabb Franciska jól érezte magát. A többi tagköztársasághoz viszonyítva a magasabb életszínvonal is vonzó volt. Taavi, a sógor saját kertes házzal rendelkezett Tallinn Pirita nevű városrészében, és a lányoknak nem kellett koleszról vagy albérletről gondoskodniuk. Nővérük felügyelete alá kerültek, de véleménykülönbségeik a férfikapcsolatokra vonatkozóan sosem fajultak szakításig. Zsófi és a Ciskának becézett legkisebb lány a tallinni egyetem angol nyelv és irodalom szakára jutott be két év különbséggel. Karácsonyra mindenki összegyűlt a családi házban, ezt kötelezőnek érezték, és ki-ki beszámolt az elmúlt év számára fontos eseményeiről.

Amikor Mária Lujza idáig jutott az emlékek országútján, minden keserősége dacára felderült. Azok a csodálatos nyarak, amikor Tallinnban meglátogatta húgait, az a tüdőtágító finom, sós tengeri levegő, az a méregzöld természet, az örömködés sógora vitorlásán, talán meg sem történt. Vagy amikor hazajöttek Észtországból nyári vakációra a húgai, a nagy kirándulások a vereckei hágóhoz, vagy Karolina nagynénihez Budapestre... Istenem, azok a hangulatos budai borozók, a kolbász zsíros kenyérrel, a nagy bevásárlások a butikokban, olyan cuccokkal büszkélkedhettek, mint senki más lány a városban, és minden olyan olcsó, mert a rubel annyira erős volt a forinthez képest. Az sem mellékes, hogy Karolina egyik lányán keresztül Ciska megismerkedett a nagybetűs szerelemmel. Nemzetközi KISZ-táborban találkoztak, a fiú ifjúsági vezetőféle volt, Ciska ukrán csoporttársainak tolmácsolt. A szerelem annyira komoly volt, hogy eldöntötték, összeházasodnak. És ide érkezve újra beborult az ég a doktornő lelke fölött.

Dúlt a szerelem, mindenki el volt ragadtatva az aranyos pesti fiútól, aki – noha komoly politikai vezető pozíciót szerzett – igen

szerénynek mutatkozott. Ciska boldog volt, amilyenek soha életében nem látta. Nem kevés utánajárással, idegeskedéssel, mi tagadás csúszópénzzel megszerezték a hatóságok engedélyét, hogy külföldivel házasságot kössön, elindították a kitelepedés folyamatát, mert az ugye évekig is elhúzódhat. Kitűzték az esküvő napját. És akkor Kerekes Márk nem jelent meg, hiába várta az átlomáson testületileg a család. Azt hitték, lekéshezték az indulást, majd csak jönnek a saját kocsijukon, a tiszteletet parancsoló fekete Mercedesen. Aztán be kellett szólni a városi tanácsra, hogy ne várják hiába őket a házasságkötő terembe. Szégyen, gyalázat, a fél város tudta, mire készül a Hamburger család. Ciska végül felhívta a vőlegényét. Megalázó volt, külföldi számot csak központon keresztül lehetett hívni, az első kísérletek nem sikerültek. Nincs fogadókészség, csicseregte a központos. Végre felvette. A fiú szimplán bocsánatot kért, meggondolta magát. A miértre nem adott választ. Szükszavúan és kimérten sok szerencsét kívánt menyasszonyának a jövőre nézve. Ciska kezéből kiesett a telefonkagyló, elájult. Mária Lujza mentőt hívott. Hetekig feküdt a pszichiátrián, egy szó sem hagyta el az ajkát. Közben a család lázasan kereste a hirtelen szakítás okát. Szovjet állampolgárral összeházasodni egy magyar KISZ-vezetőnek inkább előny, mint hátrány. Lakás volt Pesten. Fordítói állás is meg volt ígérve Ciska számára. Mi állhatott közéjük? Vagy ki? Karolina hosszas, kínos helyzeteket teremtő tapogatózása derítette ki, hogy a Kerekes-család Auschwitzot túlélő tagjai nem tudták elképzelni, hogy egy „germán” kerüljön közéjük. Márkot kitagadással fenyegették. Választania kellett a családja és a szerelme között, és az előbbi választotta. Elfogadta harcias nagymamája ítéletét, miszerint asszonyt találhat még, másik családot soha.

Ciska fél évig nem beszélt. Miután „gyógyultan” hazaküldték a szanatóriumból, a családi házban élt néma leventeként. Mária Lujza kardiológusnő gyakran érezte úgy, megszakad a szíve húga néma szenvedésétől, és erre nem volt orvosság. Szergej Szergejevics felhívta a figyelmét, hanyagolja a depressziót, épp elég megpróbáltatás egy élőholtal együtt élni. Ciska néha haj-

landó volt Szergejjel kikocsizni a közeli erdőkbe. Közben megkapta az engedélyt a kitelepedésre is, nemcsak a házasságkötésre. Karolina azt javasolta, keressenek egy férfit, aki hajlandó alibi házasságra lépni, aztán elválnának, Magyarországon ez könnyen megy. Fennhangon folyt a vita a tervről Ciska jelenlétében, aki továbbra sem kommentálta a róla szövögetett terveket. Karolina különösen politikai érvekkel győzködtte testvéreit, szüleit. A Szovjetunió minden ízében recseg-ropog, jobb jövő várna Ciskára Magyarországon. Ők ott, belülről talán nem érzékelik, bizonyára nagyon fejlett a szovjet rendszer mimikrije, de már az, hogy egyik aggastyánt a másik után teszik meg vezetőnek, a rendszer életképtelenségét bizonyítja. Magyarországon pártkörökben is mindenki összeomlást jósol, csak az a kérdés, hogy mikor, és hogy maga alá temeti-e a csatlósokat is. Ésatöbbi ésatöbbi. A Hamburger család úgy ítélte meg, hogy Ciska, ha nem tiltakozik az ötlet ellen, akkor nem lehet ellenére. Bizonyára nemcsak érzelmileg tört össze, az önképét is szégyen érte, Tallinnban minden barátja ismerte Kerekes Márkot, kis szívességekkel megkedveltette magát, ígéreteket tett, hogy a házasságot követően budapesti háza nyitva lesz minden észt barátja előtt, mert Ciska barátait saját barátainak tekinti. S akkor elúszik minden egy perc alatt? Ezt nem lehet elviselni ép ésszel. Egy bronzhajú őszön Karolina nagynéni bronz hajkoronáját büszkén körbehordozva váratlanul betoppant, és hozta a szerinte felszabadító hírt, megtalálta Ciska jövődöbelijét. Férjének debreceni rokonsága puhatolózott facér férfi ismerőseik körében, és találtak egy fickót, aki igent mondott. Zenetanár, szereti az orosz zeneszerzőket, anyagilag nincs túl jól eleresztve, inkább a tücsök, mint a hangya típusa, de talpig úriember. Igaz, elvált, gyerektartást kell fizetnie, kissé öregecske, ám kiváló fizikai állapotban van, jóval fiatalabbnak néz ki a koránál. Harmincas éveiben álnéven a Skála-áruházlánc férfi modelljeként is szerepelt. Nagy István jó magyar, kedveli a határokon túliakat. Van lakása, mert ugye azt megvizsgálják a befogadás megítélésében. Fényképet is hozott róla Karolina, alaposan kielemezte a család. Már csak a menyasszony jóváhagyása

hiányzott. Ciska sokszori unszolásra végre megrántotta a vállát, amit beleegyezésként értelmezett a család. Karolina visszautazott egyenesen Debrecenbe, s beindította az „üzletet”.

Azóta sok víz lefolyt a Latorcán, a házasság létrejött, ők tudják, miért, úgy döntöttek, hogy együtt maradnak. Karolina debreceni kapcsolatai arról értesítették, s ő továbbította a testvérek felé, hogy az érdeklődési körük közel hasonló, Pista szeret színházba, filharmóniába járni, akárcsak Ciska, táncolni is el-elmenni, vagy vacsorázni az Aranybikába. István mindenféle kulturális megmozdulásban részt vesz, közismert és közkedvelt alakja a városnak. A zenetanári fizetés nem nagy, de Ciska tolmácsként és fordítóként jól keres, anyagi gondjaik nincsenek. Ciska hordja a kalapot, Pityu alkalmazkodik. A kedvező híreket a személyes megismerés igazolta, amikor Ciska és Pityuja „hazalátogattak”. Leéltek egy életet egymás mellett nagyobb viharok nélkül, sőt egy ideig az anyjukat, Márffy Angélát is odafogadták, két műtétet is végrehajtottak rajta a híres debreceni orvosok. Gyerekük is született, okos fiú, külföldön tanult, most is külföldön él, informatikus, ukrainai, sőt magyarországi léptékkal elképzelhetetlenül jól keres. Ciska nemrég vesztette el a férjét, aki utolsó évében magatehetetlen volt, sokat szenvedett mellette, hogy tisztességesen ellássa. A gyász dacára megígérte, eljön karácsonyra a szülői házba. Sajnos az utolsó pillanatban lemondta. Fia hazatért Németországból tuniszi háttérű barátnőjét bemutatni, s a fiataloknak nem volt kedve tovább utazni a háborús Ukrajnába. De üzent, hogy lélekben velük lesz, sőt fel is hívja őket karácsony este.

A legfontosabb, hogy Mária Lujza saját gyermekei családos-tól ott lesznek. És az észtországi testvérek is. Varsóig repülővel utaztak, ott kocsit béreltek, korán reggel indultak, estére becsengettek. Az anyagiak nem gond náluk, Edit fia, Tamás nemzetközi cég észt főnöke. Kiemelt jövedelemmel rendelkezik, minden utazási költséget el tud számolni. Zsófi egyedül kísérte Edit családját. Mióta orosz férje Észtország függetlenedése után visszatért Pétervárra, csak alkalmi partnerei voltak, két gyereke Kanadában él, alig tartanak kapcsolatot.

A menüt együtt készítette a három lány, erre sem volt példa évek óta, mindig közbejött valami akadály. Töltött káposzta csülökkel és pulykasült volt a vacsora, az „észtek” inkább az utóbbit választották, a helybeliek jobban kedvelték a káposztát. A három lány együtt dalolva, régi történetek fölött elmerengve, hiányzó húgukkal kapcsolatos emlékeket felelevenítve, paradicsomi hangulatban főzőcskézett. Taavi Szergejjel vodkázott, mindketten futball-rajongók voltak, igyekeztek csakis a sportra koncentrálni. Megígérte Editnek, hogy nem fogja provokálni az orosz házigazdát, noha egy észtnak ez nem csekély erőfeszítésébe kerül. Tamás kiskora óta nem volt a városban, Vera idegenvezetésével nézelődött. Hazatértekor megütközve, felháborodva mesélte az anyjának, hogy itt úgy hajkurásszák a férfiakat az utcán, mint a sintérek a kóbor ebeket. Hol vannak itt az emberi jogok? Ez az Ukrajna akar az EU tagja lenni? Anyja csillapította: az ukránok a közös ellenség, Oroszország ellen harcolnak. Pontosabban Putyin ellen, az oroszokkal nekik semmi bajuk. Ne tévesszük össze a szezont a fazonnal, a háború dacára sem. A vacsora elkészítése után még maradt idejük szépítkezni egy keveset, elegánsan kiöltöztek, ahogy egy Hamburger lányhoz illik. Noha Mária Lujza szerint ez annyira hiábavaló, mint halottnak a kölnivíz. Elmentek együtt a szentestei református istentiszteletre. Volt gazdagon feldíszített karácsonyfa, fiatal, lelkes lelkész, értelmes prédikáció, gyermekműsor. Rezignáltan és a helyzetet okolva állapították meg, hogy amikor ők voltak gyerekek, és tiltva volt a templomba járás, legalább ötször annyi lurkó szerepelt, mint most. A legfelemelőbb mozzanat az volt az istentisztelet végén, hogy kiálltak a templomkapuba, s megkántálták a várost, ahogy a fiatal tiszteletes fogalmazott. Néhány évvel korábban bevezetett szokás lehetett ez, nekik újdonság, ami rádöbbenetette őket, hogy milyen régen nem vettek részt a karácsonyi szertartáson. Jó hangja volt mindhármuknak, felszabadultan fújták a Mennyből az angyalt a fagyos, összezavarodott város felé. Mintha erősen hinnék, hogy az hatékony örömhírt közöl a háború nyomasztó terhe alatt levegő után kapkodó emberekkel. Mária Lujza csodálkozott, hogy jó néhány fiatalember is részt vett

az istentiszteleten: nem félnek? Az ő fia nem is olyan fiatal, már közel az ötvenhez, de most is retteg, nem a bejelentett lakóhelyén él. Ők lehetnek azok, akik már voltak frontszolgálaton, leszereltek, és nyugodtan lófrálhatnak, őket nem bántatják a toborzók? Vagy valamilyen nagyon erős felmentéssel bírnak? Egymásba karolva ballagnak haza, úgy érzik, lelkileg megerősödtek, hitben gazdagodtak, hogy mégsem fog rájuk omlani a csatazaj.

Mire hazaérnek, már ott van Viktor a feleségével, Dariával, Vera egyedül. Egyikük gyermekei sem jöttek el. Gyengélkednek, mondják, ám Mária Lujza látja a szemükön, hazudnak. Maga elé képzei a valóságot, ahogy durva szavakkal utasítják el, hogy a magyarasszonynál vendégeskedjenek, szemét magyar ételekkel traktálja őket, pfuj. Hallotta már tőlük ezt a kifakadást, nem nehéz elképzelni, hogy ezúttal is ugyanaz történt. Átvették a nagyapjuk valós tartalmú, ám ironikusan kiejtett megszólítását: magyarasszony. Nem szégyen ez, de akik mondják, azt szeretnék, hogy ő szégyellje magát, mert megmaradt annak, akinek-aminek született. Azért sem bosszankodik, jó képet vág a faramuci helyzethez. Mindenkit az asztalhoz invitál magyarul, ukránul. Persze, Szergej úgy tesz, mintha nem értené, s oroszul visszakérdez: hogy mondtad, magyarasszony? S akkor ő oroszul is elismétli. Edit házi pálinkát és vodkát kínál körbe. Mária Lujza eljátszik a gondolat-tal, hogy mi lenne, ha bejelentené, mint az apja, hogy a házban beszéljen mindenki magyarul. Na nem, az abszurdum. Szóljon mindenki a saját választott nyelvén. De az sem működne. Szergej csak oroszul kommunikál. Viktor tudna oroszul is, magyarul is valamelyest, ha megerőltetné magát, de csak ukránul hajlandó beszélni. Daria csak ukránul tud, állítólag. A három nővér oroszul, ukránul és magyarul is tud, sőt ketten leginkább észtül. Taavi ész-tül és oroszul, de utóbbi tudását nem szívesen fitogtatja. Tamás észtül, oroszul s egy keveset magyarul. Vera magyarul, ukránul s oroszul is valamelyest. Olyan közös nyelv, amit mindannyian jól bírnak, nincs. Hacsak a hallgatás nyelvét nem mondjuk annak. Beszéljenek egy „semleges” nyelven, mondjuk, angolul? Abban Zsófi, Edit, Tamás jó, ő inkább olvas, főleg szakirodalmat. A többiek csak

gagyognak, kivéve Szergejt, aki soha meg sem próbálta, mert szerinte az orosz világnyelv, éppúgy, mint az angol. Ahogy a briteknek elég a saját nyelvük, úgy az oroszoknak is. A legkényelmesebb, ha udvariassági gesztusokon túl nem beszélnek, csak esznek.

Mindenki jóllakott, következik a bejgli. Daria hozzájárulása a karácsonyi vacsorához, pékségben dolgozik, kedvezményesen jut hozzá a saját termékekhez.

Csengetnek. Már rég kikapcsolták, de annyi pótkulcs nincs, ahány vendég, az ünnepre visszakapcsolták. Váratlanul mégis eljött Ciska? Vera szalad ki a kapuhoz. Vita, majd dulakodás zaja hallatszik. Mindenki lemerevedik. Négy marcona férfi csörtet be. Anélkül, hogy köszönnének, bemutatkoznak, egyikük megkérdezi, ki Viktor Szergejevics Popyrin. Egy papirost vesz elő a belső zsebéből, meglobogtatja: katonai behívó. Szergej Szergejevics előlép.

– Na ne, Papó! – nevet a szóvivő. – Téged ismerlek, gyermekkoromban még gyógyítottál is. Még mindig nem tanultál meg ukránul? Pedig okos embernek tartod magad. Szerintem te vagy, aki régóta bujkálsz előlünk. Igazold magad! – mutat Viktorra.

– Fel van mentve! – sikítja Mária Lujza. – Mutasd meg az igazoláson, Viktor!

Viktor fehér, mint egy lilium. Remegő kézzel átnyújtja a mindig szíve fölött tartott iratot.

– Velünk jössz, majd bent megvizsgálják, elfogadható-e a felmentésed.

– Nem megyek – mondja nem nagy meggyőződéssel Viktor.

– Azt te csak hiszed. Vigyétek! – parancsol kísérlőinek.

Rövid dulakodás, szakszerűen ledöntik a kapálózó áldozatot, ketten a karjánál, a harmadik a lábánál fogva viszi, az áldozat kapaszkodna mindenbe, lerántja az abroszt, csörömpölés vegyül az ordítózásba. Kisodródnak az ajtón, hallatszik, ahogy a lépcsőn is folytatódik a dulakodás.

– Fiam, vigyázz magadra, drága kisfiam! – sikítja magyarul Mária Lujza. Daria mint egy fúria a férfiak után veti magát, püföli őket mindkét kezével, míg a szóvivő nemes egyszerűséggel leüti.

– Önvédelem, tanúsíthatjátok – néz körbe fenyegetően, majd a többiek után indul.

Dermedten állnak, mintha nem értenék, mi történt. Daria feltápszkodik, tapogatja vérző ajkát. Szergej Szergejevicshez botorkál.

– Te átkozott orosz, miattatok van minden. Nem elég nektek Szibéria? Nektek kellene a mi bőséges földjeink, bányáink? Nem bírjátok elviselni, hogy már nem vagyunk a gyarmatotok? Idejöttök meggyilkolni minket? Nem szégyelled magad? Miért nem mentél vissza Moszkvába, vagy mit tudom én, hova való vagy! És ha nem jön vissza a fiad? Kit teszel felelőssé? Te gyilkos! A nő megragadja az öregembert, fojtogatja, fiatal korában sportolt, nem ijed meg a saját árnyékától. Az öreg hörög.

– Ez meg fogja ölni, tegyetek már valamit! – sikítja Vera.

Tamás lefogja Dariát. Nagy darab melák, van százhusz kiló, lenyomja egy fotelbe a dühöngő nőt. A földre esett embert felnyalábolja, és a kanapéra fekteti.

Mária Lujza a férjét vizsgálja, úgy néz ki, az ijedtségen kívül más baja nincs.

– Gyáva disznók! – ordítja Daria, és elviharzik.

Cseng a telefon. Egymásra néznek, senkinek sem akaródzik felvenni. Zsófi eszmél elsőnek.

– Itt a Hamburger-ház. Kivel beszélek?

– Ciska. Debrecenből. Nem ismered fel a hangom? Boldog ünnepet kívánok! Mindenki ott van? Hogy telik az ünnep? Hogy vagytok?

Zsófi kihangosítja a telefont.

– Megvagyunk. Kivel akarsz beszélni?

– Természetesen mindenkivel. Hogy utaztatok, mesélj!

– Hát ez nem fog menni. Boldog karácsonyt! Majd visszahívunk.

– Mi van? Rosszul lett valaki?

– Viktort elhurcolták. Legyen elég ennyi. Még egyszer boldog karácsonyt! Holnap felhívunk. Jó éjt!

Lencsés Károly

Lebegsz

*Megmozdul az éj.
Fekete talárját szétlebbented rajtam.
Ezúttal felszedem csillagaid.
Zsebre teszem fényed.
Szőke ölelésed ima. Isten ujja.
Betűid virágok. Ráncot simít
Öreg határvidéken.
Üres vonatok halála a csend.
Rémiült gyerekkéz a vágyam.
Ajtók kilincse után nyúl.
Felhúzódok a homályba, s te
Mellettem lebegsz.*

Sokcsevits Judit Ráhel

Karácsonyi menü

– Holnap karácsony, és se hal, se bejgli, mert ez a fránya dög felfalta valamennyit! – kiabálta a hetvenes évei elején járó Anna, és egy konyharuhával indulatosan lesöpörte a morzsákat az asztalról. – Kellett nekem elvállalni, hogy vigyázok rád, te sátán kutyája! – vicsorgott a sarokban gubbasztó pudlira. – Még hogy wellnesshétvége karácsonykor! És lepasszoljuk a szomszédnak a kutyát! Miért pont engem szemeltek ki? Még ha egy emeleten is lakunk... Cö! – zsörtölődött tovább. A pudli, bár jóllakottan, de bűnbánó arccal reszketett a konyhaszekrény mellett.

– Ezt még megemlegetik! Anna néni kártérítést fog követelni! Bizony! – dohogott az asszony, és közben ütemesen verte a pultot a konyharuhával. A kutya fenekét már kiporolta vele azon melegében, mihelyst észrevette, hogy amíg ő bent volt a nappaliban fát díszíteni, addig ez a dög felkapaszzkodott az asztalra, és a hűlni otthagyt karácsonyi étkeket mind egy szálíg eltüntette.

– De addig is mitévő legyek? Holnap jönnek a gyerekek, és nem tudok nekik enni adni! – Rogyott le egy székre kétségbeesve. Aztán, ahogy pillantása a kutyára siklott, újra feltámadt benne a harag:

– Te, te átkozott, téged sütlek meg, kutyát még úgysem ettünk!
– S azzal hozzávágta a barna szörgombolyaghoz a kockás konyharuhát. A kutya jobbnak látta eliszkolni: elmenekült a konyhából az előszobai kisasztal alá.

Anna közben kinyitogatta a szekrényajtókat, a hűtőt, benézett a kamrába. Remélte, hogy talál valami használható alapanyagot, amiből pótvacsorát készíthet. De csak gyümölcsöket, hagymát, szárasztétát talált.

– Nincs mese, el kell mennem a boltba – morfondírozott félhangosan. Fel is öltözött, a kutyát pedig bezárta a fürdőszobába.

– Itt talán nem teszel kárt semmiben. De nehogy igyál a vécéből! – fenyegette meg az ujjával.

A legközelebbi szupermarketbe ment. Még sosem járt itt ilyen időben, 24-én délelőtt. Igencsak meglepődött hát, amikor meglátta, mennyi ember jött ezért-azért. Mindenkinél megette a kutyája az ünnepi menüt? Szomorúan kellett megállapítania, hogy alig van áru. Mintha az emberek az apokalipszisre készülének. Ami volt, az is inkább a szilveszteri vendégváráshoz illett. Halat már egyáltalán nem lehetett kapni, pedig karácsonyra mindig azt készített. A bejglire ránézni is rossz volt, de már nem lesz ideje újat sütni. Pedig a lánya mindig megdicsérte: „A te bejglidnek nincsen párja!” Akár még süthetne is egy újabb adagot, de már nincs annyi dió, az meg olyan drága, hogy nem futja rá még egyszer. Így is túllépi a keretét. A fia nem szereti a mákosat, az meg hogy venné ki magát, ha csak a lánya kedvencét süti? Maradnak ezek az előre csomagolt vackok. Kézbe vett egyet.

– Hát ezzel verekedni lehet! – hördült fel. – Inkább veszek a cukrászdában... bár az dupla ennyibe kerül... Nem, mégis inkább ez...

Latolgatta, mi legyen a főfogás. Végül az egyszerű sült csirkecomb mellett döntött. Amellé is jó a rizs, azt szerencsére nem falta fel a dög. A húson kívül vesz még egy diós és egy mákos bejglit.

Ám aztán rájött, hogy nincs nála a pénztárcája. Bosszúsán, kifáradva ért haza. Ahogy belépett az ajtón, megcsörrent a telefon. A lánya hívta. Furcsán csengett a hangja. Mintha sokszor elpróbált szöveget mondana.

– Ne haragudj, anyu, de mégsem tudunk holnap odautazni hozzád. Patti eltörte a lábát, semmi komoly, de ágyban kell maradnia.

– Ó, szegény kisunokám! Mégis, hogy...? – kérdezte ijedten Anna.

– Leesett a mászókárról. De ne aggódj! Csak hát nem tudunk most ennyit utazni vele.

Anna biztosította őt, hogy emiatt ne fájjon a feje, koncentráljanak csak a kislány gyógyulására, és már épp' azon volt, hogy elmesélje az esetet a kutyával, de meggondolta magát. Majd még a végén a lánya szól a fiának, és ők se jönnek, hogy neki ne kelljen annyit főznie.

Már épp' indult volna vissza a boltba, az ajtóból kellett vissza-lépnie, mert megint csörgött a telefon: a fia kereste.

– Szia, anyu, képzeld, a lányok összeszedtek valami vírust, 40 fokos lázuk van, hányás-hasmenés, nem tudunk átmenni holnap.

– Ó! – Annától már csak ennyire futotta. Jobbulást kívánt, „persze, persze, majd a szilvesztert együtt töltjük, puszi, puszi”, és letette a kagylót. Összetörten a székre roskadt. Mindenki cserbenhagyja őt? Jó, jó, igazán nem tehet róla senki, az unokák se jókedvükben betegedtek meg pont karácsonykor... Végül is, ha már úgyse tudja őket a szokásos ünnepi fogásokkal várni... Nem is baj, hogy itthon felejtette a pénztárcáját. Ő maga majd eszik egy szelet zsíros kenyeret... Dehogy megy vissza a boltba, annyi ember közé!

Eszébe jutott, hogy a kutyát bezárta a fürdőszobába.

– Na, jól van, te dög, kiengedlek, képzeld, kettesben töltjük a karácsonyt! – Indult kinyitni az ajtót. A látvány letaglózta, bár kicsit sem annyira, mint két órája a konyhai. Összecsapta két kezét, és jól lehordta a pudlit:

– Mégis mit képzelsz? Leöblítetted a bejglit egy kis mosószerrel? Ezt meg miért kellett szétrágni? És a felmosó mit ártott neked? Egy picikét se lehet magadra hagyni?

A kutya elszégyellte magát, azt se tudta, hová bújjon. Anna úgy-ahogy eltakarította a romokat, majd lefeküdt a szobájában, a fejére húzta a takarót, mint egy sértődött kisgyerek.

– Majd felkelek szilveszterkor, akkor talán meglátogat a család! – morogta dacosan.

Így maradt pár órát, talán el is aludt közben, mert egyszer csak arra eszmélt, hogy valaki türelmetlenül nyomja a csengőt.

– Megyek már, megyek! – zsémbelt kifelé menet. – Mi olyan sürgős?!

Az ajtóban a szomszéd nő, Éva álldogált, az, aki rábízta a kutyát. Kisírt, vörös szemei tragédiáról árulkodtak.

– No, téged meg mi lelt? – kérdezte kedves, anyáskodó hangon Anna. Bár eredetileg jól meg akarta mondani a véleményét a kutya neveltetésbeli hiányosságairól, a fiatalasszony arcát látva jobbnak látta ezt elhalasztani.

– Imre... a férjem... megcsalt... egy másik nővel! – fakadt ki a nő kétségbeesve. Anna érezte, hogy ezt nem intézheti el egy egyszerű „sajnálom”-mal, ezért beinvitálta őt teázni. Odabent aztán a nő elmesélt minden apró kis részletet: miként bukott le a férje a hotelben, mit lehet tudni a másik nőről, miként utazott haza ő maga, hogy hagyta ott a bűnbánónak nem éppen nevezhető férfit Visegrádon.

– És pont karácsonykor! – brühögött bele a feléje nyújtott zsebkendőbe. – Esetleg... nem karácsonyozhatnék Anna néniékkal? – kérdezte reménykedve.

Erre Anna elmesélte, hogy se a lánya, se a fia családja nem tud eljönni, ezért egyedül lesz, de végül is, miért ne, jöjjön csak át nyugodtan.

– Viszont a kutyád felfalta az ünnepi menüt, ezért nincs itthon étel – fűzte hozzá.

– Hát... esetleg áthozhatnám a szilveszterre szánt csemegéket. Ezek után úgysem adunk partit – ajánlotta fel Éva. – Úgyis kárpótolnom kell valamivel, amiért a kutya ennyi galibát okozott.

Úgy is lett. Megbeszélték, hogy másnap este együtt ünnepelnek. Akkor a nő hozott át virslit, kaviárt, sós mogyorót, kesudiót, sőt, két üveg pezsgőt is.

– Úgysem ettem még kaviárt – lelkesedett Anna, s meg is kent vele egy szelet kenyeret.

– Poharakat hol talállok? – kérdezte Éva, kezében a pezsgőt szorongatva.

– Mindjárt veszek elő – felelte Anna, és felállt, hogy elővegyen a szekrényből két poharat. De mihelyst hátat fordított, a pudli felágaskodott az asztalra, és ellopta a megkent kenyerét.

Ahogy Anna visszaült az asztalhoz, meglátta a kenyere hült helyét. Még jó, hogy addigra letette a poharakat, különben lehet, hogy hozzávágta volna a pudlihoz.

– Na, még ilyet! – kiáltott fel dühösen.

– Jut is, marad is, Anna néni! Imre négy üveg kaviárt vett! – nevetett Éva, és töltött az asszonynak a pezsgőből.

Bali Anikó

Asztalfoglalás

Kezdetben lesz a hiány:

*el nem kortyolt kávék zacca
le nem nyelt kenyérszeletek morzsája abroszon
ki nem hullott hajszála fésűfogban
ráncnyom nélküli törölközők
meg nem jegyzett bőrhibák
elillant parfüm fejillatszáma
borozós esték nem gyertyafényben
gyúrt lepedők éjszakái
ajzatlan ágyrugók nyikorgása
ki nem feküdt párnák
asztalfoglalás
nem kétszemélyre.*

Chiaroscuro

*Ideje van a fénynek,
ahogy az útjába születettek árnyékának is.*

*

*A fény gondoskodó:
nem siettet, nem türelmetlen,
elhiteti az árnyékkal, hogy együtt kelnek,
és éjszaka csak ő megy aludni.*

*

*Az árnyék napkeltekor vagy villanykapcsolásra ébred,
a színeket nem képes kiismerni,
a fényből rajzol maga köré kontúrt.*

*A fény meg hagyja, azt sem bánja,
 hogy az árnyék egy kicsit beképzelt.
 Számára fontosabb a hűség.*

*

*Az árnyék beképzelt, és szószátyár,
 szereti ismételni a szavakat.
 Szereti ismételni a szavakat.
 Azt gondolja, éjszaka csak a fény megy aludni.
 Néha csapongó, kedveli a hajnalig tartó duhajkodást,
 az asztalon táncolást,
 de tapintatos, csendben közlekedik,
 hogy fel ne riassza a fényt.*

*

*Hited szerint keletről várod a napot,
 neked jobbról balra vetülnek az árnyak.
 Szembefordulni a dolgokkal lehetetlen.*

*

*Athénban az Akropolisz tetején
 árnyékok csak a romos oszlopok vetettek.
 Én a dór alá húzódtam.
 Semmi cicoma, semmi felesleges sallang,
 kiugró szögek, éles kontúrok.
 Te a korinthusziakra esküdtél,
 bennük volt elég tartás, mondtad, erő, hatalom.*

*

*Mint iker-póznatáncosok
 járjuk körbe a Földet kezdetektől.
 Az Egyenlítő mentén egyensúlyozunk
 a házak közé feszített ruhaszáritókon,
 frissen mosott gyerekruhát, vászonpelenkát
 teregetünk és hajtunk karunkra,
 málló vakolatú otthonok csipkefüggönyeit molytalanítjuk.
 Sokat keményített lepedőnket magunk alá feszítjük,
 ha egyikünk leesne, a másik árnyéka is elférne rajta biztonsággal.*

*

*A póznatáncos árnyéka kitartó,
távoltartási engedéllyel sem lehet tőle szabadulni,
sötétedés után hallgat,
elfelejti megismételni a szavakat,
olyankor megtisztulnak kontúrjai.
Azt mondják, egy ideje horkol,
nem vallja be, de szuszogásából érezni, hogy fáradt.*

*

*Azt mondták, bolygónkon napéjegyenlőség lesz.
Fény, sem árnyék nem kényszeríthet bennünket arra,
hogy a föld túloldalára szaladjunk egymás elől.*

Kimérni dekára

*Bocsánat, Uram, hogy csak úgy megszólítalak,
szavaim talán sürgetőnek tűnnek, és eléggé suták is.
Kalácsot sütöttem ma itthon,
csordult a tészta át a tálon,
eszembe jutott kelesztés közben,
amit régen meg akartam kérdezni tőled:
használtál-e öntőformát az első nő teremtésekor?
Volt-e recepted, vagy improvizáltál
a hozzávalókkal?
Egyszerűen fogtad Ádám bordáját,
adtál hozzá pár evőkanálnyi kerekséget, puhaságot,
gyorsan párolgó könnyeket?
Futott-e túl leheletedre a lélek az anyag határán?*

*Amikor kész lett, mit illesztettél először
a csupasz testre,
száját, szempillákat, gömbölyű mellett,
vagy azonnal magokat szórtál
a medencecsontok közé a nemesebb*

célok érdekében?

*Ismerted te egyáltalán a szépség fogalmát, Uram?
gondolkodtál azon, mit kezd a nő vele,
és mit a férfi?*

*Kimérted dekára a józan ész és az érzékek arányát?
Felvágta-e az első nő nyelvét a boldoguláshoz.*

*Voltak elvárásaid felé, hogy mennyit szüljön,
meddig maradjon otthon kenyeret sütni,
mikor adja bölcsődébe gyermekét?*

*Számoltál akkor a szingliség
vagy az egyedülálló anyaság eshetőségeivel?
Gondoltad volna, ha a nő kilakozza körmét,
vörösre festi száját, miniszoknyát húz,
a férfiak szabad prédának tekinthetik?*

*Adtál-e tanácsot, ahogy egy jó szülő,
hogyan óvja magát, ha Ádám
mégsem találja benne kedvét?
Fülébe súgtad, amíg kezéd között forgattad,
hogyan a teste nem eladó?*

*És vajon felháborodtál-e,
amikor megtudtad,
másoknak mennyit ér?*

*Kézen fogod, ha körömcipőben botladozik,
dicséred, ha előléptetik,
kimosod száját a céges buli követő hányás után,
vagy ha mérgében káromkodik?*

Megbocsátod szertelenségét?

Haragszol, amikor rossz döntéseket hoz?

Küldesz-e hozzá angyalokat, ha szüksége van vigasztalásra?

*De valójában csak annyit akartam kérdezni, Uram,
elégedett vagy-e azzal, amit most bennem látsz.*

Vajda Anna Noémi

Ráncos angyalaim

Gyerekes dolog azt gondolni, hogy a gyerekeket nem foglalkoztatja a halál. Ahogy a fény, úgy a sötétség is. Ha a fény, akkor a sötétség legalább annyira.

Hatéves lehettem, nagymamám háza előtt széles mart, hátam mögött a patak nagy kanyart vett. A patakon túl a boszorkány Julia né lakott, akit élő valóságában sose láttam, szakadt, tiritarka gúnyája csak foltokban, egyszer-egyszer, imitt-amott vilant fel a viskója körüli bokrok közt, s ez még elevenebbé tette boszorkányságát. Ha a szelíd, alig csörgedező pataktól nem is, a patakon túlitól nagyon féltem, ugyanakkor vonzott, kíváncsivá tett, sokszor leskelődtem, hátha elcsípek valami rendkívülit, ami nem illeszkedik a mindennapok unalmasába.

Álltam a patakparton, hátam mögött Julia né viska. Viska? Viskója! De ezúttal nem a viskóval voltam elfoglalva, hanem egyszerűben és hirtelen, valami érthetetlen oknál fogva, derült égből – a halállal. Ott és akkor döbbsentem rá halandóságomra, és a döbbsenettel együtt érkezett a rettegés, a nem ordító, inkább dermedt ráébredés, hogy az életnek, ha kezdete, akkor vége is van, és hogy az én életemnek is vége lesz valamikor. Úgy ütött belém a felismerés, mint a szomszédban részeges Katiba Misi fejszéje.

Akkor nem tudtam, hogy mindezt a patak súgja, az általában nyugalomban folydogáló erecske, mely korábban, nem is olyan sokkal korábban, megcáfolta önmagát, medréből kiugrott dühében, Varga mama halálának napján.

Árvíz van! Árvíz van! – suttozták az emberek a halottas háznál. Varga mama kiterítve az első szobában, az asszonyok készítették a torra valót, tyúkot vágtak, zöldséget hámoztak, sütöttek-főztek, mert az életet úgy kell eltemetni, hogy annak megadjuk a módját, a gyomron át is bekebeleződik, de én akkor nem gyászoltam,

mert felfogni sem tudtam, hogy *gyász*, és hogy *soha többé*. Eltemetik, nem látjuk többé Varga mamát, de mi az, hogy többé soha nem látjuk, én látom, mindig ott van, ha csak akarom, és beszél hozzám, beszélek hozzá, az nem az én bajom, sőt, rendjén van az úgy, hogy ezt csak mi halljuk, nem más dolga elvégre. Úgyhogy Varga mama halála csak egy nagy esemény volt, amit a felnőttek kiemelnek a hétköznapiakból, mert ők mindent megünnepelnek, ez a szokásuk, szeretik az ünnepségeket, az evés-ivást.

Az árvíz viszont már nagy valami. Mert nem láttam még olyat soha. Gyertek, lányok, megnézzük! – szólt apu, és vitt is sebtében magával, mert azt szerette volna, ha a lányai mindent látnak, amit csak lehet ebben az életben, mindent, ami az élethez tartozik, s nem úgy, ahogy azt anyu szeretné. Ne rózsaszín fényben lássák a világot, hanem ahogy van! – szólt oda anyunak, aki, mint mindig, most is tiltakozott volna, hogy apu közel vigyen minket... az élethez.

Anyu ösztönei a korai felvilágosítás sokkoló hatása ellen tiltakoztak, persze. Pontosan tudta, hogy nem az élethez visz közel ez az okítás, hanem az élet peremére sodor apu, az apaállat kerülhetetlenségével dob be a mély vízbe, az árral szembe, hogy lásuk, mit sodor magával, ahogy a karácsonyi angyalról is túl korán lerántotta a leplet, hogy ne várakozzuk át az adventet butuskán, bár ez a túlon túl hirtelen felokosítás cseppet sem volt ínyemre utólag sem. Az ár viszont annál inkább. Cirkusz volt, vízi cirkusz! És nem értettem, hogy miért sajnálja anyu, miért kapja el a tekintetét, miért szalad be a házba, hogy ne lássa, amit mi: a sok-sok állatot. Úsznak a bivalyok, milyen elevenen úsznak, nem láttam még addig fürdőző bivalyokat. És a tyúk, kutya, kalyiba is hogy kavarog a nagy vízben! Szép árvíz volt, emlékezetes. Akkor még nem vitte el Ilonkát, a másik szomszédasszonyt. Az csak később volt, amikor már tudtam, hogy az árvíz kicsit sem magasztos, és úgy az élet része, hogy halált hoz.

Aztán szépen elfelejtettem az árvizet. Na látod-e, igazam volt, nem lett semmi baj, mondta apu anyunak, csak többet tudnak. Igaza volt, rémálmom tényleg nem volt. Hanem ekkor, csak így

visszatekintve látom, talán mégsem véletlenül éppen itt, a patak előterében hasított belém a halál tudata hatévesen.

Azt nem tudtam, hogy Uzoni mamám, a dédanyám nagyon fél a haláltól, hiába ismételte neki Uzoni tata nyugtatóan és gyöngéden, hogy:

– A haláltól, Rózsa, nem kell félni.

Rebi nénivel, a nővérével beszélgettek a kapu előtt, amikor előhozakodtam a legsörnyűbb és legégetőbb kérdéssel:

– Meg fogok halni?

A beszélgetésük megállt, abbamaradt nagy hirtelen. A fekete rokolyákból felém nyúló két pár ölelő karra emlékszem, és a fekete fejkendők alól rám mosolygó két ráncos, öreg, szép angyalra: Ó, az nagyon-nagyon soká lesz, majd-majd. És ez a majd-majd olyan mélyen belém mosolygott, hogy átsegített létem törékenységének elfogadásán, és még ma is kitart, és kitartóan hiszem, hogy soká, soká van az még. S ha egyszer eljön, a két ölelő angyal karja átsegít majd azon is.

Laczkó Vass Róbert

Pasztorál

*szállást keres a szerelem
időszerűtlen vendég
megtagadnám de nyomorult
szívem kisebbednék
rendíthetetlen mosolyát
ha nincs ki viszonozza
áldás és áldomás helyett
hitványság harmatozna
magyarázhatná konokul
próféta bölcs vagy látnok
nem sejtene meg a csodát
kóbor háromkirályok
valahonnan könyörület
áramlik szakadatlan
s bár hozzád méltatlan vagyok
ébren csak én maradtam
mondják ma éjjel fagyni fog
lámpámban pislá fényjel
vedd birtokodba szívemet
örök elrendeléssel*

Sikátor

Képeslap Szentendréről

*azon a szánaalmas keskeny utcán
amelyen az árnyékom áthalad
lángot vetnek a verőfényben és
összekülönböznek a tűzfalak*

*azon a száralmas keskeny utcán
rajtam kívül nem történik semmi
van időm a bizonytalanságban
cirkuszi mutatványosnak lenni*

*azon a száralmas keskeny utcán
faltól falig feszül az ölelés
beletörődni még elegendő
alámerülni benne már kevés*

*azon a száralmas keskeny utcán
résnyire nyílik csupán az égbolt
ahonnan jöttem az sose múlik
ahová tartok az réges-rég volt*

*azon a száralmas keskeny utcán
amelynek a végén semmi nincsen
verejték-oldó délutánban is
ott magasodik előttem isten*

Kettőnk imádsága

*úgy nézek rád hogy
nem tudhatom látlak-e
tulajdonképpen
viaskodom hát
a büntudatával hogy
megérintselek*

*vonatkoztass el
önmagamtól mielőtt
beletörődnék
s békülékenyebb
hangot üt meg velem a
lelkiismeret*

Néri Szent Fülöp szonettje

Vajda Jánosnak ajánlom

*Tökéletes lélek: Istentől való.
Pillanatnyi sem volt a létrejötte.
Okát ne keresd, semmi nincs mögötte.
Hogy fogja be mégis, ami halandó?*

*Remények, vágyak, öröm és indulat
között vergődik és folyton kóborol.
Semmit se lát – pedig benne is honol
az egyedüli hatalom és tudat.*

*Törmelékből hogy lesz alkotó darab,
S hogy lehet egész, ha mégis törmelék?
Emitt szolgaság, amott parancsolat?*

*Miért börtöne az, ami menedék?
Csillagon járni mért nem szabadulhat,
hogy magának halva – élje Istenét?*

Néri Szent Fülöp egyetlen fennmaradt szonettjének magyar nyelvű átköltése Vajda János *Il buffone di Dio* című kantatájának ősbemutatójára készült 2024-ben.

Bátyi Zoltán

Zöld asztal

– Biztos nem fér be az új konyhába?

– Jaj, drága Ilonkám, járt már maga panelban? Ott akkora a konyha, hogy egy kismalac sem tudna megfordulni.

– Na, szépen vagyunk. És semmi más helyiség nincs, ahol ez az asztal, ez a zöld asztal helyet kaphatna?

– Amennyire én tudom, nincs...

Anyám arcán néhány könnycseppet, Jenő bácsi ráncosodó arcán meg azt láttam, ej, de nagyon bánja minden szavát. Leginkább a malacos mondatot. És ha ideje – no meg a földém, ami a második emeleti lakásunk padlóját tartotta – engedné, azonnal a pincéig, de még inkább föld alá süllyedne, hiszen mégiscsak a főnöke családját jött költöztetni. A fél konzervgyár tudta, hogy Bátyiék költöznek a Kossuth Lajos sugárúti polgári bérlakásból (igen, így mondták, határozottan emlékszem...), amely szinte a város központjában van, hiszen három villamosmegálló múlva már a Széchenyi tér következik. No, hát innen képesek kiköltözni az épülő új lakótelepre, a még mindig sáros-poros, magas toronydarukkal díszített, de egyetlen épkezláb utat felmutatni képtelen Tarjánba! Oda, ahol egykor virágzó kertekben nőttek az illatozó gyümölcsfák, de 1971 tavaszára a csendes, falusi világból már lakótelep lett. Tarján lakótelep, még ha néhol esténként fel is ugat egy-egy kutya, kukorékolással köszönti a napot néhány kakas. Azt is mondogatták az emberek, leginkább Mari boltos, de talán még a kövér Nagyné is, hogy ott még utcák sincsenek, csak számok jelölik a blokkokat.

Kocsisék, a szomszéd ajtó mögül, no meg Pataiék, akik a földszinten zsúfolódtak ötven egy szoba-konyhás-spájzos udvari lakásban, meg azt suttogták, némi irigységgel a hangjukban: lehet, hogy utca még nincs, ez igaz. Romos házak között vágott ösvényeken bandukolnak a népek, ez is igaz. De már betonoznak ott,

ahol egy éve még sárba ragadt a lovas kocsi, a tiszta betonból épült házak összkomfortosak, a csapból hideg víz mellett meleg is folyik! És minden lakásban van frissen csempézett fürdőszoba, és a szobákban szőnyegből van a padló, és a Bányaiéknak nappali szoba, meg háló, de még gyerekszoba is jut, nem is beszélve az erkélyről!

Tudta ezt anyám is.

– Csak a konyha! Az lehetne nagyobb, hogy beférjen a zöld asztal, simogatta a ki tudja honnan idekerült, hatalmas bútor lapját anyám. És ölelték remegő ujjai az asztal lábait is, mit sem törődve azzal, hogy a segítők, a konzervgyárból érkezett kollégák már mindent felpakoltak a teherautóra. Azonnal indulnának, mit indulnának, inkább repülnének, de legalábbis száguldanának, hogy meglássák végre azt a csudalakást, ahol papírtapétás falról mosolyognak a szépen rajzolt minták, és a hatalmas ablakokon úgy ömlik be a napfény, hogy abban fürödni lehet.

– Hagyd már azt az asztalt – mordultam kamaszos dühvel anyámra, és szemem észrevett minden kis vágást, horzsolást a konyhai bútoron, láttam a fa öregedésének összes jelét, a lekopott festék után maradt tarka foltokat. De láttam anyám dühös arcát is, aki vasárnaponként, a Mars téri piacról megtérve előbb elvágta a tyúk nyakát, aztán ezen az asztalon szelte, boncolta az elhalt állat tetemét. Közben szájából folyt a szó – De hát miért mindig, mindent nekem kell csinálni? –, kézfejjével törölte homlokáról az izzadságcseppeket. És láttam a lábasban főtt levesből kikandikáló tyúklábat, a forró-habzó vízben remegő hátat, de talán még a zúzat is, meg a májat, ami aztán mind mélytányérokban, a zöld asztalon fejezte be földi pályafutását.

– Ezen az asztalon olyan jól elfér a gyűrődészka. A panelban hogyan fogok én téstát nyújtani? – nézett a némán álldogáló férfiakra. Azok persze nem értették, dehogy is értették, hogy miközben ezek a Bányaiék új, összkomfortos lakásba költöznek, ahol nem kell salakolni a cserépkályhát, nem kell a földszinti fűskamrából felhordozni a szenet, mert központi fűtés melegít be minden kis rést, zeget és zugot, ahogy már a paneloknál természetes,

ez a kicsike, mindig nevetős asszony azon siránkozik, hogyan nyújtja a tésztát!

– Az egy más élet lesz, értsd már meg! Az egy modern világ – motyogta apám, és régen volt, akkora már betiltott disznóvágásokat idézett meg. Az asztal, az a zöld asztal olyankor a második emeleti konyhából az udvarra vándorolt, egészen a mosókonyha elé, ahol a hajnalban leölt disznót dolgozták fel a felnőttek. Mi, gyerekek meg csak néztük a véres húsokat, szájunkból csordult a nyál, zsíroskenyerünkön vidáman remegett a frissen kisütött hagymás vér. Az asztal, igen a zöld asztal fölött meg ott tornyosult Miklós Karcsi bácsi délcegen, büszkén. A konzervgyár szakácsa volt, de mindig örömmel vállalt disznóvágásokat. Hívták is sokan, amikor Szegedet belepte a hó, a házak kéményeiből korom szitált az utcákra, a Martonosi hentes meg előretolt pocakkal, csípőre tett kézzel állt a Pacsirta utcai háza előtt, és várta, leste, számolgatta, hányan is hozzák neki a füstölínivalót.

– Miklós Karcsi is azt mondta, nincs ennél jobb asztal. Ez még régi, békebeli, igazi asztalosmunka, öröm rajta dolgozni – merült alá a disznóvágós emlékekbe anyám, én meg egyre dühösebben lestem ki az ablakon, és arra gondoltam, anyám fejében hogy fért el egyszerre az udvaron visítózó disznó meg a ház előtt futó villamos.

– Hát disznót, no, azt Tarjánban biztos nem fognak vágni. Amiatt az asztal nyugodtan maradhat – szólalt meg Gróf Jani bácsi. Vállát a bejáratí ajtó félfájának vetette, szájában lustán billegett a meggyújtatlan cigaretta.

Anyám meg, aki naponta két doboz Kossuthot is ki tudott végezni (ugyan, ki volt az a marha, aki a szabadságharc vezérééről cigarettát nevezett el, jutott eszembe mindig, amikor vittem haza Magyar néni dohányboltjából a Kossuthokat...), csak nézte Gróf bácsi száját, és nézte a cigarettát. Majd felállt a székről, intett – Zoli, gyere velem! – És intett a türelmetlenségüket toporgással elfojtó férfiaknak is – mindjárt jövünk, aztán már indulhatunk is. El nem tudtam képzelni, miért visz át anyám a már teljesen üres kisszobán, ahol én aludtam, apám meg éjszakánként addig

csavargatta az Orion rádió gombját, amíg csak meg nem találta a Szabad Európa rádió recsegő hangját. És miért visz be a nagyszobába, ami egyszerre volt nappali, a szüleim hálója, és 1961-től a televíziós szoba. Ott még a cserépkályha is a vibráló, sokszor remegő, kavargó fényeket bámulta, meg Almássy Zsuzsit, a nemzet híres sportolóját, aki műkorcsolyával a lábán forgatta ki szép erős lábaival a malomkereket.

De anyám nem szólt egy szót sem, a hatalmas ablakhoz vezetett. Félrehúzta a függönyt (ez is itt marad, mit tudnánk vele kezdeni egy panelban?), és a nyitott ablakon kidugva a kezét, az utcára mutatott.

– Ott állt a tank. A hajnali félhomályban alig látszott a csöve, de mi azért tudtuk, hogy van csöve, és tudtuk azt is, hogy éppen a házunk felé irányítják. Nem mondom, hogy löni is akartak, de a cső, az a vastag acélcső mégiscsak úgy meredt felénk, mint amire ráírták, hogy halál – emlékezett anyám. Ki nem mondta volna, hogy 1956, és azt sem, hogy november, csak nyújtotta a kezét, zabolázta remegő ujjait.

– És akkor, ki tudja, honnan, előbukkant a fiú, jól ismertem, egy egyetemista srác, és azt kiabálta, emberek, ébredjetek, mert megjöttek az enszesek, győzött a forradalom, na, most már takarodhatnak haza végleg a ruszkik. És csak rohant a tank felé, aminek csövén akkor már erősebben csillant a reggeli fény. Jól látszott az egész vasszörny, mint ahogy a katona arca is, aki kibújt a toronyból, és széles vigyorral az arcán integetett a diáknak. Barátot hitt benne, és druzsbáról beszélt, oroszul, teljesen oroszul. A diák meg hátrafordult: jaj, Ica néném, de hát ezek az oroszok! Ezt kiabálta, nem is kiabálta, inkább sikoltotta, mint egy kamaszlány, akit éppen durva kezek rángatnak be a bokorba, hogy meggyalázzák, és rohant felém. Igen, a házunk felé rohant az a diák, mintha azt hinné, hogy mi, itt, a Kossuth Lajos sugárút 46. szám alatt meg tudjuk menteni őt is, meg a forradalmat is. De én csak tégedet akartalak megmenteni, a fiamat, aki alig pár hónaposan itt feküdtél a kiságyban. Hallottam szuszogásodat, és üvöltöttem apádnak, hogy Zoli, add már a mózeskosarat, add

már, de nagyon gyorsan! És amikor a kezembe nyomta, én belefektettelek, és szaladtam veled, csak rohantam, és kezemben ott volt a kosár, kis testedet vastag takaró fedte. Nem tudtam, hova menjek, leginkább kirohantam volna a világból, de csak a konyháig jutottam, ahol megláttam az asztalt. Igen, azt a zöld asztalt, ami nem fér be a panelba, és bedugtam alá a kosarat, és bebújtam alá én is, és ott remegtem. Félttem, rettegtem, visszafojtottam a lélegzetemet, mint aki attól tart, hogy a tankból integető orosz katona meghallja a hangját, és akkor leordít az irányzónak, hogy lőj, kamerád, oda lőjél, azt a házat robbantsd fel a Kossuth Lajos sugárút 46. szám alatt!

– Apám? – akasztottam meg anyám szavait.

– Apád komoran rám dörrent: csak nem hiszed, hogy az asztal megvéd az ágyúgolyótól? De én hittem, mert mi másban is hihettem volna, és a kezem ott nyugodott a téged fedő takarókon, amikor egyszer valaki belekiabálta a hideg, dermedt csöndbe: elmentek az oroszok, elindultak Pest felé.

– És a diákkal mi lett? A diákkal, aki oroszokat kapott az enszesek helyett? – vágott rést a kérdésem a kiürített szoba csöndjébe.

– Már november végén feljelentette valaki. Azt mondta róla, hogy ellenforradalmár. És ezt hihették a rendőrségen is, mert addig ütötték, amíg dadogásra nem verték. Korábban jelesre teljesítette az orvosegyetemen minden vizsgáját. Aztán évekig beszélni sem tudott. Kitiltották az ország minden egyeteméről, de a hosszú börtönt megúsza. Idővel egy gyárban kapott munkát. Aztán hozzánk került, a konzervbe. Portás lett. Grófnak hívják. Gróf Jánosnak. Már nem dadog annyira. Most ott támaszkodik a bejárati ajtónál, és arra vár, mi lesz a zöld asztal sorsa – indult vissza a konyha felé anyám, és mintha azt kérdezte volna: csak tudnám, hova lett a szépen fonott mózeskosár?

Szedér Réka

Így éltek Ti itt mind

*ketreceitekben, anyáitok szoknyái alatt
remegve és vacogva, várva hamis igazatokra,
apáitok karja alatt, akik csak a kutyák verését ismerik,
a különbségre vakok: éhező vagy veszett,
reszketeg, félszeg korcsok.
Hatalmatok félelmeikben lakik.*

*Nektek mindegy, nektek nem számítanak istenek.
Ennyit tanultok otthon vásárnaponként,
kanalazzátok magatokban az áldott tudást,
a kitesztott generációktól eltékozoltra
cseréletek megmaradt becsületeketek.
Egetek esővel vert szürke,
földetek lopott, meddő és túlhasznált.*

*A vorarlbergi telek mihasznák,
hisz mi haszna szoknya alatt vacogni,
mutogatni sáros, véres ujjakkal,
idegenek szívét vájni ki mérgező karommal,
mert rettegtek, rettegtek mind
saját közepszerűségeitektől.
És nem tévedtek ebben a félelemben,
saját zugaitok mocskosak, utatok
ugyanoda vezet.*

Ahol nyugszanak

*Most össze van burkolódzva a kedvem,
túl fényes neki ez a hold – abnormális.*

*Apróra húznám magam össze,
hogy beleférjek részeimbe.*

*Lemennék addig, ahol kezdődött,
elbújnék magvakban télvíz időben.*

*Virágmag akarok lenni, ott a földben,
akkor. Majd kiderül, mit ültettetek.*

Erdőhöz jutottunk

*Magamra húztam leveleket,
így bújtam avar alá.
Turisták járnak utakon,
így jutnak oda, ahova tudom,
hogy tartanak.
Minden apró ösvényt ismerek,
minden virágtetemmel kirakott utat,
kóbor, letört gallyat, betört volt vadat.
Hallom a reszkető talpak alatt vacogó havat.
Ismerek mindent itt,
a levelek alatt
élem le magamat.*

Nagy Zopán

Átjárások / Nyelvi, zsigeri emlék-hatások...

Múlt-füzetből kibuggyanó:

gereblyézett avar
voltam az ágy
 alatt

te lázas
ébredésben estél
 belém

átfagyott éjből
ájultunk
nyirkos reggelbe

a kifordult vese
az átázott belek
a szétrobbant máj

lüktető
foszlányai
 között

- - -

Kortárs ki- és beállítást (most társ nélkül) vizsgál meg a kábult utazó. Piranban jár ismét, és a Costal Galleries / Obalne Galerije emeletén Mankica Kranjec-Kancica Karesz-Mancika Macesz (ál)nevű művész: *The Overlooked* művét nézi-tekinti át, jojózó

szemekkel, szédülve, miközben egy elhagyott, talált járókeretbe kapaszkodik éppen...

Később: Vaszilij színvak vakui és Bakutyin hullazsák batyui villantak (kacsintottak) össze az éjjeli szerelvényen... Lángolt langusza és orchideás osztriga volt a lázálomban utazó beteg (képzelt) eledele...

- - -

Az oda-vissza hasonlott utazó így emlékezett: 1. Két külön húszévevel töltöttem a szétfeszített elme-résbe, tudatmódosult sikátorba veszett, köztes dimenzió-csapdának is nevezett idő-képzetet. Két *irgalmas jótevő*vel: írmagjával és javaival. Irodalom és Jelen. Irina és Jolanda. Időcsapdák és Jelenések...

2. Fél-éberen: ágyamhoz Skót Juhászeb-szerű, Orosz Agár-féle lény lépett légiesen, majd meredve megállt. Hidegrázós derengés. A falak lélegzése baljósan sós sóhajokká változott. A misztikus teremtmény ezüstös-kék szőre szinte *légiúresen* lebegett az ellenfényben. Blue Merle. Óriási mérete patákban végződött-kezdődött... Angóra bak-kecske, Skót Herceg-eb és Sarki Késkál keverék... – suttozta a falból a narrátor...

Ébredés:

hajnalra rám-mordul:
harmatos hamvveder –
s konokul el-kondul:
viharvert sors-haver...

- - -

Kintsugi! Minden törés megannyi rész-egész. Szen no Rikjú esztétikája nyomán: az eltört cserepek (teáscsésze, üveg, arcképek, csontok, maszkok...) összeillesztése, aranyozással egészítve ki a törésvonalakat. Össze-kötés, *újjafteremtés*!

A költő, ébredésében (mozdulatlan, belső éberség-fázisai-ban): a lángoló víz paradoxonát figyeli meg. 62 réteg cinóber-festék csorog alá, talán a felhőkből, talán az áttetsző plafonról. Mindez Hiroshi Szendzsú alkotásáról (Szeiszon Maeda hagyatékából)...

Rádió-csatornák és képvetítés-sávok nyílnak meg szimulánban, a leíró a múlt híreibe hallgat bele: Makoto Fujimura 55 nagyméretű festményét magával ragadta a Sandy hurrikán; Bruce Herman összes rajza, festménye, naplója, 20 évnyi életműve: műteremlakásával együtt elégett; sokak életét, családját és életművét a 09. 11-es Iker-tornyokkal együtt vitte el a pusztulás. *Válassz: a máglya vagy a máglya? A lángtól megválthat a lángja...* Ground Zero...

Valahol T. S. Eliot *Négy kvartett* művét pörgeti-csavarjácibálja, tépi szét a megveszett forgószél...

Távoli hang hatol át a falakon: levegőzz, levegőzz! Fülledtséged leve gőz...

Közben a *leíró*t rázza, hevesen rázza az idioszinkrázia* = a veszesületett túlérzékenység ájulásokig hevíti... Állva-ájultan, alvajárva, zaklatott álom-sújtásokkal él. Lényének rejtett ingerültségeiben ellenszenv és irtózás keveredik, kavarg. Ám, mindezt: a külsőségek (többnyire) elfedik...

*A kifejezés: a görög *idiosz* ('sajátos, egyedi') és *szünkraszisz* ('keverék'), illetve a *szün-* ('össze') és *kerannümi* ('kever') elemekből tevődik össze...

1925-ben Henri Michaux írt egy kritikát Breton kiáltványáról. Erre egy Conoley nevű költő, a Költészet Alapítványnak adott interjúban két „kérdést” említve (esetlegesen) így emlékszik:

Az egyik az volt, hogy nem hitte, hogy az emberi kéz elég gyorsan tud mozogni ahhoz, hogy megragadja az emberi gondolatot, és különösen annak a sebességét vagy gyorsulását, ami a tudat alattiban zajlik.

A másik az, hogy a nyelv mint konstrukció vagy rendszer nem elég gyors ahhoz, hogy a gondolathoz hozzáférjen. Michaux számára úgy tűnik, hogy az automatikus írás közelebb állna ahhoz, amit az „Alphabet” jelzésekkel csinált, amelyek gyorsabban mozoghatnának, mivel sem nyelvvel, sem egyenes reprezentációt gesztussal nem foglalkoztak... – Erre a közvetítésre, egy berekedt – és igencsak eltévedt – Felhő tudósítására eszmélt a leíró...

Pontosan 26 órával és 5 perccel később pedig:

A tzarai dada-dári-di *Gaga-ga Riadó Rádió* dádá-dog-szavaltata (f)eel Antipirin úr és Ashera Mandelbulb, alias Ratat Atata extatikus monológ-montázs kérdéseit, többszörösen burkolt jelentéseit. Íme, egy-egy töredékük itt:

Mitugrász, tömör-gyönyör görny-tornász, még gyötör nász? Gyógyzordnász! Ortopéd onanista orientáció! Ő, ó: néma kacsát poly-lufiban sétáltató... Amott: kopott, lebernyeges porno(nosza) szaurusz! Nyaka-szeme-kitekerész(leges) benyomosz, réteges vakulusz: stroboszk, tapasz, trafipamax, xerox és detox! Jaj, behopsz... *Isten szeme mindent lát:* ne dugd meg a kiskutyát! Semsem a kiskacsát...

Örömpörkölt örömvirág(k)rémme! Jó létvágyat, haláli hévvel!

Márton Réka Zsófia

A galambok holtteste

*Nem bírom.
Galambtetemek mindenhol.
Miért nem mosolyogsz? – kérdik.
Hát pont ezért.
A galambtetemek mellett elmenő
résztétlen közöny miatt nem.
Hogy minden utcasarokra jut belőlük egy.
És még csak el sem éri az ingerküszöbüket.
„Csak egy darab eltakarítandó hulladék.”
– Isten egy teremtménye.
Isten lélegző,
lépkedő,
létező teremtménye.
Talán maga Isten nem lélegzik,
lépked,
létezik,
ha engedi,
hogy undorral az arcunkon elmenjünk
a galambok holtteste mellett.*

Napjaink térképe

*Valami percet elcsípiünk
napjaink térképén,
valami percet egy homokos tóparton,
arcunkban alkony előtti fény.
150 millió év múlva
Afrika egy lesz Euráziával.*

*Nem is értem, mit kapálózunk itt
az ellen, ami úgyis történni fog,
Hiszen Gondvana sem maradt önmaga.
Ott, a csillámló vízfelület mögött,
a sötétbe boruló facsoporton túli tanya
sejteti azt, hogy mi lesz a napsütéses órák számának sorsa.
Ott már nem örülnek semminek.
Ott már nem várnak senkit.
Ott már megállt, kimerevedett az idő.
Egy lepattogzott, gyomburjázott
napjainkban képpé.
Kút, víz nélkül.
Fapad, ráülő nélkül.
Ablak, kinéző nélkül.
Karó, futóbab nélkül.
Ház, belépő nélkül.
Lesz, mit elmosson Pangea felhígulása.*

AZ ÉN ISTENEM

A kortárs irodalom modern istenképe – az Irodalmi Jelen pódiumműsorának szövegkönyve, amelyet Zorkóczy Zenóbia egyéni előadóművész közreműködésével hoztunk létre.

SÁNTHA ATTILA

Az én Istenem

*Az én Istenem egy örök-
mozgó, parányi kis motor,
mely az elektronokat hajtja
az idő végéig, és tovább.*

*Az Istenem néha nevet,
néha engem parodizál,
vagy nézi, mit ki nem gondol
kedves, gógyi teremtnye.*

*Emlékszem, ott voltam vele
az előlét hullámában,
és drukoltam neki, az én
szerepemet ossza le rám.*

*Ő megtette; hát itt vagyok,
és az, minek lenni vágytam –
tudom azt is, hogy túlfelől
úgyszintén az Isten vár rám.*

ORBÁN JÁNOS DÉNES

I. [Isten szaga]

*Fától fáig lopóztam, lesben állván,
ha dúvad tévedt arra, meglapultam.
Csúsztam-másztam, remélve: nem talál rám,
kit erdő szélén hagytam, ó, a múltam.
Hittem, holott nyomára nem találtam,
látszat csupán a tetszhalál köröttem,
kerestem hát óvatosan, de bátran,
üldöztem őt, magam is üldözöttem.
Fohászkodtam, a gyöngé test kitartson
ezüst- s aranyfák közt, hol durva ágak
éles késként faragták újra arcom,
hogy a gyémánterdőre rátaláljak,
hol átsuhanna tükrön túli térbe,
keresné több eséllyel őt a másom,
konok árnyként bár árnyát csalva lépre
a látomáson túli pusztaságon.*

*Gázoltam, ó, öröknek vélt jelenben,
még hittem abban, bárki rátalálhat,
s magamba szívom egyszer, önfeledten,
foszlányát édes, rothadó szagának.*

FARKAS WELLMANN ÉVA

Nevem hiába

*Az én nevem ne vedd. Hiába lenne.
Nevem a szádon nem terem meg engem.
Nevem a szádon nem lehetne fegyver.
Nevem a porban is több értelmet nyer.*

*Nem én vagyok hibás, hogy nincsen érved,
s csak arra futja: bárcsak érne véget,
nem én azért, hogyha már volt halálod,
nem én azért, ha nevem nem találod.*

*A világ időnap előtt eltemet,
de sose érj rá engemet okolni,
szűkmarkún s habozva mérd a lelkedet:*

*elcsábítja ezernyi ócska holmi,
és ízekre szednek. Én felmentelek:
nem a te dolgod mindezt megtorolni.*

BÁLINT TAMÁS

Csomagolóanyag

*Csomagolóanyag vagy,
és hiszed, csak a máz a lényeg,
és csillogni igyekszel, de kibontva
és összegyűrve vagy újrafelhasználva
és széttépve majd kidobva leszel,
és csak az számít, mi volt benned odáig.*

FEKETE VINCE

Fennsík

*Megállsz, szétnézel téveteg,
van-e tovább vajon, kérdezed,
előtted mintha lépcsők s fényjelek,
és éjszaka, s a vak úrben*

*mintha
valaki szólítana,
hívna,
töprengsz, mit tegyél, belátom...
Csak előre, csak fölfelé, barátom!*

MEZEY KATALIN

Boldog

*akinek nem rongyos a lelke,
de fényes, mint a nehéz selyem,
aki hiszi is, amit mondott,
akit nem zsarol a félelem,*

*boldog, akit nem az önérdek
kormányoz, hanem önként szolgál,
adósait nem tartja számon,
görbe utakon titkon sem jár.*

*Boldog, akinek láthatatlan
púpként a múlt nem ül a hátán,
nem üzletel gazemberekkel,
árnyékán nem táncol a sátán,*

*akinek a szemén kifénylik,
hogy süt benne az Isten napja,
akinek lelke nehéz selymét
magasságos szél lobogtatja.*

VARGA MELINDA

Vattahón lépkedett

*A fodros felhők között
szürkés-kéken csillogott
napnyugtakor Isten szeme.
Az év jégudvarában rózsaruhában
korcsolyáztak az arkangyalok.
A falura fagy-gyöngyházfény hullt.
Vattahón lépkedett a kegyelem.*

BÖSZÖRMÉNYI ZOLTÁN

Halandónak Isten
nem írt soha ily meghatóan

*Szöveget másol íróasztalomra a napfény.
Naponta, tudatosan,
hátha egyszer végképp megfejtem szavait.
Halandónak Isten nem írt soha ily meghatóan.
Az ördögűzést nem várja el tőlem,
azt akarja, legyek olyan, amilyennek
megteremtett: kíváncsi és szorgalmas.
A földi kincseket ne kívánjam,
a művészet adjon értelmet életemnek.
(Szavakat szeretve a szerelmet szeressem!)
Ne féljek!
A félelem megrontja az embert.
Olyan legyek, mint a tűzhányó:
jót, rosszat lövelljek az égbe,
s tisztuljak meg, hogy tisztítani tudjak.
Csak a hitet nem kérte tőlem soha számon.*

*Minek is tette volna?
Aki hisz, úgyis keresztre feszül egyszer.*

CSÁJI LÁSZLÓ KOPPÁNY

A hitek anatómiája

*Sokféle hit van:
Rettegő, merengő, tétova,
Vakbuzgó, szilárd és gyilkos is.
Van hit, mely ostoba.
Némelyek elméje belehibban.
Amikor imádkozom,
Mankóm után kapok.
Keresem jó hitem,
Ami a béklyóktól eloldoz,
Mégis önmagam maradok.
Hiszen
A mankó nem a cél,
Csak egy eszköz.
Elvezethet acél
Rácsokhoz, kvantum-körökhöz,
Akár Istenhez is – úgy hiszem.*

CZILLI ARANKA

Ha újra meg újra

*Mi lesz, ha a megszületett
jászolához nem jönnek követek,
ha anyja mákteával itatja,
apja magát a kocsmapultra issza,*

*mi lesz, ha nem kért életét
csillagtalan ég jelzi,
s anyja, apja karját
hiába keresi?*

*Mi lesz akkor, ha a megszületett
ételt és ölelést koldulva felnőtté lesz,
de megnyúlt csontjaiban, feszes bőre alatt
töpörödött lélek szomjazik sóváran,
s úgy hal meg, ölelésre tárt karral,
mint akit keresztre feszít az olthatatlan
vágya annak, hogy valaki szeresse,
s ha az ölelés elmarad, s ő ott csüng majd
soványan és holtan és széttárt karral,
mi lesz akkor a világgal?*

BÖSZÖRMÉNYI ZOLTÁN

Peccata mundi

*Égi képek, gondolataim jelképei,
az aggodalom misztériuma helyes-e?
Tetszeni szeretnék az Úrnak, de nem tudom,
mi volna kedves neki.
A jóban annyi rossz van,
és a rosszban is van jó,
hogyan döntsek?
Minden alkotásban a Fennvaló jelképei,
imádható-e, ami megszerkesztett,
vagy az is talán hamis?
Ítéletem erkölcsös-e, vagy szálnalmas félreértés?
Miért nem a béke és a lelki egyetértés
vezérli a világunkat, ha hisszük:
hitben az erő, és a folytatásban a remény?*

*Uram, szeretnék már úgy élni,
ne a bűneimet számolgassam,
ne a félelem vaspántja szorítsa szívemet,
mélyen őszinte tudatot adj nekem,
mellyel nemcsak én,
de a világ is azonosulni kénytelen.*

VARGA MELINDA

Fohász

*Templomot építek
égből, földből és levegőből,
élénk madarak rajából,
zölden serkenő fűből,
száraz gallyak ujjából
kipattanó rügyből,
kutyák ugatásából,
őzek lábdobogásából.
Kereslek, Uram,
amikor naponta sétálok a völgyben,
és a délutáni tájat csodálom,
fűrkészem óvó tekinteted,
amikor esténként
összecsuklom a terhek alatt.
Mellkasomban erős szűrást érzek,
mintha malomkő ülne szívemen,
szürke gomolyfelhőigék tornyosulnak,
jégszínű jelzők lakják be a mondatokat.
Hozzád fohászkodom, Uram,
csitítsd haragom,
legyek olyan,
mint a levegő,
az ég,*

*a fű és a fák,
a madarak, a kutyák, az őzek,
a Nap és
az őt követő árnyék.*

MIRTSE ZSUZSA

A felszín alatt

*búvópatakként rejtőzünk
időnként összemos minket
egymással az Isten
mint a szétválogatatlan
piszkos ruhát*

IANCU LAURA

Egy 2030-as imakönyvből, 1.

*jöjj el Uram különben
magam megyek hozzád
bár nem jutok tovább
a szögesdrótra akadt tollaknál
s a Holdat takaró drónok zajánál
megyek egy lépésre a haláltól és
leveszem képedet falamról
jöjj
és halj meg velem másodszor
a szüzek altatásban
a szentek vére elszállt por
én nem foglak átkozni pusztán mert
emlék sem maradt Ádámából*

*meglehet az algoritmusok
számozott birkafejeknek vonalaznak
arcra megfáradt Krisztusom
arcra én Rád hasonlítok*

MUSZKA SÁNDOR

Petíció

*És mi, a teremtés kannibál férgei,
bábjai a minket emésztő vágynak.
Újjá akarunk születni benned.
Más eredménnyel.*

FEKETE VINCE

Széljegyzetek II.

Dsida Jenő: Tíz parancsolat, VII.

*Egy apró hullám vagy csupán a
rettentő, a tajtékos éjben,
egy piciny hullám pusztán a
hullámozó Örök belsejében.
Kiemelkedsz, majd vissza is hullsz,
s egy csepp a millióból talán
ha tudja, hogy születnél, éltél,
szeretnél és voltál egyáltalán.*

*Százezer nap, százezer éjjel
lesz még, és lesz százezer álom,
megannyi kérdés és felelet,*

*százezer folt megannyi hiányon,
melynek értelmét nem találod,
melynek értelmét nem találom –
jaj, életem és jaj, halálom.*

DIMÉNY H. ÁRPÁD

Egy gyári munkás felcsap blueszenésznek (csasztuska)

*Kapcsolj hang- és fényjelet, uram, jelezd, hogy mára vége,
áldott legyen a te neved és a műszak utáni béke!*

*Áldott legyen a hazaút a hűvös, esti fák alatt,
s a szép holdnak lágy palástja, ami ágaidon fennakadt.*

*Éljen a kétkezi munka, a fáradtság legyen gyümölcse,
add, hogy a nyugdíjosztály a pontjaim jó táblázatba töltse.*

*Az utcalámpa pislákol, ez fényed földi mása?
A sarkon italbolt van, várnak a föltámadásra.*

*Ki zsebében kotorász, annak az apró koppan,
féláron a csirkehús az áruházcsarnokokban.*

*Uram, hallgass bár végig, mielőtt elragyognál,
Hisz te isten vagy, légy több hirtelen haragodnál.*

*Csak egy napot tölts velünk a földön, istenem,
hogy láthasd lentről, milyen üres az égeret, ha te nem*

*vagy. Csak így, csodáktól mentesen, milyen egy hazaút,
bár a hold próbálkozik, felkapcsol pár csillagkoszorút.*

*És igen, így is lehet szép, amikor épp sehol vagy,
de ha mégis visszatérnél, tán szebb lenne a holnap.*

LACZKÓ VASS RÓBERT

Completorium

Jókai Anna emlékére

*isten aki megöregedtél
messzelátón és nagyothallón
félresikerült szándékaim
elfogadod-e ha megvallom
hozzád fordulnék bizalommal
amikor kopogtat az ajtón
s odaszögezi papírjait
vétkeimet a végrehajtóm
félelmeimmel összezárva
tépelődnék üres szobámban
magadhoz ölelnél-e mondd ha
semerre nem visz már a lábam
méltányosan ítélsz-e majd meg
mindazért amit kötekedve
nem is dacból csak számításból
olvastam őszülő fejedre
tudom hogy a viaskodásban
velem együtt keseredtél meg
szemet hunysz-e majd afelett hogy
rögeszméid csak benned élnek
parancsaidra fittyet hányva
mindenem elkótyavetyéltem
átkozhatom ostobaságom
hogy félvakon csereberéltem
látod a sorsom vasalatlan*

*dalaimnak nincs sava-borsa
büszkeségen vett uruszágom
szennyesét három tenger mossza
mégis megfakul mint az emlék
s összemegy a történelemmel
már csak magamért könyörögnék
esendőségemet ne vedd el
savasesődben csontig áztam
talán te még felismersz engem
isten aki megöregedtél
segíts tehozzád öregednem*

CSÁJI KOPPÁNY LÁSZLÓ

Töprengés

*Csillagok trilliárdnyi fénye,
És az égbolt is egyszer sötétséggé fagy.
Az ittlét önmagában erény-e,
S jó-e az, hogy tudom ki vagy?
Mi a maradandó érték, ha a világ elenyészik,
Mi a cél, ha szabad akaratunk eltűnik végül?
Mi marad belőlünk az ítélet után terítékül?
Talán éppen az elmúlás
Adja meg értékét a világnak.
A végtelent nézem,
Melybe mindenki beleszédül.
A nemlét a rettentő mérték?
Ahol, bár tudlak, de nem látlak.
Megérinted a kezem,
S kérsz, hogy figyeljek.
Ezek a kérdések, mondod, ne borzoljanak;
Csak imádkozzak mindannyiunkért,
És daloljak, mint a madarak.*

PETHŐ LORAND

minden más maradhat

*valahogy minden itt marad
nehéz kabát a vállon
szuroksötét házfalak
elfelejtett álmok
elesett árnyak húsodon
haraphatod az ajkad
ha isten hív hát menni kell
minden más maradhat
háttal mindig a nap felé
keze átreteg rajtad
ha isten hív hát menni
minden más maradhat*

LŐRINCZ P. GABRIELLA

Örök

*Isten a falhoz idomult,
Sárga arcú öregek szemében lakik.
Ő az első sírás és az utolsó hörgés.
Isten zöldesbarna szemű fiú
És szőke lány.
A köztük lévő lélegzetvétel,
Mikor szeretni kezdenek
Halk tölgyek alatt.
Isten halhatatlan, örök.*

*Isten otthon, hogy túléljék a hazátlanok.
Isten szeretet,
Hogy az se haljon éhen,
Akit nem ölel senki.*

*Isten zsámolyához
Már nem férek oda.
Isten háta mögött
Hiába minden ima.
Isten háta mögött
Így hívom:
Haza.*

KIRÁLY FARKAS

Út a tengerszemekhez

*ahol a szelek születnek
s patakok lesznek a jégből
s ahova az istenek is
néha lejönnek az égből
ott kanyarog a hegyek közt
élesen az Ördög útja
ott hagyom el a hazámat
nekem már csak erre futja [...]
üldözőim közel járnak
mindannyiuk lelkén-kezén
önkéntesek vére szárad
segíts most Istennek Anyja
vedd el tőlük bátorságuk
ne leljenek a nyomomra
ne kerülhessek hozzájuk
jussak túl a [...]*

*Hát akkor még egyszer: Isten veled,
szép hazám, te zsarnokok földje!
Mindennap fohászkodom majd:
isten a gonoszt belőled kiölje...*

MEZEY KATALIN

Nemcsak szárnyas angyal

*Testvéreim, én tudom, hogy milyen hideg légópincében
kabátokkal betakarva, lázasan feküdni,
s az elsötétítésben kézzől kézre haladva újra járni tanulni.
És hogy milyen két vödör vízzel kilométereket gyalogolni,
hogy a pincelakóknak legyen mit inniuk,
és tudom, milyen teljes menetfelszerelésben lélekszakadva
futni a vasútállomásra, elérni az utolsó hazainduló vonatot,
felkapaszkodni a lépcsőjére, az ordító hidegben
elgémberedő kézzel fogni a jeges fogódzkodót,
miközben a hátadra fagy a katonakabát és a sisak alól
patakozó izzadság jégcseppként ér a szövetre.*

*Testvéreim, öleljük magunkhoz mindkét karunkkal a békét,
ne engedjük, hogy közönyünk és gonoszságaink láttán
magunkra hagyjon, mint más népek gyermekeit,
akik semmivel sem rosszabbak nálunk,
és akik éppúgy, mint mi, éltek a béke önfeledt idejét,
de a szeretet erős kötelével nem kötözték magukhoz
az angyalt, ezért egy váratlan pillanatban elrebbent tőlük.
Milyen nehéz lesz a háború rettenetes bűnei után
újra magunkhoz szelídíteni őt!*

*Imádkozzunk, még ha először is életünkben,
és öleljük át mindkét karunkkal szorosan
a békét, aki nemcsak szárnyas angyal, de szívdobogás is,
ami nélkül nincs élet. Öleljük és tartsuk meg közelünkben,
és szeressük egymást is úgy, mint önmagunkat,
szeressük egymásban a legnagyobb, a legféltettebb kincset,
legyünk legalább az ő kedvéért jobbak egymáshoz, mint
amilyenek vagyunk.*

„Mint bárányt az áldozatra...”

Oszip Emiljevics Mandelstam versei
Lángi Péter fordításában

Önarckép (Автопортрет)

*Oly célzatos a megemelt fej –
De bő a kétsoros kabát;
Nyugodt a kéz, a szem lezárt.
Tökéletes merev búvóhely –*

*Ilyen, kihez száll és dalol
A szónak meglágyító lángja,
Hogy eredendő ritmusára
győzzön ős sutaságokon.*

1914 (1913?)

Róma (Рим)

*Beszélünk Rómáról – csodás e hely!
A kupolái vitték győzelemre.
Az apostoli krédó int a csendre:
Por száll, s szivárvány kifeszítve fenn.*

*Az Aventinus folyton királyt vár –
Tizenkét ünnep s annyi előeste, –
Merev kánon, fogyó hold és a -tölte –
Tizenkét szolgát tart a holdnaptár.*

*Sötét felhőkön át lenéz a földre
Hatalmas hold a vén Fórum felett,
A fejtetőm lemeztelenedett –
Ó katolikus tonzúrák hüvösse!*

1914

Századom, te vad, ki képes
(Век мой, зверь мой, кто сумеет)

*Századom, te vad, ki képes
Mély szemedbe nézni, ki,
S két kor gerincét vérével
Össze is ragasztani?*

*Átzubog az alkotó vér
Földi torkolatokon,
Reszket az, ki csak henyén él
Újra nyíló napokon.*

*Ameddig futja az élet,
Addig tartson a gerinc,
S láthatatlan pillér lengjen
Hullám játéka szerint.*

*Mint gyerek homokozója,
Újszülött föld százada.
Mint bárányt az áldozatra,
Vár az élet hegyfoka.*

*Hogy a rab század kitörjön,
S új világ induljon el,
Napjaink érdes öléhez
Flóta muzsikája kell.*

*Századunk hullámot rezget
Emberi bánatokon,
Fűben viperák sziszegnek
Óarany szabályokon.*

*Duzzadoznak még a rügyek,
Mind zöld hajtássá bomol,
Eltörik a gerincedet
Szép, fájdalmas századom.*

*S bárgyú, ostoba mosollyal
Hátranézel oly sután,
Mint az állat, mely riadtan
Futna saját mancsnyomán.*

*Átzubog az alkotó vér
Földi torkolatokon,
Tüzes halat dobál a szél
Tengerparti homokon.*

*Madárröpték szötte kékség
Tömbjéből hull nedvesen,
Hull, locsog a részvétlenség
Végső vereségeden.*

1922

Élünk, s magunk alatt nem érzünk országot
(Мы живем, под собою не чуя страны...)

*Élünk, s magunk alatt nem érzünk országot,
Tíz lépés, s a szavunk már nem is halljátok,
Beszédünk mikor suttogásba fül,
Eszünkbe jut, ki a Kremlben az úr.*

*Otromba ujjai, mint hernyók, zsírosak,
Bántóan súlyosak, hogyha szól, a szavak,
A szeme vigyorog, két svábbogár,
Dölyfösen megcsillan a csizmaszár.*

*Körülötte nyápic vezetők csürhéje,
Szolga és játékszer a sok félemlerke.
Ez fütyül, az nyávog, amaz ökör,
Egyedül ő szurkál, csapkod, püföl.
Mint a patkó csattan parancsra parancsa,
Ki szembe, lágyékba, homlokába kapja.
Ha nem öl – él, mint Marci Hevesen...,
S kidülleszti osztét mellét feszesen.*

1933

OSZIP EMILJEVICS MANDELSTAM (Varsó, 1891 – Vlagyivosztk, 1938) költő, az orosz avantgárd (ezüstkör) jelentős képviselője. Varsóban született 1891-ben. 1897-ben a család Szentpétervárra költözött. Mandelstam Oroszországban kezdte tanulmányait, majd a Heidelbergi Egyetemen és a Sorbonne-on is tanult. Első versei a szimbolizmus jegyében születtek, de később inkább az akmeizmus hatott művészetére. 1934-ben letartóztatták híressé lett Sztálin-epigrammája, az *Élünk, s magunk alatt nem érzünk országot* című, csak ismerősök között terjesztett verse miatt. Négy év száműzetésből szabadulva újra elítélték, és 1938-ban egy Vlagyivosztk közeli lágerben halt meg. 1987-ben rehabilitálták teljesen.

A HÓNAP ALKOTÓJA

Pataki Tamás

Magyarok istene

I. rész – VIHARNYILAK

Vérzik Ürdüng kán feje.

Hajnal felhasította komor homlokát, vére szalagként fut végig a rezegő láthatáron. Sötét árnyékaripái lélekszakadva menekülnek, nagyokat prüszkölnek. Tüsszögéscseppjeik a földre hullanak, ellepik a pusztákat, ezt hívják harmatnak a korai lovasok. Eddig Ürdüng kán uralkodott a világon. Konokul ráhajolt, hűvös, földalatti lehetetével sötét burkába vont, majd elfújta az utolsó reszkető szövetneket is.

Ám felvillant az égen a tündöklő fokos, és elvakította Ürdüng kánt.

Megriad, lóhalálában eliszkol. Hiába vágta, Hajnal tüzes nyilai átdöfik emberbőrből cserzett vértjét. Viharzik, sebzett, vaskos testéből pára szivárog, páncéljából elátkozott jajkiáltások szakadnak fel. Elsuhan a puszta felett, elhaladtával oszlik a nyirkos homály a földeken, fellélegeznek a sötétség súlyától eltaposott füvek, nyiladoznak a vak virágok.

Vérzik Ürdüng kán feje. Hiába menekül, Hajnal szélesebesen utoléri. Üstökön ragadja, és fokosát megforgatva behasítja tar koponyáját. Ürdüng kezéből kihull vasszíjas káni ostora, szörnyű üvöltésére felzúgnak az egek. Hajnal akkorát csap lovának farára, hogy az legott megbokrosodik, és egyetlenegy nekirugaszkodással a fekete földbe ugrik. Belefúródik, zihál, szikrázik, fesheng, urastól átpréseli magát a kőkemény rétegeken, áttúr a vakondok szállásain, átverekszik a férgek országán, mígnem az alvilág rézkapujába ütközik. Sebtében ásott gödrébe utána zúdul a sötétség vert serege. Fejvesztve menekülnek, elhullatják vértjeiket, itt maradnak a középső világban: ezeket árnyéknak hívják az emberek.

Ürdüng elejtett ostorának szíjai szertekúsznak, kövek közé bújnak, ezeket pedig kígyóknak nevezik a pusztán járók.

Lova mellső lábával dörömböli, kinkeservesen kitarja a rézkaput, s Ürdüng kán véresre zúzott roncsát nyergéből kiveti kacsalábon forgó várának udvarára.

Hajnal győzött.

Leveti köpönyegét, meztelenül tündöklik a haldokló sötétségben. Teste felgyűjti a kósza sugarakat, felforr, izzik és lángra kap. Ég, lélegzik. Tűzgolyóvá lobban, és felszökik az égboltra.

Fellélegzik a föld.

Hajnal ragyog, uralkodik.

Ő a Nap.

*

Kál hajnalhasadásra ért nemzetsége elpusztult szállására. Kormoszag tolult az orrába, deres halálszag... egymagában lovagolt idáig, nem hihette el a szárnyra kelt híreket, elhessegette, hagyta őket tovaszállni az éjszakába. Megszorította lovát, vágta hajszolta. Fejében többször is megrostálta, egyenként ízekre szedte a vészjósló szavakat, és képtelenségnek tartotta, hogy „írmagos-tul” meg „hetedízigen”. Nyugati, győztes hadból hazafelé tartva találkoztak az örök nyargaló csapatával. Gyászhiért hoztak. Sebtében elmondták, hogy míg a romajok¹ ellen hadakoztak a törzsek, a besenek² orvul megtámadták keleti szállásaikat. Szavaik fekete méregként csurogtak ki a szájukból, a hazatérők szájíze elkese-redett is tőlük. A nagyúr egybehívta a bőket³ Kendszállásra, a hordájába,⁴ ott gyülekeznek a hadrafogható férfiak.

¹ romaj/ Romajország – a bizánciak magukat rhomaiosnak, Bizáncot Rhomániának nevezték, hisz ők lényegében a Kelet-Római Birodalom voltak. A romaj/romajok általam kitalált, magyaros forma.

² besenő/besenek – besenyő, az 'n' hangból 'ny' lett később sok szó végén

³ bő – nemzetségfő

⁴ horda – a kánok szálláshelye, palotája. A mongol és török népek körében élő alak „ordu”, magyarul horda. Eredetije talán egy szkíta „ghorda” alakú szó, amiből egyébként a szláv „gorod” és „grád” is származna.

– Fennhéjáznak a besenek, megkóstolták vérünköt, ízlett nekik. Esmég ránk csaphatnak.

Bars nem tartotta szóval őket, lovaik nyugtalanul forogtak, torporogtak, az örök nem sokat veszteltek, loholtak tovább, hogy megkeressék a megtámadott törzsek szétszéledt maradványát.

Kál véreinek arcára fagyott a rémület, homlokukon megkövültek a redők, a Hold fényében viharvert balbalokhoz⁵ hasonlítottak. Gyökeret vert a lábuk, de nem eresztették mélyre azokat. Villámgyorsan megtanácskozták, hogy egyenesen Kendszállásra mennek, nincs miért hazamenniük, ha minden elveszett. Beszédüket rövidre fogták, hangjuk edzetten csengett, viseltes, régi szabályák vasa csattan így.

Halálként lovagoltak be Romajországba, most hozzájuk rontott be a halál. Így megy ez.

– Gyula kende szava törvény, eltanácsolja, hogyan tovább – vetette oda Bajk bő. – A beseneknek belénk törik a karmuk! Megisszuk a vérüket!

Azon a dombon ötven férfiú fejében recsegett-ropogott, összedőlt, majd újra felépült a világ.

Megfordították lovaikat, és az ellenkező irányba nyargaltak tovább.

Ám Kált nem eresztették a gyökerei, a holdarcú Jildizre gondolt. Apáik már nyélbe ütötték a házasságukat. Boga, leendő ipája egybegyűjtött tíz rend ruhára való bőrt, prémet, selymet, irhát s egy pompásan szőtt szőnyegbe göngyölte az egészet. Apjával ezzel tértek haza, mielőtt hadba vonult. Megígérték ipájának, hogy ősszel, amikor a jószág újra legelőt vált, az életerős fiakat levásztják, és néhány jóféle kossal, ménnel, bikával, anyajuhval, csikós kancával együtt útnak indítják, s áthajtják Boga szállására.

Kál nem tartott a többiekkel. Lovaglás közben azon gyötrődött, hogy vajon hová tűnt ez a sokat dédelgetett élet, és vaj a Mennyei Ura megőrizte Jildizét? Tarsolya hirtelen elnehezült,

⁵ balbal – balbal (ős), magyarán kőbábvány-szobor, a pusztai népek jellegzetes, kőből faragott sírjelei, a bálvány szó pejoratív jelentésárnyalata miatt használok ezt

kösúlyúvá dagadt benne a császárképes szolidusz, amit Jildiznek hozott, hogy láthassa a romajok vezérének orcáját.

A szállásukhoz ért.

Szerteszét, összedőlve vagy felégetve hevertek a jurtok, eltaposott gombok jutottak erről eszébe. Embertelen csendben ázott minden. Kál fejébe mennykő hasított, lovak tiporták belülről koponyáját. Ledöfött véreinek eltorzult tetemei között lovagolt, egyenesen a jurtjához tartott. Leugrott Sárigról, egy kormos szekérhez nyűgözte. Félig elégett fekete hamu és üszkös forgács fogadta jurtjánál. Leszegte fejét, és benézett a düledék-sátorba. Abban a pillanatban a mennykőcsapás kettéhasította az eszét, ösztönösen az arcába vájta körmét, és véresre karistolta. Átkozódott, szitkozódott.

Bent két felkoncolt kisgyermek maradványa hevert, és Kál egyből felismerte Ákos öccse zöld ingét, testvérkéit meggyilkolták hát. Jildiz kelengyéjét ellopták, csak pár irhadarab hevert a földön, vérben és mocsokban. A díszes szőnyeg félig eltakarta a holttesteket, összevagdosták, rájuk vetették, talán amögé próbáltak elbújni. Hiába.

Kál eszelősen rohant jurtról jurtra, s valahány megölt magyarit holtteste nyúzott farkastetemmé vált a képzeletében, itt alig harcoltak, inkább levadászták a népét...

bolygó lelkek sikoltásai törték meg az embertelen csendet, döglött kutyák vért ugattak, meggyalázott asszonyok jajongtak, vizet kerestek, vízért kiáltoztak, hogy kimoshassák vérfoltos nadrágjukat, fiúcskák zokogtak, panaszkodtak, hogy fél kézzel nem feszíthetik ki íjaikat...

bármerre ment, hallotta a zúgó nyilak süvítését, a csonttörő fokosok sújtását. Ezer kérdés kínoztá az eszét, vaj jobb sosra jutottak azok, akiket a besenek foglyul ejtettek, s elvittek rabszolgának? Magyarit asszony élhet bár egy napot rabszolgaként, vagy az első éjjelen vassal döfi át gazdája torkát? Kál rátalált Kajcs apóra, koponyáját feltörték, de látszott, hogy küzdelemben halt meg. Az üdösek derekasan harcoltak, jó pár besenőt átvágtak a másvilágra, hogy szolgaként előttük járjanak. Testüket azért gyalázhathat-

ták meg ily ocsmányul, mert nem adták ingyen. Kál bolyongott a szálláson, felborított szőnyeget, félig elemésztett holttestet, számba vette a halottait, rokonait, de száz pálca sem lett volna elég, hogy felrója vesztességét. Sokaknak nyoma veszett, eltűntek, szüleit sem lelte, vagy elégték, vagy elhajtották őket. Megtörtén a lovához ballagott, átölelte a nyakát, arcát a pofájához szorította, s nem győzte simogatni, becézgetni.

– Csak te maradtál, Sáríg... Menjünk innen, menjünk Kend-szállásra, vonulj velem hadba, hadd nyúzzunk besenebőrt, kell új csizma télire!

Sáríg fújtatott, Kál arcához bújt, érezte, hogy gazdája felhevült. Égett a szíve. Kált gyötörte a kialvatlanság, rázta a hideg. Itt nem maradhatott. Kál nyeregbe készült huppani, ám akár derült égből villámcsapás, egyszer csak kiáltást hallott, magyeriül. Nem hitt a fülének, azt gondolta, hogy már lidércek gúnyolódnak vele, pedig egy valódi, rekedtes hang ismételte eszelősen, hogy „segíts”. Kál követte a hangot, egy beomlott jurthoz vezette. Félretaszította a tartógerendákat, tetőrudakat, kikotorta a törmeléket, és egy nagy üstöt felemelve megtalálta Sáraranyt. A szláv rabszolgát aranyszín haja miatt nevezték el így. Arcára véres föld száradt, jégvirágos, hatalmas kék szemével riadtan nézett Kálra. Nem az ő ura volt, de egyből felismerte, bátor Kált mindenki ismerte. Sárarany egy hűvös verembe túrta bele magát, üstöt húzott a fejére, hogy rá ne találjanak. Vacogott. Kál benyúlt a hóna alá, és kihúzta a földből. Sárarany arcán átvillámlott a szörnyű irtás rettenete. Szakadt ingéből kibuggyant kíváncsú, elomló melle, és Kál arra gondolt, hogy „szép jószág, még így, piszkosan is”. Ám észrevette, hogy Sárarany csuklóján magyeri asszony drágalátos karperecét hordja. Azonnal karon ragadta a rabszolgát, és pofán verte.

– Sárga rongy! Holt magyeri asszonyoktól lopsz? Enyves rongy!

– Ne üss, uram! Elrabolták volna, vittek ezek mindent.

Kál még egyszer megütötte, de megbánta. Sárarany földre rogyott, sírva fakadt.

– Mindent elvittek, amit csak értek. Asszonyt, gyermeket leöldöstek.

Kál megenyhült, bár gyanút fogott.

– És mindenkit megöltek, csak téged nem? Itt hagytak kémkedni? Hol vannak a többiek? Mindenkit nem üthettek agyon.

– Elhajtották a maradékot, csak magam maradtam.

– Hogyan?! Köddé váltál? Boszorkán vagy? Felelj!

– Elrejteztem, Kadarcsit mellybe döfték, beesett a jurtba, itt holt meg, nem tértek be utána, felgyújtották, de nem kapott lángra az egész. Összedült, a verembe bújtam, hallgattam, mint a sír, és imádkoztam...

– Jesszéhez? Az mentett meg, mi? Inkább áldanád a Mennyeek Urát, hogy életben hagyott egy sárga rongyot... és veszni hagyott ennyi magyerit!

Kál dühbe gurult, nyakon fogta Sáraranyt, fojtogatta, rá próbálta bírni, hogy árulja el, miért hagyták életben a besenek.

– Hát baszni sem kellettél nekijek? Mi veled a szándékuk?

– Semmi... engem is megöltek volna.

– Nem nagy kár, terem ezer másik helyetted. Megyek, szerzek százezer Sáraranyt! Jut egy minden éjszakára.

Sárarany hörgött, rúgkapált, de félt Kálra rontani. Majdnem megfojtotta, végül elengedte. Minek még egy bolygó lélek a pusztára? Sárarany hálálkodott, Kál lábához bújt, áldotta a bártort, áldotta a Mennyeek Urát. A harcos megenyhült.

– Miért nem futottál el?

– Hová futhatnék?!

Igazat szólt, Sárarany régóta velük élt, itt nőtt meg a melle.

Hétországban túl nem vágyik a rabszolga szíve.

– Jól van. Hiszek neked. Elviszlek Kendszállásra. Itt sokáig nem vesztegelhetünk. Szokás szerint enyém vagy, Sárarany, velem jössz.

Sárarany hálálkodott, Kál ágyékához szorította a fejét, simogatta, csókolta a nadrágját.

– Hagyd, menjünk!

Kál felhuppant a lóra, és felhúzta maga mögé Sáraranyt is.

– No! Sárig. No!

Kál nem nézett hátra. Remélte, hogy Jildiz lelke is ott bolyong a pusztán, és nem verték vasba.

Még sokáig hallotta a bolygó lelkek siratóénekét.

II. rész – MENNYEK URA

Felkorbácsolták az ordut.

Bőgtek a marhák, nyerítettek a ménesek, sírtak a vasak, átkok csípős füstszagát hozta a szél.

Kendszállásához közeledve Kálék rengeteg őrjáratba ütköztek. Hadak nyargalták körbe a környéket, talpig fegyverben. Porfelhő szállt fölöttük, dübörgött a puszta, az ördügszekerek kerekei helyett lóseregek patái szántották fel négy égtáj felől. Karavánok nem rótták az utat, Gyula kende parancsára feltartóztatták a kereskedőket, senki sem távozhatott a magyerik országából.

Ha megállították őket, keveset kérdezősködtek az örök, szúrós szemmel vizslatták Kált és Sáraranyt, „egy magyeri, meg a sárga kurvája”, láttak már rosszabb társaságot is. Egy kötekedő hadnagy egyszer a nyelvét köszörülte Kálon, és nekiszegezte, hogy „jeti atang kimdir?”⁶ mintha holmi elbitangolt idegen volna.

Kál utálta, ha ugratják. Előrántotta szablyáját, felparázslott a szeme, és azt felelte, hogy „nemzetségem halott szállásáról jövők, véreimet kiirtották vagy vasra verték, azt, hogy ki vagyok, a Mennyei Urától megtudakolhatod majd”. Köpött egyet a hadnagy, megtépkedte szakállát, morgott, majd szemével intett, hogy vágatassanak tovább.

– Ideges mindenki.

– Megértem... sokan meghaltak.

– Én láttam. Levágták a csecsemőket is. Lélt is, tudod, Szabolcsék kisfiát. Szegényke már járogatott, és egy napon virágot hozott nekem. Hogy mertek ilyet tenni a besenek?

– Bogarasak. Elment a maradék eszük, vagy azt is eladták aranyért. Nem mertek volna nekünk rontani, hacsak valaki fel nem bátorította őket...

– Ha aranyért is... de ezen a világon ki merne rárontani a magyerikra?

Kál idegesen mosolygott Sárarany botor kérdésén. Dolgosnak, csinosnak tartotta, de együgyűnek. Mégis azt érezte, hogy a rab-

⁶ jeti atang kimdir? – hát atyád kicsoda? (milyen származású vagy).

szolga vérforrallóan igazat szólt. Nem sokan merik megtámadni a magyarikat, mert jól tudják, hogy az orvtámadás sosem marad megtorolatlanul. Ám most nem hadak csaptak össze, hanem magyarik asszonyait és gyermekeit irtották és ejtették rabul a besenek, rühes ebek gyanánt. Kál érezte, hogy minden idegszálát összecsomózzák és újra húzzák.

Nem akart Jildizére gondolni, csak akkor, amikor szíven dőf egy besenőt.

Sárarany hátulról átkarolta, szorosan fogta, mintha összenőtt volna vele, s ez valamelyest enyhített kínján. Kálnak csak Sárarany maradt, most már ő volt az otthona és a múltja.

Kendszállása első, szétszórt nemezházai és karámai, istállóik között sűrögnek-forognak a magyarik. Halomra vágják a birkát, a marhát, tűz lobog, faggyúszag terjeng a sátrak között. Hatalmas kazánokban főznek, tengernyi ember torkollt egybe az ordu környékére, köztük sok éhes száj, a megtámadott törzsek maradéka, asszonyok, gyermekek, aggok.

Füst, trágya, öblített állatbél és erjedő tej szaga tolul Kál orrába. Mióta hadba vonult, most érezte először, hogy hazaérkezett. Halálszag helyett végre életszagot szívott.

Tócsákba gyűlik az állatvér, veres lesz tőle a föld, felakaszott birkák himbálóznak a szélben, nyúzzák, darabolják, csontozzák őket. Ha idegen tévedne errefelé, azt hihetné, hogy a magyarik hétországra szóló mulatságot terveznek csapni, verik az ordas kumisztömlőket, köszörülik torkukat az igricek, ám ez csak a látszat. Gyászos csendben dolgoznak, torra készülnek, és háborúra. Borjúnagy fehér kutyák rohangálnak a barmok s lovasok körül, nyugtalanul csaholnak. Kál érzi a levágásra váró állatok rettenetét, iszonyat villózik a szemükben, a halálszag kitölti, feketévé színezi tüdejüket. Idegesebben metszik el a torkukat. Ugyanígy bántak el a véreivel is.

Gyepűszerű árkok következnek, a széles országutak egyre keskenyebbé szűkülnek, eltűnedeznek a vásárok, a műhelyek, s kelevézes örök állnak a kapukban, mellettük karókra akasztott, nap-szíttá lókoponyák őrizik a bűvtől és a bájtol az ordu belső részeit.

Kál az anyai rokonaihoz igyekezett, Bajk bót majd később keresi meg, először szállás után akart nézni. Lovasok futnak be a kapun, vagy vágtatnak el, leugorva a nyeregből, vagy lóra pattanva, üzenetet, hírt hoznak és visznek, kalmárok vitatkoznak az örökkel, nem értik, hogy miért nem indulhatnak útnak, vesztegetni próbálják a magyariket, ékköves karpereceket húznak elő a zsebükből, selyemkendőket lobogtatnak, erszényeket lóbálnak, de ezek most megvesztegethetetlennek látszanak, az örök egy szőnyegárust helybenhagynak, hogy csitítsák a többieket. Rabszolganők rotyogó kazánokban főzik a lét, mások a vértet tisztítják, nyílkesteget hoznak-visznek, ég a kezük alatt a dolog. Máni hirdetői emelt fővel járnak a tömegben, ingszerű, fehér köntösben, ők bejáratosak a gazdag nemezházakba, odébb meg turbános beszermények vitatkoznak egy kováccsal, egy szablya ívét méregetik, vizsgálgatják, hadonásznak és csivitelnek, a kovács ráncolja homlokát, szótlanul tűri az alkudozást, ránézésre fogójával kitepné a csipős nyelvüket, Kál még kresztes papot is látott a tömegben.

Gyula kende óriási vezéri nemezháza úgy emelkedett ki az orduból, mint üveghegy fehéren káprázó csúcsa. Mellette égigérő rúdon leng nemzetsége fekete kartalos fehér zászlaja, körköröszen a hadnagyok házai övezik, ők pedig pársz⁷ selyemköntösben járnak, melyek indái között vérszomjas sastestű oroszlánok és félelmetes szárnyas kígyók kergetőznek, ezüst tarsolyuk villózik a napban.

Sárarany tátott szájjal nézi az ordut, sosem járt a kende székelyén, sosem látott ennyi embert egy helyen. Elcsavarják a fejét a színes kelmék, a gazdag magyar asszonyok ruhái, némelyiket öt rabszolganője követi a sátrak között. Kál felnéz az égre, keresi a Mennyegek Urának jelét, de kevés felhő fodrozódik Kendszállás felett, madártalanul, kéken domborodik és feszül a határtalan űr sátor kupolája.

– Min gondolkodsz, uram?

– Juttasd eszembe, hogy áldozzak. Segített rajtunk a Mennyegek Ura, épen megérkeztünk. Téged is megkímélt, Sárarany, valami-

⁷ pársz – perzsa

ért a kedvére való vagy. Most pedig elmegyünk, és megkeressük Bökönyt.

Kál anyai nagybátyja volt Bököny bő, nemezházát az ordu előkelő részén állította fel. Tengerek ménese rótt a pusztákat, minden vagyonát a lovakban tartotta, többre is tartotta őket az embereknél, s ha megkérdezték tőle, hogy „van a családod és a lovad?“, utóbbiakról lelkesen beszélt, előbbiekre legyintett. Sátránál több rabszolga serénykedik, mind szemrevaló nők, Bököny bő szájaíze szerint válogatja ki őket. Túrót készítenek, vaját köpülnek, egy kis kazánban levest főznek. Amint Égszemű észreveszi „bátor“ Kált, felugrik, kibont egy dagadt tömlőt, és egy szilke kumiszt nyújt át neki. Kál még nyeregben ülve átveszi, szemét az égnek szegezi, felét kiloccsantja, a maradékot pedig kiissza. Égszeműnek szól, hogy Bököny úrhoz jött. Kál megparancsolja a rabszolganőknek, hogy Sáraranyt mosdassák, itassák és etessék meg. Bökönnyel sürgős dolga van.

– Urunk itthon van, egy férfúval tanácsol. Örvideni fog ned, bátor.

Kál elhúzza a nemezajtót, a napfény pedig besüt, és egy pillanatra lángra gyújtja Bököny köpenybe hímzett griff aranyszárnyát. Törökülésben ült a bő, a kihunyó tüzet nézte elmerengő szemmel, ritkás, őszbevegyülő szakállát simogatva. Vele szemközt, Kálnak háttal, varkocsos férfú terpeszkedett, széles vállú, izmos hátú, Kál legfeljebb a fejedelem testőrségében láthatott hozzá hasonló hőseket. Az ismeretlen hevesen magyarázott valamit Bökönynek. Ám a bő Kál láttán felugrott, és hozzá sietett.

– Hozott a Mennye Ura, Kál! Azt hittem, hogy te is odavesztél.

– Áldás legyen a házadon, Bököny bátyám!

Megölelték egymást, hosszabban, mint szokás. Bököny megszorította Kál vállát, ezzel jelezte, hogy mindenről tud, nem kell regélnie a feldúlt szállásról, a leölt véreiről, nem kell vájkálnia a sebben.

– Még mielőtt kérdeznéd, házam nyitva áll előtted, van egy terem, ahol megszállhatsz, amíg... Gyula kende eldönti, mitévők legyünk. Hé, Égszemű, hozzád bort, megérkezett öcsém, hozzátok ennivalót is. Ül le, Kál! Hetén, folytasd, Kálban megbízhatol.

A férfiú felállt, és Kál egy pillanatra meghökkent. Még sosem látta, de nem ilyen fejtepő óriásnak képzelte a szavárdok vezérét. Hetén feldúlt arccal nézett Kálra.

– Életben tartott a Bölcs Úr,⁸ számol veled az Ármány elleni harcban, és mi is számítunk rád. Az árnyék Gyula kende körül ólálkodik, úgy hívják, hogy Korom Bölén, a kám.⁹ Sötét a szíve, és sötét a lelke, ezért vitték romlásba a magyerikat, a kende túl messze lőtte ki a nyilát, mikor rátört a romajokra, és nem hagyott hadakat Keleten...

– No, ne szaladjunk a dolgok elejébe, Kál azt sem tudja, hogy miről van szó. Üljetek le!

Lágy tekintetű, éltes, égszínkéék szemű asszony bort hozott ezüstcsészében, és Bökönynek adta. Abból, ahogyan Égszemű és a bő egymásra néztek, látszott, hogy régóta egy medvebőrön alszanak. Kál rájött, hogy ő lehetett Bököny egyik fiának az anyja, és olyan volt, mint a lovaknál, színét az apjától, alakját az anyjától kapta. Bököny egy kortyot a parázsra lötytyintett, ivott, s átadta Heténnek, ő meg továbbadta Kálnak, eközben két fátyolos arcú rabszolgálya szinte észrevétlenül sajtot, kását és főtt húst tett a férfiak elé. Körbejárt az edény, s Égszemű újra töltött, majd meghajolt, és magukra hagyta őket.

Bököny arcán parázsként tüzelt régi sebhelye, a bor felszította.

– A kutyaszar besenek támadása úgy hiányzott, mint egy nyíl a seggünkbe. Gyula kendével sokan elégedetlenkedtek mostanában, Kál, nem tudom, hogy ti ebből mit érzékeltetek ott keleten, gyanítom, hogy nem sokat. Minden magyeri más irányban próbál boldogulni, arra irányítja a lovát, amerre az érdekét látja. Gyula Romaj ellen támadt, ezek meg felbérelték a beseneket, hogy támadják hátba. Sokan délre húznak, Hetén vezér is arra menne... ne lepődj meg, oda viszi a legtöbb rabszolgát, méneseimből is sokat eladott a szakartoknak,¹⁰ hajakoknak,¹¹ lám, ez a bor is onnan való...

⁸ Bölcs Úr – óperzsa vallás istene, Ahura Mazda, ahura 'Isten, úr', mazda 'bölcesség'.

⁹ Kám – sámán

¹⁰ szakart – grúz

¹¹ hajak – örmény

Bököny megemelte az ezüstcsészét, Hetén folytatta.

– Hogy az istenek és a démonok miért harcoltak, hogy a Fény és a Sötétség hogyan keveredett össze, hogy a földet és az eget ki teremtette, azt ott lent mind megtudtam. Jártam a tüzek templomában, és azóta fény gyúlt bennem, észreveszem a sötétséget a világban. Gyula kende Korom Bölén rossz tanácsaira hallgat, Korom Bölénnek meg Ármány sug a szellemei által. Azt szeretné, hogy rohanjuk le, és öljük meg a besenek vezérét, majd a fejtelenséget kihasználva kössünk velük szövetséget.

– Ezt akarja minden magyar! – mondta Kál, és kissé értetlenül hallgatta, hogy miért szidják Köröm Bölént.

– Pedig a romajok csak arra várnak, hogy rontsunk rá a besenekre, mert akkor ránk zúdulnak nyugatról, és fába szorulunk, mint a féreg. Sokan azt szeretnék, ha délre húzódnánk, a Kavkáz környékére. Ott sokan látnának minket szívesen, ottan is szükség van a magyarik fegyverére.

Kált megbabonázta Hetén érces hangja, sokszor úgy hangzott, mintha nem ő beszélne, hanem ez a Bölcs Úr szólna belőle. Közben a vezér beszélt, Kál a farkasfog ongonját¹² babrálta. Hajlott a szóra, de nem értette, hogy miért döfködi Komor Bölént, hisz ő a szellemek tanácsát közvetíti Gyula kendének, az ősök pedig nem akarhatnak rosszat az ordunak és a népnek.

– És a Mennyeik Urát itt hagyjuk, ha a Kavkázhoz megyünk?

– Pokolra jut a démont úrának tartó, a neki hódoló. A Bölcs Úrtól megismered majd, hogy mi az igaz, és felnyitja a szemed.

– Csak tudnám, mikor volt csukva... – vetette oda foghegyről Kál.

– Elég! – szólt közbe Bököny. – Lesz időnk a mennyek dolgaírói beszélni, de most égetőbb ügyeink vannak. Készen kell állnunk, ha netalán ismét megtámadnak minket a besenek, és meg kell győznünk Gyula kendét, hogy ne rontsunk a besenekere, és ne menjünk északra. Kétlem, hogy megölhetnénk a besenek vezérét, ahogy hallottad, a romajok alig várják, hogy megpróbáljuk. Hetén ezt tudja, juttatott ő rabszolganőt a császár hálósobájába, és van olyan madara, mely híreket hoz általa. Nagy a baj, Kál, két

¹² ongon – amulett

törzsünk már most hajlana a besenekhez pártolni. Ha elfogynak a magyarik, ki marad itt? Kivel vívjuk meg a csatát? Hetén szelint a szakartok királya még adót is fizetne a magyariknak, ha a közelükbe telepednének.

– Miért?

– Van ellensége elég...

– Az nekünk is vagyon.

– De mi harcolni is tudunk.

– A fél világ ellen aligha... láttam, mit tettek a besenek, ez véért kiált! Jildizem...

– A besenek egyre erősebbek, és sok nemzetség szegődik hozzájuk – rivalt rá Hetén.

– Ezért kell most megtámadni őket, Korom Bölénnek igaza van – vágott vissza Kál.

Hetén faragott, komoly arca idegesen megrándult, mintha megrepedt volna. Felpattant, legyintett, és kivi harzott a házból. Az ajtóból még odaszólt Bökönynek, hogy a tanácson találkoznak.

– Hetén csak jót akar a népének, ne orrolj rá.

– Hetén csak jó vásárra akarja vinni a méneseidet meg a rab-szolgáit.

– Hetén úrnak ötezer lovasa van – mondta konokul Bököny. – Az mennydörög a hangjában.

Kál elfásult, nem támadt kedve vitatkozni. Bosszút forralt a vére, nagyon fáj a szíve Jildizért.

– Csak Sárarany maradt... megtaláltam egy összedült nemezházban, elrejtezett. Ennyi az örökségem, bátyám.

– Legalább szép, mellyes, vagy már róják a nevét a dögpálcára?

– Ha nem lett volna az, otthagytam volna, hogy főjjon meg abban a lyukas üstben!

Bököny elmosolyodott.

– Pihenj meg, Kál... egyél, igyál! A neheze csak most kezdődik.

Ekkor feltárult a nemezajtó, Égszemű surrant be rajta, egyenesen Bökönhöz futott, a fülébe suttogott valamit, az meg felállt, és intett Kálnak, hogy kövesse.

– Hírszerző érkezett. Rá nagyon vártunk! Gyere velem Gyula kendehez, nagy dolgokról leszen szó, kísérj el a kende tanácsába, jöhetsz velem, rokonom vagy, bátor vagy, fiaim nincsenek honn. Ne aggódj Sáraranyért, Égszemű gondoskodik róla, itt találod, mire visszajövünk. No de, így mégsem jelenhetsz meg a kende előtt. Hívom az egyik szolgálmat, megmossa az arcodat, megfésül, Égszemű kirak neked egy veresarany köpenyt, Párszból hozatám.

Kál legszívesebben pihent volna, de feltüzelte a váratlan esemény, csontjában futkosott az izgalom. Ki tudja milyen hírekkel érkezett a futár? Kisvártatva feltárult a nemezajtó, és Sárarany lépett be rajta, haja olyan szökén világított, hogy meggyújthatták volna rajta az ordu minden fáklyáját, arca tisztán, pirultan ragyogott, a rabszolgák egyszerű ruhájában is előkelőnek látszott. Kált szótlanul hagyta a látvány, és Sárarany érezte ezt. Finom mozdulatokkal mosta meg a bátort, Kál arca kipirult, hevesen vágyott asszonyi ölelés után. Egy szót sem szóltak egymáshoz, Sárarany felöltöztette, Kál indult is Bököny bővel Gyula kendehez.

Gyula kende vezéri nemezháza körül tenger katona sürgölődött, lándzsahegyek erdeje vette körbe. Bőrvértes, felszabályzott férfiak, egyesek fejükön vassisakot hordtak, melyet villámként szabdaltak fel aranyszín csíkok. Sodronyinges harcosokba botlottak, ilyeneket Kál a romajokon látott, és a bők, vezérek köntösei szépségükben versengtek egymással, egész meséket szőttek ezekbe a drága kelmékbe, egyiken a lovas ünőt elejtő oroszlánra lövi ki a nyilát, és ennek láttán Kál úgy érzi, mintha valami rege éledt volna újra a gyerekkorából. A legsúlyosabb mégsem a páncélok vagy fegyverek sokasága volt, hanem a csend. Itt senki sem fecsegett, ha elejtette volna a tarsolyában őrzött szoliduszt, többen is feléje fordultak volna az éles csengés miatt.

Bököny nagy úrnak számított az orduban. Sokan köszöntek neki, s így Kált is jobban szemügyre vették.

– Bököny, áldás rajtad! – mondta Bajk bő. – Kál, látom megjött az eszed, és visszatértél. Kár volt hazamenned, hogy meglásd azt a rettenetet. De mit tehettem volna veled? Hajthatatlan a véred.

Kál elszégyellte magát, de Bajk tovább nem firtatta a dolgot.

– Mit hozott a szél?

– Lóhalálában jött egy hírszerző, majd kiköpte a tüdejét, mikor lepattant a lóról, fehér tajték borította az egész mént, remegett. Lelket öntöttek a fiúba, semmit sem mondott, egy koporsót¹³ fogva egyenesen a kendéhez rohant... s úgy látom, hogy nemso-kára mi is bemegyünk.

Kitörtek a sátorból a kende testőrei, sudár, derekas hősek, egyikük megfújta kürtjét, és az arra érdemeseket behívta a tanácsolásra. A kende nemezháza varázsos erőt sugárzott. Először a finom füstillat tolult Kál orrába, és nyári, virágos réteket juttatott eszébe. A sátor oszlopait faragások s mindenféle festések díszítették, falait belül tavaszi pusztát idéző, virágszövevényes szőnyegek borították, no meg állatbőrök: ló-, vadkan-, kaplon-¹⁴ és farkasbőrök. A nagy híru vezéri vadászatok, elődök, ajándékok emlékei közt a terem fő helyén, a bejárattal szemközt két-embernyi kopja állott, melynek hegyéről hatalmas vezérfarkas bőre csüngött le ezüst és fekete szalagokkal együtt, felette pedig a kartalnak fába írott képe figyelt éles szemével.

Alatta ült Gyula kende, és mellette, mintha fekete felleg gomolyogna, Komor Bölén állt. Egyik szeme veresen felcsillant, amikor Kál az arcába nézett, mintha nem is szembogarat, hanem drágálátus követ hordana benne. Gyula kendének elborult az arca, lábánál hevert a koporsó. Senkit sem kellett csendre inteni, mert a kende előtt senki sem merte kitátni a száját. Korom Bölén a koporsóhoz lépett, a körülötte bodrozódó feketeség kísértetiesen követette, levette a fedelét, belenyúlt, és kivett belőle egy megnyúzott emberfejet, szájából cápafogú ongonja csüngött ki.

¹³ koporsó – korábban általában láda értelemben használt szó.

¹⁴ kaplon – tigris, a törökségi 'qaplan'-ból, magyar személy- és helynévként is adatolható „Kaplony” alakban; a Kaplon Árpád-kori nemzetség.

„... majd küldök képeslapot az vidéki czímemről”

Juhász Kristóf

beszélgetése Pataki Tamással

– *Hat éve jelent meg első könyved, a Murokffyban vérré válik az abszint, és lóvá teszi az ördögöt című pikareszk regény, avagy inkább novellafüzér, három éve pedig egy történelmi regényed, az Elvásik a török félhold.*

Szerepelsz egy írásod-

dal a hamarosan megjelenő Törökségünk antológiában is, de az utóbbi években leginkább a Demokratába írt mélyinterjúkat olvashatjuk tőled – jelen van azért most is az életedben a szépirodalom? Dolgozol valamin titokban?

– E párkaszótte mintázatból az következhetne, hogy mostanában jelenik meg az új könyvem, de sajnos csalatkoznotok kell bennem, csütörtököt mondtam. Csúnya szóval mondvá csak „torzóim” vannak. Pár éve belekezdtem *A gyeplőr* című posztapokaliptikus regényembe, melyben a magyar származású Borisz védelmezi az északi Russzárja Birodalmát. Kunálorcás hősünk sugárzásálló álcában járja a nukleársivatagot, és délibáb-kivetítő készülékével csalja törbe a betolakodó szubokat, azaz „szubhumánokat”. Lényegében az eljövendő világot írom meg, a szélsőséges éghajlatváltozás, az identitásvesztés, a háború és a globális kapzsiság következményének rémképét. A címet és a témát honfgaltnak tekintem. Különféle okok miatt félbehagy-

tam a regényt, de mindenképpen be szeretném fejezni a jövőben. Idén ősztől viszont elnyertem a Magyar Művészeti Akadémia alkotói ösztöndíját, és belekezek életem egyik legkeményebb vállalkozásába, ugyanis a következő években megírom a *Fekete hegyek* című regényemet.

– *Sötét a címe!*

– A hangulata sem lesz világos, őszinte és szókimondó könyv lesz. Rengeteg tabutémáról írok majd benne, de a regény elsősorban a legjobb barátom, Talabér Ádám elvesztéséről szól, arról, hogy mit kezdhetünk a gyásszal egy istentelen korban. A történetben elutazom Tuvába és az Orhon folyó környékére is, a türkség őshazájába, hátha ott ismét megtalálom Ádám lelkét. Ezek a könyvek mások lesznek, mint az eddigi műveim, irodalom-rendszerváltást vezényeltem le a fejemben.

– *Találkoztál az életedben is olyan hősökkel, mint amilyen regényhősöd, Murokffy, vagy akár az Elvásik a török félhold vagabund kalandorai? Vagy ha az életben nem is, az irodalomban voltak rád hatással az olyan figurák, mint Münchhausen báró vagy Thyl Ulenspiegel? Egyáltalán: létezhetnek ilyen karakterek az életben is, vagy csak az irodalomban?*

– Naná, hogy létezhetnek! Vagy inkább létezhettek? Találkoztam sok életművésszel, szerettem a régi kalandorokat, csak hogy úgy érzem, hogy ma egy kalandortalan korban élünk. A világ lelkét megöltük. Bármerre mész, mindenhol ugyanazt látod, érzékeled: fojtogató tömegturizmus, Airbnb-vé sülyedt szállók, és minden bárban ugyanazt a hamis Jack Daniels-t rakják elé a bárpulton, ráadásul – minő szentségtörés – jégkockásan. Hogyan lehetne kalandorkodni egy ilyen korban? Hol terem a világ titokzatos rózsája, melyért érdemes meghalni? Minden rózsaszírom műanyaggyárrá olvadt szét; ahogyan Vlagyimir Viszockij énekli: „semmi sem olyan, semmi sem az”. Hol vannak az olyan örömlányok, mint Szép Ernő *Natália* című regényében vagy Krúdy világában? Sehol. Óranézős metreszekkel van teli a világ, az élvezet szindbádi metafizikája ipari gyönyörre változott. Az ipari gyönyör álgyönyör, pótszer. Kell a fenének!

– *Nem vonzottak hőseid kalandjai?*

– Azért írtam meg, mert már nem élhettem meg őket abban a korban, melyben érdemes lett volna. Manapság meg... minek? Élhettem volna én is ilyen életet, de ahogyan Vámbéry Ármin jellemezte a közép-ázsiai nomádokat, jómagam is „megcsontosodott konservatív” vagyok. Különben minden sejtemben protestáns, kamaszkorom óta gyűjtöm a talentumokat, a jövőn jár az eszem, kimérten tervezek, és borzasztóan furdal a lelkiismeretem, hogyha nem dolgozom, vagy dologtalanul üldögelek. A tétlenség bűn! Azt azonban nem mondanám, hogy templomjáró ember lennék, lásd Viszockij dalát: „a kocsma, a templom, semmi se szent!”

– *Irodalmi munkásságodból úgy tűnik, a dualizmus és a millennium kora, hazánk utolsó, közmondásos aranykora a kedvenc kultúrkorszakod. Történészként is ez foglalkoztat leginkább? Illetve vannak annak a korszaknak olyan tanulságai, amik napjainkra is érvényesek lehetnének?*

– Valóban, mert Erdélyben, kisebbségben nőttem fel, és a régi magyar világ romjai között úgy jártam, mint egykor a kései rómaiak járhattak régi városaik, színházaik, templomaik romjai között, a „barbárok” betörései és hódításai után. Tehát akkor mi voltam én? Románok közt egy római? Lehet. A román szakközépiskolává lefokozott vármegyeháza elbűvölt, szabados sétáim során szecessziós bérházakba lopóztam be, és óráig elnézegettem az ajtókereteket, a kovácsoltvas elemeket, a letűnt magyar polgári világ romlottan is szép emlékeit. Néha olyannyira felerősödött bennem a nosztalgia, hogy ordítani támadt kedvem, azt hittem, egyszerűen csak köddé válok, és áttűnök abba a másik világba. Szeretem a Monarchia korát, bár mostanában egyre jobban látom a korszak hiányosságait, és mindenekelőtt a korabeli magyar elit vakságát hibáztatom azért, ami Trianonban történt. De vonz az eredet kérdése is, az Árpád-kor mindig is a kedvenc korszakom marad, mostanában írtam is egy-két Árpád-kori novellát, ebbe a világba bármikor szívesen elmerülök. De te tanulságról kérdezel, és nekem erről azt jut eszembe, hogy volt olyan

magyar ember 1526-ban, aki elzálogosította birtokát, hogy páncélt és fegyvert vehessen, és elmehessen a mohácsi csatába. Manapság hol van ez a hivatástudat, fiúk?

– *Hát, hol van?*

– Mostani romlottságunk kulturális alultápláltságunk eredménye. Bán Mór barátom szokott mesélni egy jó történetet a hun–kínai háborúk korából, ezt megszívlelendőnek tartom, elmesélem: a kínaiak rájöttek, hogy nem tudják legyőzni a náluk létszámban jóval kisebb, ám katonai értelemben sokkal erősebb hunokat, ezért egy különös cselt vetettek be. Mivel tudták, hogy a hunok büszke emberek, olyan harcosok, akik hét nemzedékre vissza tudják vezetni az őseiket, és mivel hadjárataik során úgymint elviszik a terményt és a nőket – hát vittek nekik terményt és nőket is. Meg vittek a hunoknak ruhákat, kínait, s zenéket, kínai zenét; a kínai nők által szült gyermekek pedig „anyanyelvükön”, kínaiul szólaltak meg az elkényelmesedett, immár hadrafoghatatlan, kínai ruhában járó és kínai zenét hallgató harcosok között. S már nem tartották számon az őseiket sem. Így már legyőzhetővé váltak. Ám a hunoknak volt egy olyan része, akik azt mondták: mi nem fogjuk az ő ruháikat hordani, s az ő zenéiket hallgatni. Mindenki döntse el, hogy manapság, 2024-ben melyik oldalon áll ebben a vitában.

– *Mennyire éreztél idegenséget, mikor Erdélyből Pestre érkezél?*

– Mindent ismerősnek, és mindent idegennek éreztem. Ti, Magyarországon felnőtt emberek, nem tudjátok elképzelni azt a boldogságot, amikor sétálsz az utcán, és magyar nyelvű utcanévtáblákat látsz, olvasol. Hónapokig utcanévtáblákat olvastam, egyszerűen elbűvöltek. Magyarul beszélhettem, magyar környezetben lehettem, minden kulturális program és minden „nagy ember” karnyújtásnyira került tőlem, és ez felért egyfajta kulturális megváltással. Ám már nagyjából 13 éve élek Budapesten, és a nagyvárosi létnek inkább csak az árnyoldalait látom. Befelé fordultam a rohanásba, taszít az egész. Budapestre jó néha bejárni pár programra, de a jövőben ennyire szeretném korlátozni

a kapcsolatunkat. Ugyanazt érzem, mint amikor idejöttem: idegenséget, ismerősséget. És van, ami változatlan maradt: a hivatalok nyelve mindig is elriasztott, az ma sincs magyarul. A jogászok meg hasonszőrű honfitársaink egy alternatív nyelvet beszélnek, ami kívülről magyarnak látszik, de nagyjából úgy hangzik, mint ha a begombázott Hétszűnyű Kapanyányi Monyók próbálná elmagyarázni az angyalok szaporodását egy kumisztömlőbe fúródott mongóliai homokféregnek. Szóval érti a fene. Zavar a nyelvromlás is. Lájtos, gosztol, random – hát, szállok az uraknak, hölgyeknek, majd küldök képeslapot az vidéki címemről.

– *Nem hiányzik Erdély?*

– Dehogynem. Hiányzik, mint egy volt szerető, meg egy volt betegség. Erdély beteg föld. Lélekroncsok földje. Erdély a látszattársadalom netovábbja. Tele van kibeszéletlenségekkel, aljas titkokkal, a manír rákfenéje rágja. Címere a gyávaság és az erőszak. Igen, tündéri világ, csak hogy nem a huszonegyedik századi, eufemisztikus, elmebeteg jelentésében az. Tündéri, azaz tünékeny, gonosz, ezerarcú, akár a Sátán. Orv föld. Móricz is így értette, Móricz nem PR-ügynök volt, nem egy huszonegyedik századi pesti írópina. Ha jól akarsz magadnak, elhagyod, örökre. És vissza se nézel, soha. Akkor is, ha jól tudod, hogy soha nem szakadatsz el tőle. Soha. És Erdély az eredet földje, a hosszú alkonyok hazája. Az én Erdélyem Mózes Attila világa, nem Wass Alberté. A szép magyar szavaké, a gyermekkorba zárt paradicsomi állapoté, a ködös völgyeké, elfojtott titkoké. Szerteszakít ez a kín, mindennap furdal a lelkiismeretem, hogy elhagytam Erdélyt. Én csak így tudok beszélni Erdélyről, megértem, ha ezen sokan megsértődnek, és tudom, hogy sokan értik, miről beszélek. Egy neves kortárs történész szerint Erdélybe nem a hét törzs valamelyike telepedett, hanem a keleten maradt magyarság nagy része költözött be a Kárpát-medencébe a 10. század folyamán, és már csak Erdélyben maradt hely, ők, vagyis mi, erdélyiek, Gyula népe vagyunk. Ezért is kezelték mindig külön Erdélyt a kora középkor óta, és ezért tartjuk magunkat mind a mai napig másnak. Erdély más.

– *Van egy gyönyörű gyermeked is – szoktál neki meséket mondani, vagy netán írni? Lehetséges, hogy lesz egyszer egy gyermeknek szóló pikareszked? És ha már gyermek: hogyan látod a jövőnket?*

– Próbálok neki Arany Jánost olvasni, meg mondákat, meséket, de még csöppség, nem köti le a mesélés, hanem rohan megállíthatatlanul, és tombol. Én meg rohanok utána! Rengeteg népzeneét hallgatunk – nem miatta, magunk is ezt hallgatjuk –, és ezt nagyon szereti, leköti. Csak tiszta forrásból való népzeneét hallgatunk, tehát nem ilyen modernkedő, népieschkedő, fúziós, újraértelmezett népzenei katyvaszt. Mindenkinek ajánlom a Táltos Ensemble korai lemezét, fent van a jutubon, az csodálatos, vagy Kátai Zoltántól bármit. Szeretnék és fogok is neki meséket írni, hamarosan eljön az az idő is. A régi magyar hitvilágot szeretném becsempészni a korunkba, meglátjuk, mire jutunk vele, ki tudja, lehet, hogy a játszótéri mászóvárba beköltözik egy vérbeli lidérc, a gyermekek meg ki akarják onnan ebrudalni, ostromra készülnek... látod? Már írom is, fejben, majd papírra vetem. Ami a kérdésed második részét illeti, igen, akinek gyereke van, annak hinnie kell. De ez a hit tele van kétellyel, mert önmagának nem hazudhatok. Létezik reménykedő pesszimizmus? Lehet, hogy létezik. Mózes Attila pont az *Irodalmi Jelennek* mondta anno, hogy ő ebben a világban, eltekintve egy-két Teréz anyától „jobbára csak a gonosz színeváltozását, újabb és újabb arcát, újabb és újabb fenyegetését” tudta felfedezni. Cáfolja meg bárki, ha tudja.

Czilli Aranka

Ablakok az ablakban

Fellinger Károly felvidéki magyar költő, helytörténész napjaink egyik legtermékenyebb alkotója. Az Irodalmi Jelen Könyvek gondozásában idén megjelent *Forrásláp* című kötete a 70. a sorban. Eddig tizennégy – többek között angol, orosz, szerb, román, albán, török, görög, vietnami, szuahéli, arab – nyelvre fordították le verseit.

A kötet címéről választott forrásláp a felszínre törő rétegvizek, források felett kialakuló, általában kis kiterjedésű mocsaras terület.

A három fejezet (*Sennar mezején, Háború és béke, Szétszóródott hiány*) további alegységekre, ciklusokra szerveződik. A versek témájukat, „forrásukat” tekintve többfélék: legtöbbjük reflektálás egy képzőművészeti alkotásra – vagy inkább azok továbbgondolása –, de fontos szerepet kap bennük a természet, az ember, az Isten is.

A kötetet olvasva az az érzésünk támadhat, hogy a vers ablak, amely egy-egy olykor ismerős, máskor teljesen ismeretlen festményre, szoborra, de akár síremlékre is nyílik, vagyis egy újabb nyitott ablaksorra: a képzőművészeti alkotásokéra. Ablak az ablakban. Mögötte a világ részleteire rácsodálkozó olvasó. Izgalmas tevékenység így az olvasás: a festmény világából kinövő vers világának olvasata.

Fellinger Károly versnyelve tömör. Alkotásai felvillantanak egy világrészletet, egy helyzetet, de a rövid szövegek mellett nem lehet csak úgy elsétálni, mint egy-egy festmény – talán éppen az ihletforrásként szolgáló kép – elől, hiszen egy-egy szólásból, állandósult szókapcsolatból kiindulva, azt megtörve és átfordítva úgy építkezik Fellinger verse, hogy az olvasó képtelen nem be-

lépni a megnyíló világba, elkalandozni benne, továbbgondolni a felvillantott foszlányt.

A *Tájkép szélmalommal* című vers például Ivan Konsztantyinovics Ajvazovszkij alkotásából nő ki: „*Már nem az Isten malmai, / bérbe adta őket / a fiatal Don Quijote-nak, / aki megfogta a szél lábát.*” Önkéntelenül belémvillan: Don Quijote megfogta az Isten lábát a bérbe vett szélmalommal. Aztán két versszakkal később így folytatja a költő: „*De mivel Istennek hitte magát, / Vissza szerette volna / adni őket a Teremtőnek, / fel akarta mondani a bérletet, / hisz az ő kezében / nem örölnék azok / sem lassan, / sem gyorsabban.*” A vers zárata következtetés: „*Don Quijote azóta is / szélmalomharcot folytat.*”

Egyszerre játékos kirakózás és komoly felismerés, rácsodálkozás e versek értelmezése. A nyelvi bravúr másik fajtája, ahogyan Fellingner Károly egy szövegen belül átfordítja a többjelentésű szavakat egyik jelentésükből a másikba: „*Tépjük ki a boszorkány / szívét, / aztán vegyük célba / gépfegyverrel. // Lehetetlenség eltalálni. / Eltalálni csak / a világ végére lehet.*” (Forrásláp)

Fellingner versei nagyon erős vizuális képekkel dolgoznak. Olvasás közben folyamatosan részleteiben látjuk a megteremtett világot, és olykor meghökkent a látvány: „*A repedések / A Sixtus-kápolna mennyezetén – / Belülről repedező tojáshej.*” Vagy: „*A tempolm csúcsa / Kilóg a valóságból, de / Nem böki át azt.*” És: „*Istenbe belenőtt a nemlét, / mint a gyümölcsfába a madzag.*”

Lőrincz P. Gabriella, a kötet szerkesztője írja erről a szövegvilágról: „*Alkotások az alkotásokban. Ahogyan haladunk a versfolyamban, érezzük, hogy úton vagyunk a szerzővel, aztán úton vagyunk a versekkel, majd csak az út marad, csak a vers marad, s ha engedjük magunknak, akkor magunk is úttá válunk.*”

„*A portréfestő / éles fegyvere / a tökéletes nyugalom / elérése. // Vészesen közel kell / kerülni a modellhez, / mint vadásznak a vadhoz.*”

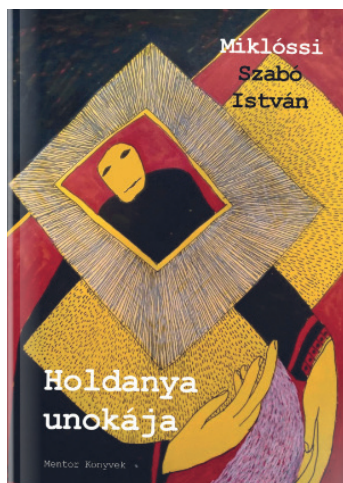
A *Forrásláp* szerzőjének éles fegyvere a szavak pengeélének villanása. Vészesen közel kell kerülni hozzájuk, mint önmagát meglátni akarónak a víztükörhöz.

Kopriva Nikolett

Történetek dikta- túrán és mesén át

Nyers és érzékeny, meseszerű és emberi, transzilván, de helyen és időn túlmutató. Ezekkel a kulcsszavakkal jellemezném Miklóssi Szabó István sepsiszentgyörgyi író történeteinek világát. A *Holdanya unokája* című regényét, valamint *Apja fia* című posztapokaliptikus kisregényét ismertetem a továbbiakban.

Mindkét regény főszereplője azonos, vagyis inkább azonos nevet viselnek. A két Démenotar élesen különbözik egymástól, de kis odafigyeléssel észrevehetjük: valójában egymást egészítik ki. Egyikük átlagos testalkatú, másikuk törpe. Egyikük önmagát keresi, másikuk a világon uralkodik. A különös, szokatlan névről elsőként talán a *démon* jut eszünkbe, mely jellemzően gonosz, természetfeletti entitás. A *daimón* (lat. daemon) a görög mitológiában az isteni hatalom megszemélyesítője – lehet jószágos is. Már azért is beszédes a név, mert Démenotar mindkét könyvben valamiképpen környezete valóságán kívül mozog. Megalkotja önmaga világát – ezt éli.

„Túlvilágra készen, de az élethez ragaszkodva”

A *Holdanya unokája* regényben Démenotar egy középkorú férfi, aki a Karády Katalin nevét viselő „stresszklubján” ébred. Hat évig volt eszméletlen, ide jutásának körülményeire nem emlékszik. E falak között fejti fel múltját, hogy ismét önmagára

találjon. Legfőbb társa ebben Palocsai Konrád, Pako, aki a civil életben sokszorosan díjazott fizikus-matematikus, ám egy botrányos családi eseményt követően a Karádyban kötött ki. Ellenpontja Barna Mária, a klinika feje: cigarettafüstös mozdulatai, provokatív szavai, betegeinek kizsákmányolása határozzák meg. Démenotar e személyek és egyedüli látogatója, az apja szavaiból igyekszik összeilleszteni múltjának mozaikdarabkait.

Miklóssi nem merül el a szanatóriumi mindennapok részleteiben, a bentlakókról is csak néhány rövid mondatban tesz említést. A főszereplő önkívületi állapotait sem külső cselekménysoron, hanem belső történések láncolatán keresztül érzékelteti: *„Mikor az ágyamra feküdtem, elkezdődött az űrutazás sokadik felvonása. Szerves molekulákat kerestem a Marson, kriptont bányásztam az Uránuszon, nem zavartatva magamat, hogy a bolygó gáznemű. (...) Öreg színésznők vacsoráján találtam magam, ahol a gyertyákat kiherélt kandúrok tartották (...); kivénhedt grófok és katonatisztek csókolgatták egymás kezét, hálát adtak a sorsnak, hogy ismét találkozhattak, a túlvilágra több-kevésbé készen, de az élethez ragaszkodva.”*

A szanatórium belső tér is. Csempéi, falai mögött egy másik világ rejtőzik, mely Pako útmutatásával nyílik meg a főszereplő előtt. Kusza labirintusokon, csatornákon át lépkednek, akárcsak a lélek járatain: *„(...) a csatorna úgy szült meg bennünket, mintha benne sem jártunk volna, hátunk mögött bezáródott, feloszlott a falon, a falon, melynek ellenkező oldalán most egy faajtó jelent meg, kilincs, kulcslyuk nélkül.”* Ezekben a fejezetekben a szerző már nagyban működteti a mese eszköztárát. A Fűtő, a Vadász, a szobrász történetei kulcsszerűek a karakter múltjának és jövőjének felfejtésében.

A Karády Katalin Intézet mint helyszín tehát nem sok jelentőséggel bír a regényben. Inkább keretként szolgál: kontextusba helyez, megragadhatóvá, elmesélhetővé teszi Démenotar történetét. A ténylegesen meghatározó cselekménysor valójában a szanatóriumon kívül történik.

Ez képezi a regény másik részét, mely Démenotar gyerekkorába enged betekintést. A családi, óvodai, iskolai események nem

csupán egy gyerek, hanem egy egész kor valóságát mutatják meg: a '80-as, '90-es évekbeli Erdélyét. Állandó, zsigeri gyanakvás és félelem. Több órás sorok a boltok előtt. Sáskaszedés, egérpusztítás a mezőgazdasági területeken. A megvásárolt könyvek mellé adott megrohadt, fagyasztott hal. Elértéktelenedő pénz. Sorsok buknak felszínre, melyeket kettétört a hatalom, a nincstelenség, az alkoholizmus.

Démenotar ebben a valóságban eszmél öntudatra. Szoros viszonya édesanyjával, majd annak hiánya, apja alkoholizmusa, a nagyszülők nyers, archaikus környezete építik/rombolják – s tesz az azzá, aki: *„Démenotar elgondolkodott. »Nagyanyám a múlt nyáron azt mondta, Isten mindenben ott rejtőzik«, mondta. »Lát-tál te már holtat, édes fiam?«, vette ki a cigarettát a szájából az öreg, s köpött hegyesen az egyik sír mellé. »Nem.« »No ha látsz egyet, nézd meg jól. Látni fogod, hogy abban nincs semmi isteni, de ha jobban belegondolok, még emberi sem.«”*

Támaszai a könyvek, általuk sikerül kívül helyezkednie környezetén. Többek között Karl May, Jules Verne regényein, illetve Hauff legszebb meséin keresztül megalkotja önmaga belső valóságát.

A gyermeki látásmód lenne az oka, hogy Démenotar előtt már korábban is megmutatkozott az az (alternatív) valóság, melyet később a szanatórium járataiban tapasztal? Vagy inkább kutak/pincék mélyén az oxigénhiány? Dohánymezőkön a szomjúság? Erre nem kapunk egyértelmű választ. A regény talán arra is fel akarja hívni a figyelmet, hogy az általunk érzékelt valóság mellett van más is, vannak mások is – nem szabad tehát alulértékelnünk megérzéseinket.

A regény fejezeteit rendhagyó módon régi levelek választják el egymástól. Az első oldalon található szerzői sorokból kiderül: valódiak, szöveghű közléssel. Datálásuk szerint a legtöbb a '60-as években íródott. Egy 1946-os, orosz hadifogságból címzett küldeményen kívül a sorok szerelmi vallomások, címzettjük Irénke. Hogy mindez milyen kapcsolatban áll a könyvben kibontakozó történettel, fejtse meg az olvasó.

A Miklóssi által teremtett világban meseszerűen vegyül a filozófia, fizika, biológia, kozmológia. Mindez egy letaglózóan szép lételméletben, létfilozófiában összponstosul. *„Majd ismét tenyérébe vett, megszagolt, meg is ízlelt, lassú mozdulatokkal, lehunyt szemmel. Tetszett, hogy nem siet el, a gombák, gyökerek megtanítottak a lassúság élvezetére, az időtlenség szeretetére. Aztán lassan formálni kezdett. Hetek alatt végtagjaim nőttek, lett fejem, arckifejezésem...”*

A mély gondolatisággal, érzékenységgel megírt sorok, melyek szakadatlanul, olykor fellélegzés nélkül mesélnek, valódi utazás-sá alakítják a *Holdanya unokája* regény olvasását. Ami a legfontosabb: a végére minden út összefut, célba ér. Letisztult múlt és jelen, realitás és szürrealitás. Ahogyan Démenotar, úgy az olvasó is válaszokra talál.

„Előbb a Hold repedt meg, azután a Nap aludt ki”

Ez a történet ismerős lehet. Korábban novellaciklus formájában jelent meg a szerző *Purgatórium* című kötetében. Idén átdolgozva, limitált példányszámú (zseb)könyvként ismét napvilágot látott. Különlegessége, hogy számozott, névre szóló, és a szerzőtől vásárolható meg.

A történet egy szigeten kezdődik, melyen Jtuzbó és az állapotos Raszua, na meg egy nagy hal az egyedüli élőlények. A múlt világából fennmaradt hal az egyetlen táplálékadójuk: egy hatalmas tartályban őrzik a tenger partján. A környezet halott: az élőlényeket kivetette magából a tenger, a fák megkövesedtek, de még a Hold is megrepedt.

Démenotar, a törpe, ebbe születik bele. Tragédiája nem csupán az, hogy születésével kioltotta anyja életét, hanem az is, hogy apja anyja, Raszua húásával táplálta az akváriumban őrzött halat, melynek teje életben tartja őket.

Idővel kiderül, életben vannak még más élőlények is: a juhok. A világ egyetlen mozgatója a túlélésért folytatott harc, melynek

egyetlen döbbenetes módja van: csecsemők húsával táplálják a juhokat, hogy iható tejet adjanak: „*Ha nincs tej, nincs semmi. Sem gyufa, sem ruha, sem só, sem gyógyszer. A házat is el fogják venni. Odaadják azoknak, akik tudják etetni a juhokat. Ők túl öregek már a gyermekcsináláshoz.*”

A törpe a Bárány Templomának papja lesz. Kegyetlen diktatúrát épít ki. Néhány bátor fiatal életét kockáztatva felkelést szít ellene. Ennek eszköze tulajdonképpen maga az élet: egy haladkló, romlott világ dohos, nedves pincéjének magányában sikerül gabonát termesztelniük. Évek kitartó munkájával gondozzák a termést, míg végül megsütik az első kenyeret. Ez töri meg Démenotar hatalmát, hozza el egy új, jobb világ reményét.

A *Holdanya unokájának* hömpölygő, hosszú soraival ellentétben az *Apja fia* elbeszélésmódja szikár és nyers. Tükrözi a megjelenített világ milyenségét, melyben nincsen semmi puha, menedéket adó.

A könyv nagyon is aktuális kérdést vet fel: felelősségre vonható-e a törpe, akinek már öntudatra ébredése előtt zsigereibe fészkelte a világ kegyetlensége (hisz anyja húsából élt)? Felmenthetők-e tetteikért ilyen-olyan indokkal a bolygót igazgató politikusok? Hajlamos vagyok azt hinni, a világ olyan, amilyenné emberei teszik. Jelenleg háborúk korszakát éljük. Nem csupán a frontokon – az utcán, a házunkban, technikai eszközeinken is. Nemcsak értékeink sodródtak veszélybe – a gyermekeink is. Mindig lesznek törpék, akik ezt kihasználják.

Hudy Árpád

„Legjobban szeressétek anyátokat, Magyarországot!”

A nemrég megjelent, impozáns irodalmi antológia, a *Pálos olvasókönyv* mottója, mintegy ajánlása egy rövid részlet Kéry János pálos szerzetes latin nyelvű ünnepi beszédéből, amelyet a nagyszombati egyetem pálos diákjainak doktorrá avatásán mondott 1676-ban:

„Legjobban szeressétek anyátokat, Magyarországot, amelyet most annyi baj, szerencsétlenség és belső harc pusztít. Munkálkodjatok szeretett hazánk helyreállításán!”

A szívhez szóló intelm tömör összefoglalása a szerzetesrend küldetésének és lelkületének s egyben a pálosok magyar irodalmi tevékenységét és emlékezetét reprezentáló kötetnek. A pálos rendet ugyanis nem elsősorban az teszi egyedülállóvá, a szó legalapvetőbb értelmében hungarikummá, hogy magyarok alapították, magyar földön, hanem a keresztény szándékkal és céllal tökéletes összhangban vallott magyarsága, programatikus hazaszeretete.

Bár az utóbbi években megmozdult valami, elévülhetetlen érdemeikhez, csodálatos teljesítményeikhez képest még mindig méltatlanul keveset tudunk, keveset beszélünk, írunk a pálosokról, akár egyházi vagy szakmai – teológiai, történelmi, nyelvészeti, irodalmi, művészettörténeti – berkekben is. E súlyos adósság lerovására ösztönöz a *Pálos olvasókönyv*, s maga is tevékeny szerepet vállal a szemek felnyitásában, az elmék ébresztésében,

a múltban gyökerező nemzeti tudat erősítésében. Ezért nem pusztá udvariassági formula, amikor P. Puskás Róbert Antal, a rend tartományfőnöke a kötet legelején köszönetet mond Sudár Annamáriának, és megállapítja: *„Hiánypótló mű, amely a pálos rendnek még a számunkra is kevésbé ismerős arcát sejteti meg az olvasóval.”*

Sarbak Gábor pálos confráter olvasói köszöntőjében (Lectori salutem) teljes joggal szerzőként méltatja az antológia megalkotóját: *„Nyugodtan merem így nevezni a szövegeket az irodalomból kiemelő és abban értőn újra elhelyező Sudár Annamáriát”, aki „gyűjti, ami a pálosokhoz köthető, s igyekszik megosztani másokkal is. A cél tehát nemes, felemelő, és – a rend sajátosságai miatt – mélységesen magyar. (...) Nem túlzás azt állítani, hogy lényeges szövegrészlet, lényeges mű talán nem is maradt ki ebből a szöveggyűjteményből. (...) A fejezetek élén olvasható esszé a szakirodalom alapján vezet be a válogatott szövegrészletek világába, hangulatába, jelentőségébe. (...) A szövegösszefüggés új távlatait villantják fel a Bessenyei Györgytől Tandori Dezsőig vagy a középkori kódexrészletektől Márai Sándorig, Tolnai Ottóig ívelő részletek.”* Sarbak Gábor summázata: *„A pálos múltra rácsodálkozva kell e gyűjteményt forgatnunk. Ez a múlt teljes egészében a magyar spiritualitás szerves, és irodalmunkat, történelmünket, művészettörténetünket gazdagító része.”*

Sudár Annamária a maga bevezetőjében (Szubjektív szerkesztői előszó) elmondja, hogy a kötet ötlete mintegy másfél évtizede merült fel benne, amikor a Misztrál együttessel közreműködve színpadi műsort szerkesztett a pálosokról. Az *Asperges me... Pálos évszázadok a magyar történelem tükrében* bemutatója 2009. október 11-én volt Budapesten, a Klebelsberg Kultúrkúriában, és átdolgozva könyves CD-ként is megjelent. Bár a gyűjtést azóta folytatta, és több pálos projektben vett részt, csak 2022-ben kezdhetette el érdemben a munkát. *„Az összegyűjtött szövegek feldolgozásakor csakhamar kiderült számomra, hogy a 2010 táján elképzelt koncepció – a rend nyolcszáz évnyi magyarországi történetének és a pálos helyszíneknek ismeretterjesztő bemutatása*

szépirodalmi és szakirodalmi szemelvényeken keresztül – nemcsak szétfeszíti a kereteket, de az elmúlt bő másfél évtized eredményeinek köszönhetően örvendetes módon okafogyottá is vált. (...) Így a kiadvány (...) csak a pálosok által művelt és a pálosokról szóló szépirodalomra koncentrál.”

Olvasóként – mi több, gyakorló szerkesztőként – bátran állítom, hogy e kényszerű koncepcióváltás és egyszerűsítés eredményeként remek felépítésű, jól áttekinthető, tartalmas és koherens kötet született, mely szépirodalmi fókusza mellett óhatatlanul kitekintést enged a pálos világ más területeire is. Aki ezek iránt érdeklődik, megtalálja a továbbvezető utalásokat.

Kitűnő bevezetőjében Sudár Annamária kitér arra, hogy Remete Szent Pál szerzete, amely a középkorban, a kora újkorban és a XVIII. századi újjáépítésben jelentős szerepet játszott Magyarország életében, a II. József elrendelte 1786-os feloszlatást követően *„lassan szinte ismeretlenné vált a magyarok számára”*. Ettől kezdve, másfél évszázadig *„a pálosok nem lehettek jelen az ország történetében”*. S bár 1934-ben hazatérhettek hosszas lengyelországi száműzetésükből, alig másfél – mily vészterhes! – évtized *„adatott számukra, hiszen 1950-ben a kommunista vezetés – más szerzetesrendekkel együtt – a pálos rendet is feloszlatta, így 1989-ig csak titokban működhettek tovább”*. Annak, hogy *„a rend emlékezete csaknem kihullott a magyarság gondolkodásából”*, legsúlyosabb, máig ható következménye van, ugyanis *„a pálosok lassú elfelejtésének időszaka ugyanakkor egybeesett nemzetté válásunk kulturális, majd politikai folyamatával, amelyben – részben már korábban is létező elemek felhasználásával – ’definícióldtak’ nemzeti jelképeink is.”*

A pálosok – és a többi rend – önkényes likvidálása kapcsán nem állom meg, hogy ne idézzem a szerkesztői előszó 11. lapalji jegyzetét, Gyurics Kajetán rendfőnöki titkár 1786-os levelének egy részletét:

„Március 20-ika végzetes nap volt, az osztrák örökös tartományokban fennálló Pálosrendünk végső szomorúságának

és gyászának napja. Ugyanis ezen a napon délelőtt kilenc órákor megjelentek máriavölgyi kolostorunknál, (hasonlóképpen az össze tartományban minden monostornál) a császári biztosok és bezárva a templom és monostor kapuit, a kolostori harang szavával mindannyiunkat a rendfőnök atyával együtt összehívtak s itt a császár által eltörlésünkről hozott dekrétumot felolvasták s a templom, sekrestye, gazdasági épületek és pincék kulcsait magukkal vitték. A templomok és kolostorok minden ingó és ingatlan vagyonát a vallásalaphoz csatolva tőlünk elvették, a mi eltörölt testvéreinknek pedig napi 80 lengyel garast utaltak ki és ugyanezeknek még öt hónapra a monostorokban lakóhelyet, de clausura és kar nélkül engedélyeztek. Így Isten engedelmével, az ő titkos bíraskodása következtében elpusztult a királyoknak nagy jámborságával és bőkezűségével, a pápák több privilégiumával, a mieinknek szentségével, tudományával és aggódó gondoskodásával megalapozott, megrögzített, tökéletesített és isteni gondoskodással szerencsételtett századok műve. Ez az eltörlés pedig azon egyetlen mozzanathból ered, mivel így látszott megfelelőnek a császári önkényes rendszer számára.

Szerencsét kívánunk ebben a lengyel tartománynak, mivel az apostoli Szentszék tekintélyével nemrég elkülönítette a mi tartományainktól, sértetlen maradt a mi végső csapásunktól, vajha ezt Isten a jövő századokra magként őrizné és sokszorozná meg a pálos család bővítésére, s minden szerencsével és égi áldással megnövelné.”

Megjegyzendő, hogy II. József – aki nem koronáztatta magát magyar királlyá, hanem nyíltan osztrák császárként uralkodott a gyarmatnak tekintett Magyar Királyság és az attól a nemzet akarata ellenére elszakított Erdély felett – nemcsak a liberális történetírók szimpátiáját élvezzi mindmáig, de a szép számú Habsburg-uralkodó közül egyedüli lieblingje volt a héjavári dinasztia nagynémet és antiszemita alapon atavisztikusan gyűlölő

Hitlernek is. A felvilágosult, haladár „kalapos király” egyébként – „rossz” magyar nyelvek szerint – egy restaurálandó újbizánci birodalom leendő uralkodójának akart koronát fabrikáltatni a magyar Szentkoronából, amelyet két évvel a szerzetesrendek feloszlátása előtt a magyar nemzet akaratának semmibe vételével Bécsbe vitetett.

Nem sorolom hosszasan a kötetben szereplő impozáns magyar irodalmi névsort, mely a nyelvelméletes kortól máig tartalmazza ismert és kevésbé ismert, értékes költőinket és íróinkat. Igaz, kényszerűen hiányoznak jakobinus-radikális-osztályharcos irodalmi alkotóink, beleértve progresszivista literatúránk óriásikonjait is. Helyettük viszont ott van számos korábban elhallgatott, mellőzött, félremagyarázott. Például Gérecz Attila, egy gyönyörű költeménnyel.

Megrendítő, hogy a tragikus sorsú, 1956-ban fiatalon mártírhalt halt költő a hírhedt váci fegyházban írta ezt a versét (is), abban a városban raboskodva, amelynek névadója kilenc évszázaddal azelőtt a magyar föld egyik első erdei szent remetéje. „Múló emberi hírnévtől Vác messzire futva / elbúvik, s egyedül él Pilis árnyas ölen. *Salamon magyar király idejében (...) három magyar herceg, mégpedig Géza, László és Ottó elment arra a helyre, ahol Vác tartózkodott; (a Magyarok Krónikája szerint) Géza ott várost alapított, s azt a remetéről Vácnak nevezte el*” – írja az 1500-as évek elején Gyöngyössy Gergely, a pálos rend krónikása.

Gérecz Attila

Boldog Özséb himnusz

A Pálos rendnek

*Egybeomlott könny és vér,
nyílt seb lett az ország,
nyugatra pernyét hord a szél;
tanyák, falvak sorsát.
Csillag sincs, sötét az erdő,
mégis mécsek égnek!*

*Boldog Özséb szól az első
pálos remetének.*

*Szállj, ragyogj te mennyei fény,
angyalszárnyú ének,
fájó szíven: magyar szíven
minden remetének.*

*Add Urunk, hogy rab és szegény
– mind testvérré leljünk!
Áldd meg hazánk, hogy a remény
átölelje lelkünk!*

*Kicsiny láng a hír, de tiszta
fehér, mint gúnyájuk,
sötét erdő zúgja vissza
csöndes imádságuk.
„Nézz le ránk, kik romok felett
fohászkodunk Hozzád,
áldd meg mind, kik fegyver helyett
keresztet hordozzák!”*

*Szállj, ragyogj te mennyei fény,
angyalszárnyú ének,
fájó szíven: magyar szíven
minden remetének.
Add Urunk, hogy rab és szegény
– mind testvérré leljünk!
Áldd meg hazánk, hogy a remény
átölelje lelkünk!*

*A barlang ölén, cellák sötét
mélyén fények gyúlnak.
Népedért szól, Boldog Özséb,
mondj imát az úrnak.
Hívd egybe, ki hív és magyar!*

*Hívd, ki sebbel ékes!
Győzni fog, ki hinni akar,
s áldozatra képes!*

*Szállj ragyogj te mennyei fény,
angyalszárnyú ének,
fájó szívéen: magyar szívéen
minden remetének.
Add Urunk, hogy rab és szegény
– mind testvérré leljünk!
Áldd meg hazánk, hogy a remény
átölelje lelkünk!*

Vác, 1955

Nemzetünk éledezésének, a magyar tudat újraébredésének alapkönyve a *Pálos olvasókönyv*. Noha a könyvismertetők szokványos fordulata a mű ajánlása, szívből ajánlom minden olvasójának: helyezze keze ügyébe, forgatgassa, ízlelgesse újra meg újra ezt a kötetnyi kincsesbányát. Mert értékes szellemi táplálék, lélekemelő lektúra sanyarú időkre. S mikor volt hiány sanyarú időkben?

Pusztai Ilona

Egy játékos elme kettős élete

Furcsa módon a *Hitel* folyóiratban publikáló Rév Júlia (1947–2023) annak ellenére lett az egyik legizgalmasabb magyar tényfeltáró dokumentumfilmes, hogy életében egyetlen munkáját sem engedélyezte a hatalom. Valahogy mindig rosszul jött ki neki a lépés, és politikai rendszerektől függetlenül örökös mellőzésre volt kárhoztatva. Sőt még felfedezője, Orosz István is vastagon plagizált írásaiból a Rákosi-korszakról szóló regényében, a *Iben*. Forráshivatkozás nélkül vette át Rév Júliától a Rákosi hasonmásáról (*A dublőr*), illetve a diktátor elleni merényletről (*A telepata*, *Páternoszteres Mária*) kinyomozott tényeit.

Ha valaki most felszisszenne, jogosan tenné. Még akkor is, ha *A hasonmás* című kötettel Orosz István törleszteni szeretne Rév Júliának, amiért helyette neki jutott ki a megérdemelt siker: „*A befejezetlenül maradt Rév Júlia-történetet azért folytattam, főleg azért, hogy megpróbáljak jóvátenni valamit, valami olyat, amit el sem követtem.*”

Orosz István grafikus az anamorfózis egyik legelesebb képviselője. Ez a szembecsapásra épülő grafikai játék a tükröződés révén teremt kettős világot. A képzet lehet nézni önmagában is. Ilyenkor legtöbbször valami aprólékosan kidolgozott tájképet látunk. De egy közepére helyezett tükröhenger felületén összeáll egy másik kép is, leginkább egy portré. Ahogy Borzák Tibor írja Orosz István művészetét elemezve: „*Olvasás közben hamar feltűnik, hogy a történetmesélő micsoda epikai bravúrokat alkalmaz,*

ahogyan egyik méltatója fogalmaz, elleplezi a szándékosságot és teljesen esetleges illúziót kelt. De hát Orosz stílusára – legyen az grafika vagy írásmű – jellemző ez a kettős jelentés, nincs is olyan alkotása, amelyikben ne lenne valamiféle csavar.”

Nos, Rév vagy Vér Júlia is egyike az Orosz István-i csavaroknak. A jeles grafikus hosszú ideig úgy írta álnév alatt riporttárcait, hogy titkába csak a lap főszerkesztője volt beavatva. Csak a Páternosztér regény után, amelyben számos egybeesés található Rév Júlia felfedezéseivel, kényszerült leleplezni magát. Így született meg Rév Júlia legizgalmasabb írásait összegyűjtve *A hasonmás. A Rév Júlia-dosszié* című tárcaválogatás. De nem Rév Júlia az egyetlen alteregó az írásokban, Orosz István szeret megkettőződni, sőt többszöröződni. A riportjaiban rendszeresen felbukkanó Varjú Emil festőművész (*Hazafi Bátor, Páternosztér Mária*), a nyugdíjas rajztanár és szakkörvezető (*A szekkó*) vagy a valami művészféle (*B. Saci*) is ilyen alakmás. Ahogy szívesen szerepel saját néven a tárcákban, mint Rév Júlia segítőkész, ám egyben szakmailag rivális tanácsadója: *„Érezte, hogy az ő felségterületén járok, voltaképpen az ő ötletével foglalkozom, amit nagylelkűen vesz tudomásul...”* (*Élet, szerelem, halál*) Szívesen ironizál is önmagáról: *„... az a levél egy Orosz István nevű fickóhoz ment, talán tudod is, ki az, úgy is mondhatnám, a folyóirat üdvöskéje...”* (*Páternosztér Mária*) Sőt Az Elbert-akta, (*Lepésynél még megvolt...*) utolsó, befejezetlenül maradt Rév Júlia-riportot már saját néven fejezi be: *„A folytatásomat nem merném megoldásnak nevezni, inkább csak megfigyelési kísérletnek. Ha élne Júlia, talán azt mondaná, az irodalom területére tévedtem, vagyis a tények helyett a fikció világába.”* (Rév Júlia, 1947–2023). Ugyanakkor a kötet többi írásának is jellemzője ez a fajta írói attitűd, némi valóságmag kiszínezése a képzelettel, létrehozva egy új műfajt, a récitet. *„Meg kellett ígérenem, hogy csak szokásos újságírói riportázshoz használom a témát, nem lesz belőle regény vagy récit – a szépirodalom és a tényirodalom határán egyensúlyozó műfajt nevezte így – mert az az ő asztala.”* (*Élet, szerelem, halál*) Az meg már az olvasó fantáziájára és háttértudására van

bízva, hol húzza meg valóság és képzelet határát. De a kötetet forgatva bizony még a közelmúlt eseményeiben magukat tájékozottnak vélő elmék is könnyen ingoványos talajra tévedhetnek. A valóság és a képzelet eme kevercse miatt az írások gyakorta hatnak úgy, mintha az oknyomozó újságírás paródiái lennének. Nem tudni, e mögött szándékos szerzői akarat húzódik-e meg. Bár Orosz István munkáit ismerve, hogy szereti orránál fogva vezetni közönségét, nem zárható ki, hogy maga is afféle persziflázsoknak gondolta tárcáit.

A récitek – hogy Orosz István műfaji kifejezésével éljünk – tematikailag igen változatosak. Némely esetben a szerző kedvelt, többször feldolgozott témái, mint a már fent említett Rákosi- sztorik. De ilyen a *Sakkparti a szigeten* című könyvéhez kapcsolódóan – amely Bogdanov (Malinovszkij) és Lenin (Uljanov) sakkpartijának története – a Lenin feltámasztását célzó kozmizmus-elmélet szálainak felgombolyítása (*A Kempelen-szál, Élet, szerelem, halál*) is. Valamint Kádár (*A szekkó, A Kempelen-szál*) és Nagy Imre (*Kádár lemeze*) alakja, kettejük összefonódó sorstragédiája is számos fénytörésben mutatkozik meg az írásokban. Mégis Orosz István képzettségéből fakadóan azok az írások a legérdekesebbek, ahol a politika és a képzőművészet találkozik össze, mint *A szekkó* vagy *A nagy csavar*. Végül vannak olyan történetek is, amelyeket más forrásokból is ismerhetünk. Elbert János rejtélyes halálának körülményeit unokatestvére, Ungvári Tamás próbálta kibogozni *Nyomtalanul* című dokumentumregényében, sikertelenül. Ennek megoldásaként *Az Elbert-akta (Lepsénynél még megvolt...)* című írásában Orosz egy már-már a fantasztikum határát súroló csavaros megoldással állt elő. A kötet legközismertebb, számos forrásból ismert története Szűcs Sándor és Kovács Erzsi szerelmi drámája. Első ízben Kovács Erzsi beszélt erről önéletrajzi kötetében (*Rejtély, Kovács Erzsi emlékiratai*, 1990), majd Szobolits Béla forgatott dokumentumfilmet az esetről (*Miért – Egy tragikus szerelem története*, 2005), végül Vitézy László is feldolgozta játékfilmként (*Az énekesnő*, 2022). De Orosz Istvánnak ezúttal is sikerül újat

mondania, az ügy eddig ismeretlen vetületét feltárni, a foci oldaláról közelítve meg a tragédiát (*A Szűcs Sándor-ügy, avagy a magyar-lengyel meccs rejtélye*).

Orosz István úgy játszik a történelemmel, ahogy anamorfikus grafikáin az emberi látással. Igazi homo ludensként kápráztatja el történelmi tudásával és elmesziporkáival olvasóit, ahogy grafikáival teszi azt az emberi szemmel. De minden játék akkor igazi, ha komolyan vesszük, Orosz István pedig véresen komolyan veszi, hogy annál nagyobb lehessen majd olvasóként az élvezetünk.

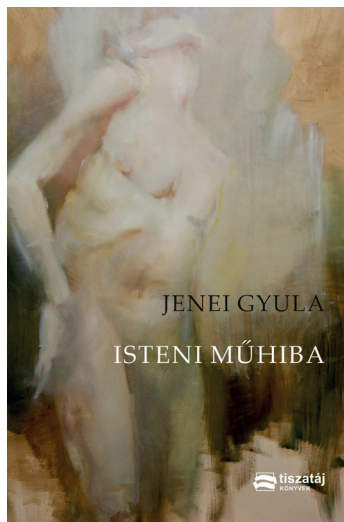
Bukovenszki-Nagy Eszter

Ülünk a tűz körül, az ősök meg én

Utazunk. Lassan, szótlantul, döcögve, ölemben a versek. Útravalók. Útitársak. Belső kalandok, ismerős tájak. *Helyek, Utak, Távolságok* suhannak el vagy torpannak meg melletttem egy-egy állomásnál az írások által. Néha elkalandozom. Néha kizárul a külvilág. Néha elmerengek. Néha megkönnyezem. Pedig nem is hullámvasúton ülök. Vagy mégis?

Jenei Gyula poétikájának karizmatikus jellemzője a lágyan, szinte észrevétlenül építkező, hosszú oldalakon keresztül hőmpölygő szövegszövése, és az *Isteni műhiba* című kötet sem okoz csalódást e tekintetben. Mintha ülnénk a tűz körül, az ősök meg én. Élőbeszédszerű történetek elevenednek meg a lapokon, bölcsék mesemondását idézik fel a súlyos, hosszasan csordogáló prózaversek, amelyek már-már inkább érezhetőek epikának (nagyon is tudatosan), és amelyek néhol közhelyesen csengenek, túl konkrétan tálalva a képeket, hogy aztán egy-egy lírai félmondatral visszarántsák az egészet a szinte klasszikus költészet atmoszférájába. Ahogyan a *Tavaszbba, őszbe* szinte minden sora:

*„vagy ahogy a nyár megtorpan, s nézelődik
az őszben, s a fürdőhelyi utószezon halkan,
fáradtan, de még zsong kicsit, s ahogy a tölcserén
megtöppednek egy ráérősen fogyasztott fagyfalt
félgömbjei, s lecsorognak édes-maszatosan;”*

Valami régmúltbéli lendület, kollektív emlékezet bújik meg a hét ciklusban (érdekes, ez is bűvös szám). Sokak életében vannak hasonlóan visszatérő elemek, mint sosem ismert felmenők, tárgyi és szellemi hagyatékok, történelmi hatások – remek címválasztás a nyitó ciklusnak: *Hagyományok*. Ezek a motívumok lüktetnek a sorokban, individuális szorongásokkal fűszerezve, mégis érzünk rokon vonásokat a magunkéival. Megválaszolatlan univerzális kérdések, amelyekre olykor többféle választ is kapunk, ahogyan az élet is oly sokféle kérdést vet fel és választ kínál, és talán épp magunknak kell megtalálni a válaszokat Jenei Gyula műveinek segítségével. Ennek a kicsúcsosodása a *Hitek* című ciklus, amelynek írásai filozófiai magasságokba emelkednek, ismeretelméleti kérdéseket is megpendítve („lehet, hogy nincs is képkeret?”). A legszebb elmélkedés a *Kutyadal* című versben, az *Isteni műhiba* egyik leglíraibb darabjában szegődik az olvasó nyomába, és marad vele napokig.

*„én nem tudom, mi a szabadság,
de régen azt képzeltem, talán egy lány,
akit szerethetek.
vagy feleseket inni kocsmában a társakkal,
az a szabadság,
és elvágódni messzire.
füvet szívni.
kihajolni vonatból.
stoppolni, lehúzott ablakú autóban száguldani.
azt is hittem,
a zenében szabad lehetek.
vagy egy versben, regényben.
szavakban.
én nem tudom, mi a szabadság,
de sokáig azt gondoltam,
túl van az országhatáron.
elindultam hát megkeresni.
apámék pénzéből váltottam útlevelet,*

*vonatjegyet.
három hét múlva hazamenekültem
az ismerősbe.
úgy, hogy nem is találkoztam
vele.”*

Érdekes, mennyi szenvedély lapul ebben a versben a többi, olykor szenvtelenül, szikáran és tényszerűen megfogalmazott írás mellett. Sőt, néha kellemetlenek is feltűnnek, kellemetlen az elénk táruló kép, kellemetlen olvasni, szembesülni.

*„szeretem a macskákat. vagy nem szeretem. mindegy. aki
olvassa ezt a verset, jobban tudja nálam, mit gondolok.
lesznek, akik jó nagy téglát kötnének a kisgyerek nyakába,
aki voltam, vagy zsákba gyömöszölnék, s ott dobnának be
a vályogvető gödrökben felgyülemelő langymeleg nyári tóba,
ahol az a legmélyebb, és néznék, meddig bugyborékol
a felszín. vagy nem dobnák a zsákot a vízbe, de
a vásznon keresztül addig ütnék szívlapáttal,
míg el nem múlik vinnyogás. esetleg élve temetnék
el, szórnák rá a földet, s megtaposnák. toporognának
fölötte, ameddig el nem ülne a talaj hullámmzése,
el nem halkulna nyöszörgése. vagy ha nem a kisgyereket,
akkor engem ölnének meg, mert igazság lakik az ő szíveikben,
és sohasem könnyörülnek.”*

És a költő nem ad feloldást, nincs csattanó. Ezt mélyíti el az olvasóban a folyton fel-felbukkanó gúny, önirónia, szarkazmus is, torokszorítóan vetekszik a kiábrándultság a félelmekkel.

Ám van valami, ami talán a leginkább próbára teszi azt, aki a sűrű lírához szokott, és kezébe veszi ezt a kötetet. Méghozzá az, hogy a hosszasan elnyújtott életképekbe, néha vég nélkülinek tűnő költeményáradatokba folyton újabb és újabb elemek kerülnek be, morzsák, amelyek gyakran nem hozzátesznek, hanem megakasztanak, mint homokszem a gépezetben. Elkalandozhat

az olvasó figyelme; ha nem elég kitartó, szemöldökét összevonva kérdezi magában, hogy mégis hová vezet ez. Félő, nincs türelme kivárni.

Nos, a fenti kérdésre azonban ki-ki maga jöjjön rá. Az izgalmas felépítésű könyvet végiglapozva elénk tárulnak hagyományok, közel- és régmúlt, eszmék, a gondolkodó embert foglalkoztató megválaszolhatatlan kérdések, szorongások, esendőség, halál-félelem – egy intellektuális polgár életútja. Amelyben találunk rokon vonásokat és meghökkentően másféle szemléletmódokat egyaránt. Mindent összevetve érdemes kézbe venni, és türelmesen hagyni, hogy belemerüljön az elme.

Boldogh Dezső

A Rue Quertz utcai és egyéb történetek

Filip Tamás bizonyára kettős életet él. Könnyű neki, mert egy Magritte festette házhoz hasonló épületben lakik, ami fölött soha nem megy le a nap, és a fák lombjain át jól látható, hogy odabent éjjeli lámpák égnek, ráadásul a tenger is ott hullámszik valahol a lakás közelében. Időnként vasútra száll, mint a régi magánzók, de később veszi csak észre, hogy fülke helyett a szerelvény lépcsőjén, aktatáskáját magához szorítva kapaszkodnia kell, miközben figyeli az egyre gyorsuló tájat. A veszélyes szitu ellenére kötelességtudóan látta-mozza az efféle kalandjait, még akkor is, ha egy becsapódás előtti repülőn whiskyt kortyolgat egy forrongó város légtérében, vagy éppen irodalmi estről tér haza. Minden élethelyzet fontos együttállások váratlan képlete lehet, lejegyezni való talány. A *Kafka bukósiskája* bárhol fellapozható könyv, nem tévedhetünk el benne. Apró megfigyelések, versanyagok, naplók, álmok, „irodalmi látványpékség,” sőt, ismeretterjesztő érdekességek, stílus- és műfajgyakorlatok elegye, mélyen láttató költői reflexiók jelen korszakunkról, sajátos Filip-optikán keresztül.

A szerző szerencsés ember, mert – bár csak ritkán mozdul ki tengerparti lakásából – képzeletben szinte állandóan úton van, legyen az biciklitúra vagy kocogás, szellemi izgalomként új könyv vagy készülő vers, melyet a biztonság kedvéért már álmában nekiáll lejegyezni. Éjszakai érettségi találkozóra igyekezve tolatunk autójával egy ismeretlen város Rue Quertz nevű utcájának macskakövein, mert tudjuk róla: óvatos kettős ügynökként kiválóan lavíroz az álmok és a valóság elaknásított harcmezéjén. Soha nem fedi fel igazi kilétét, szándékait, inkább sejtet, párhuzamokat talál,

meglepődéseit profi következtetésekkel indokolja. A benne lakozó költő egyáltalán nem próbálja elrejtetni a hétköznapi embert, a naplóíró pedig igen sokat elárul a művészlőről. A jegyzetekben időnként váratlanul feltűnő út menti meg szállodaerkélyek mögötti fákon tanyázó baglyok visszatérő jelenléte viszont néha mégis plasztikusabb képet fest Filip Tamás világról, mint bármilyen leírás. Ezek az állandó, éber figyelemmel a környezetet fürkésző furcsa madár-lények mintha a költő totemállatai lennének, okosságuk és nyugalomuk szintén rokonságot mutat a szerzővel.

A *Kafka bukósisakjának* számos szimpatikus vonása közül kiemelendő a királynőhöz és a Birodalomhoz való hűség. Az 1966-os Labdarúgó Világbajnokság idején Filip még egészen kicsi gyermek volt, és azt hitte, hogy, mint a mesékben, a való életben is a királyság az egyetlen uralkodó államforma, hiszen a magyar nevű angol királynőt gyakran mutatta a tévé a mérkőzések alatt. Szomorú csalódásként érte a hír, amikor kiderült, hogy Magyarországon egészen más a rendszer, sőt, általában a világban is. Ez a gyermekkori kiábrándultság tette a szerzőt később költővé. Erről nem ír, de egy mélyreható traumakutatás, jungiánus, kognitív, stresszkezelő és családállító terápia, melyeket minden valódi művész számára államilag dotálni kellene, kimutathatná a gyökérokokat. Nem véletlen, hogy Filip azóta is szüntelenül keresi a helyét, álmokat filmez, mielőtt szereplőjévé lenne egy újabb veszélyes kémtörténetnek. Figyeli a szivárványt, ahogy villám csap bele, és Borges nyomán apró szigeteket épít a tengerpart homokjából, miközben a víz őselemét fogadja el egyetlen hazájának.

Az éjjel-nappal üzemelő Magritte-féle házban könnyen ott lehet ragadni, évszázadokra akár, máskülönben eleve képtelenség végigolvasni azt a könyvmennyiséget, melyről az író sorsa krónikásaként mindig beszámol. Mert az olvasmányok ugyanúgy a személyes tér megszentelt részei, sőt, talán az a valódi élet. „Csak a legnagyobbakhoz van kedvem” – jelenti ki, viszont rengeteg, a legtöbb ember számára ismeretlen szerzőt idéz meg, esetenként igazít helyre. Álomalak és világkönyvtárakat felfaló mivolta mellett, feljegyzéseiből kiderül, akad benne elég bogarasság, de hát melyik művészben nem. Utál telefonálni, személyes szférájába való behatolásnak tekinti, ha sajátjával egyező csengőhang szólal meg a közelében. (Szerinte, ha Haydn ma élne, műveibe belekomponálná a mobilhangokat.) Számos pontosítást eszközöl különféle norvég

meg ecuadori és egyéb regények íróival, szereplőivel kapcsolatban. Azonnal észreveszi, ha például egy 1963-as meg egy '95-ös kiadásban valamelyik oldalon kicsit eltér a hotel neve, ahol a főhős megszáll. Somlyó György is enyhe dorgálásban részesül, amikor Filip számára érthetetlen módon egy spanyol kifejezést egyszer „közjegyzőnek”, máskor csak „jegyzőnek” fordít.

Annál teljesebb örömeket okoznak spontán megfigyelései, amikor irodalmi és életbeli (végül is a kettő itt egy) jelenségek különös összhatásait próbálja vizsgálatai tárgyává tenni. A kozmikus szénaboglyában a ráismerés mágnesének segítségével mindig meglepő összefüggésekre bukkan. Verseinek szűrt metaforikus párlatai mellé ezek a rövid, tárcaszerű feljegyzések, igényes költői prózával, gondolati játékokkal telített szövegek nagyon is hozzátartoznak. Nehezen hagyhatóak említés nélkül az e könyvben is szép számmal jelenlevő szótalálmányok, összetételek, melyekkel Filip egyaránt szereti gazdagítani saját költészetét, illetve naplóéletét. Az utóbbi teljesen rendjén való, lírája stílusbeli sajátosságainak viszont éppen egyik megmagyarázhatatlan eleme, hogy vicces-ötletes kifejezései gond nélkül belesimulnak akár hermetikusnak is nevezhető költészetébe. Nem sejthetjük, a tisztelt előd és talán az egyetlen személyes mester, Nemes Nagy Ágnes mit szólna Filip szójátékaihoz – bízunk benne, hogy áldását adná rájuk ő is.

Nemes Nagy mellett – aki gyakori felidéztette a könyvnek – igen sok név, irodalmi, művészeti és tudományos ember is szerepel a *Kafka bukósisakjában*, valamint hivatkozások, youtube-élmény, emlék, ötletelés, pár szavas vagy novella terjedelmű írásművek, verskezdemények, sorokba nem rendezett, egyértelműen költeményeknek is tekinthető prózák. Az olvasó bármerre lapozhat, meg fogja találni a kedvére való részeket. Filip azokhoz is szól, akik bizonyosan nem fogják kezükbe venni ezt a könyvet, és azokról is ír, akikről senki sem emlékezik meg. A több mint 200 oldalas könyv ezzel a mondattal zárul: „Semmihez sem hasonlítható öröm, hogy hirtelen rádöbbenek arra, hogy van valamim, amire nem is számítottam.” Summázatként ez egyfajta előlegezett bizalom is lehet az olvasó számára, hogy lesz még mit előhúzni abból a teli zsákból, amely a szerző és a Jóisten közös ajándékaival van tele.

Miklóssi Szabó István

Bájos ponyvakisasszony – 2.

Ponyvakisasszonynak titkos ereje, hatalma van, ami egyrészt hűledezésre, csodálkozásra, a hétköznapi szürkeségéből való kiragadásra használ. Másrészt pénz csinálására fordít, ennek általában a kiadók örülnek, aligha a szerző, mert a ponyvacsinálást, ponyvaírást nem fizetik valami jól, annak ellenére, hogy százezres nagyságrendben fogynak a regényfüzetek. De – és ezt kissé szubjektíven fogalmazom, ezért megkövetlek, olvasó – ponyvakisasszony legnagyobb ereje a nemessé emelés.

Ponyvakisasszony lovaggá üt

Valójában minden irodalmi írásnak a hatás a lényege, ezt szeretné minél jobban megragadni a szerző, hiszen a hatás – hatalom. Ponyvakisasszony megígéri ezt a hatalmat, igaz, ebben az esetben az ígélet szép szó, bolondnak öröm.

Hogy megértsük ezt az obskúrus hatalmat, kissé vissza kell mennünk az időben, annak ellenére, hogy pontosan e módszert napjainkban is használja a média, mi több, tökélyre fejlesztette. Meg kell értenünk, mi vezette a középkor végén az embereket a ponyva felé. A válasz roppant egyszerű, elsősorban a félelem. A középkorban őszintén hitték az emberek, hogy nincs más mennyen és poklon kívül, mondhatni, nem is nagyon volt más választásuk, hiszen az ateizmus kényelme jóformán senkinek sem adatott meg. Olyannyira átítatta életüket a vallás, hogy még 1453-ban is, miközben Konstantinápoly falait II. Mehmed a magyar Orbán által öntött óriáságyúkkal törte, rombolta, odabent néhány egyházatya vére menő vitát folytatott, hogy az angyaloknak van-e nemük. Nem csoda hát, hogy a világ első nyomtatott könyve a Biblia, készült 1455-ben. Gutenberg összesen 180

Bibliát nyomtatott. Kevésnek tűnik? Ha arra gondolunk, hogy akkoriban egész Európában mintegy 30 ezer könyv volt, máris nagy példányszámmá változik. Főként, ha hozzácsapjuk a 90 százalék feletti analfabetizmust.

A következő századokban egymás után ontják magukból a kis nyomdák a vallásos, példamutató, kegyes füzetek tömkelegét, melyeket aztán követnek a balladák, versek, történetek, melyek addig szájról szájra terjedtek. Mire észbe kapunk, már falusi írástudók füzetkéit is nyomtatják, terjesztik, igaz, van olyan *mű*, mely alig hagyja el a falu határát. Talán nem is ez a lényeg, hanem a szerző megszólalása, az egyéni kifejezőmód, ami akkoriban eléggé ismeretlen fogalom volt. Perspektívába helyezve: a múlt század elején sokan hitték, hogy Tarzan, Edgar Rice Burroughs figurája, akit a filmvásznon első ízben 1932-ben a Szabadsfalván, Temes megyében született Weissmüller János (Johnny Weissmüller) elevenített meg, létező személy volt. Erről Nagy István erdélyi író is beszámol, hűledezve írja visszaemlékezésében, hogy édesanyját képtelen volt meggyőzni arról, hogy Tarzan kitalált figura. Mondani sem kell, Burroughs hőse is sokat köszönhet a ponyvának, ha netán Winnetoura gondolsz, kedves olvasóm, máris eltaláltad, hiszen a recept ugyanaz: nemes lelkű vadember, aki egzotikus környezetben csakis a jók javára cselekszik stb.

Adott volt tehát a környezet, hogy az 1800-as években kialakuljon egy olyan (magyar viszonylatban tárgyalva) erős ponyva-irodalom, mely gyakorlatilag az 1940-es évekig uralta a könyvpiacot. Csak egy fontos kellék kellett hozzá, amit főként a magyar Alföld, a pusztá biztosított: a betyár. Az a rabló, gyilkos, akinek napjainkban is szobrot emelnek, akinek a ponyva legalább annyit köszönhet, mint ő a ponyvának. Mert bármennyire is szeszélyes ponyvakisasszony, egyvalamiben bízvást számíthatunk rá, ahogy már írtuk: a nemessé emelésre.

A magyar betyár meglehetősen sajátos jelenség, adva volt hozzá a kötelező katonáskodás, az irdatlan szegénység, a Habsburg uralkodócsalád, az adók, az írástudatlanság, a bizonytalan lét, de

még a szabadságharc is, magyarán minden, ami kellett a betyár-
léthez. Hősöknek tartotta őket a nép, rablóknak, gyilkosoknak az
éppen aktuális hatalom, mi utóbbi mellett törünk lándzsát, mert
valójában azok voltak: gyilkosok. Rózsa Sándor például mintegy
harminc embert tett el láb alól, habozás nélkül keresztüllőtt bár-
kit, aki útjába állt.

Bogár Imre alig 20 évet élt (kivégezték), öttagú bandát veze-
tett, inkább ökrök elhajtásában jeleskedett, mégis balladák soka-
sága született róla. Igaz, érdemes megjegyezni azt a tényt is, hogy
ugyanazt a balladát mondták Rózsa Sándorról, Bogár Imréről,
csak éppen a neveket cserélték ki. No, de született Bogár Imréről
közel 1300 oldalas regényes füzet is, megjelent 1928-ben, kiad-
ta a Turul Könyvkiadóvállalat Budapesten, írta Fazekas István.
Persze a műben szereplő Bogár Imre köszönőviszonyban sincs a
valódival. Már az első száz oldalon kiderül, hogy a csikóslegény
valójában nem más, mint Kalászdý Imre gróf, akinek apját húsz
esztendeig tartotta föld alatti ketrecben a fekete gróf, anyja meg-
tébolyodott, mert Imrét és hógát halottnak hiszi, persze amikor
felnőtt gyermekeit viszontlátja, rövid ideig magához tér; van any-
nyira csalafinta a szerző, hogy néhány oldalon már-már szerelmi
szálat fon Imre és húa között-körül, éppen csak annyira, hogy
felháborítsa a (persze) mélyen erkölcsös olvasót. Kalászdý gróf
urat egy cigányasszony nevelte fel, mert a fekete gróf, aki való-
jában kalóz volt, apja minden vagyonára rátette a kezét, a két
gyermeket a már említett módon eltüntette, a tébolyodott anyát
is messze száműzte... tudsz követni, olvasóm? Mert a java még
hátra van. Például egy bizonyos Georgiában is kiköt Bogár Imre,
hogy legényeivel felszabadítsa az országot, melyet gonosztevők
kaparintottak meg, egy bizonyos Mirkó és a szeretője. Míg az
előző uralkodó, Pál fejedelem országlása alatt felvirágzott Geor-
gia, addig Miró uralkodása maga az összeomlás. Persze Bogár
Imre nagy sikerrel jár, a fejedelmet visszaülteti trónjára, s annak
dacára, hogy Pál fejedelem ígért neki pénzt, paripát, fegyvert, ti-
tulust, hazajön Magyarországra, mert mindenhol jó, de a legjobb
ittthon, dacára annak, hogy idehaza minden létező bíróság halál-

ra ítélte, katonaság vonult ki ellene, törrel szúrták, pisztolygolyó fúródott testébe, puskával lötték, ágyúval is, majdnem akasztották stb. Legalább annyiszor hiszik élőnek, mint holtnak, és legalább annyira szerelmes az ő Ilonkájába, amennyire bele szerelmes jóformán minden nő a környéken. Tehát van itt minden, ami szemnek, szájnak, romantikának ingere. E sorok íróját a legjobban az nyűgözte le, hogy a cigányasszony nevelte csikóslegény olyan kifinomult arisztokratikus modorral rendelkezik, amitől örömeiben sírva fakadna az angol királyi család, nyelvi képességei Cicerót is megszegyenítik, moráljából táplálkozhatna akár Konfuciusz is, legényeinek hűsége és bátorsága a Thermopülaiszorosban harcoló háromszáz spártainak is példaértékű.

E *nemesítést* nem ússza meg Rózsa Sándor sem. Róla már életében születtek versek, balladák, ponyvák, se szeri, se száma ezeknek, annak ellenére, hogy valójában – miként már jeleztük – kegyetlen bűnöző, áldozatai számát tekintve sorozatgyilkos. A tanyavilág szülötte (1813) „csak” az atyai hagyományt folytatja, aki szintén betyár volt, míg fel nem akasztották, agyon nem verték (a források nem egyeznek). Rózsának mintegy hatvan kegyetlen büntettéről tudunk, mégis megúsza az akasztást, igaz, ugyancsak dicstelen vége lett, tuberkulózis végzett vele (1878), miközben a szamosújvári tömlöcben harisnyákat varrt, már amikor éppen nem mutogatták pénzért. Hogy példázzuk kegyetlenségét: 1848-ban 150 fős szabadcsapatot alapíthatott, hogy a szabadságharcban részt vegyen. Parancsba kapta, fegyverezzék le az Ezeres nevű falu lakosságát. Rózsa csapata a lefegyverzés helyett kirabolta a falut, 36 embert gyilkolt meg.

De ponyvakisasszony rokolyája alá bújva Rózsából nemes harcos lesz, aki a szegényeket oltalmazza, a gazdagokat kirabolja, az igazságtalanokat halomra lövi. Csakhogy ebből egy árva hang sem igaz. Népszerűsége, a Robin Hood-effektusnak köszönhetően mégis akkora, hogy Krúdy Gyula, Móricz Zsigmond is ír róla. Mondhatni, kénytelenek is ezt tenni a szerzők: egyrészt miért ne lovagolnák meg ezt a hullámot, másrészt Rózsa Sándor alakjával jól be lehet mutatni bizonyos társadalmi helyzeteket (az sem

megvetendő, hogy Móricz munkásságában a föld és a szegénység a központi témák között van).

A magyar betyárok korszaka mintegy nyolcvan évet tartott, kezdődött az 1800-as évek elejétől. Többek közt éppen Rózsa Sándor rémtettei hatására a hatóságok következetesen börtönbe juttatták, kivégezték őket. Az utolsó magyar betyár, Savanyú Jóska már húsz évet ült börtönben, szabadulása után egy pesti kávéházban látványossággént mutogatták, aztán szabóműhelyt nyitott. 1907-ben követett el öngyilkosságot. Akárcsak Sobri Jóska, aki szíven lőtte magát mindössze 27 évesen, miután bekerítették a pandúrok. Róla Sólyom László írt több ezer oldalas ponyvát, melynek első füzeté 1929-ben jelent meg *Sobri Jóska, az úri haramia* címen, kiadta a Turul Könyvkiadóvállalat Budapesten. Angyal Bandi sem kerülhette el a sorsát, róla Temeshy György alkotott egy szintén több ezer oldalas opust, megjelent 1934-ben, kiadta a (igen, máris kitalálhattad, kedves olvasóm) a Turul Könyvkiadóvállalat Budapesten.

Hiába no, ponyvakisasszony szoknyája alatt megneimesedik az ember.

Vassy Zoltán

Karácsony az argentínai tizenkét törzs gyülekezetnél

2011 és 2021 között számos argentínai farmon fordultam meg önkéntesként, ahol igyekeztem megismerni minél több biogazdálkodási formát. Egyik legmaradandóbb élményemet 2012-ben a General Rodríguezben – Buenos Aires közelében – működő vallási közösségben szereztem, akiknél volt alkalmam egy „szentestét” is eltölteni, noha, mint kiderült, ez a nap csak számomra jelentette azt, amit...

Reggel ötkor felcsicsereg a felügyelő ébresztőórája, nagyjából szinkronban az első madarakkal. Én talán öt perce magamtól ébren vagyok. A felügyelő, Jeled testvér, aki megosztja velünk a teleptől külön álló vendégházat, tömzsi és kerek arcú, ötven-hatvan év közötti úr, hófehér körszakállal; leginkább egy öreg japánhoz hasonlít, pedig született argentin. A házban rajta kívül jelenleg hárman lakunk. Patrick, a másik önkéntes, nálam nem sokkal fiatalabb, hórihorgas ír asztalos, aki utazgatás közben néha eltölt pár hetet egy-egy biofarmon, a negyven év körüli Roberto pedig argentin környezetvédő, és látogatóban van itt. A gyülekezetnek, amely elszállásolt bennünket, önkénteseket, van egy biokertésze, bár, mint hamar rájöttem, ez elég lényegtelen tartozékuk. Patrick csak angolul tud, Roberto majdnem csak spanyolul, pár angol szóval kiegészítve.

Most ők is elég hamar felébrednek, megegyezünk a fürdőszobai sorrendben, és indul a nap. Háromnegyed hatkor kezdődik az első vallási programmal, aminek semmi köze a biokertészet-hez, de magától értetődően elvárják, hogy részt vegyünk rajta. Ami engem illet, amúgy is részt vennék, mert érdekel, és gyakorlom vele a spanyolt. Mindhármunknak világos, hogy a szekta

igazából azért hív a kertészetébe önkénteseket, hogy beszippantassa őket; a világgal internetes kapcsolatot tartó Jonatán testvér két napja jelentette be hosszú ujjongást kiváltva, hogy egy régebbi önkéntes házaspár nemsokára visszatér, és végleg csatlakozik hozzájuk. Engem kezdettől igyekszik meggyőzni egy perui származású, idős szektatag arról, változatosan gyermektegy érvekkel, hogy a világ kétezer-velahány vallása közül egyedül az övék helyes. Helyzete már csak azért is reménytelen, mert nem beszél angolul, és én merő gonoszkodásból néha még akkor is csak zavartan bambulok rá, amikor értem, hogy spanyolul mit mond.

Az ókeresztények elveit követő gyülekezet neve 12 törzs, utalva a zsidók 12 törzsére Krisztus születésének idején. Isten fiát ők Jásuának hívják, nem Krisztusnak és nem is Jézusnak, mert mindenestül elvetik az egész kereszténységet, mint eltévelyedést az alapító szándékától. A telepen nincs egyetlen szentkép, még magáról Jásuáról sem, nincs templom, formalizált imák és istentiszteletre emlékeztető szertartás sem. Másokkal alig tartanak kapcsolatot, a városba csak hivatalos ügyekben járnak ki, a külvilágot a rokon és baráti látogatók meg a biogazdaságba jelentkező önkéntesek képviselik.

Mozgalmuk az Egyesült Államokból indult kb. negyven évvel ezelőtt, és mára felfejlődött pontosan 12 gyülekezetig, melyeket az eredeti törzsnevekről, azaz Jákob 12 fiáról neveztek el. A miénk a kilencedik fiú, Iszakár nevét viseli, mellesleg (vagy talán nem mellesleg) ugyanazt, mint a vezető legidősebb fia. Belépéskor minden tag zsidó nevet vesz fel, és itt született gyerekeiknek szintén Izrael állam hivatalos névlistájából adnak nevet, amit az argentin közigazgatás elfogad. A gyerekek szervezeten tanulnak héberül az iskolát helyettesítő, házon belüli oktatás keretében, és bizonyos gyakori fogalmakra – mint például apa és anya – rutin-szerűen a megfelelő héber szót használják.

A reggeli „tanítóbeszéd” (*enseñanza*) ezúttal épp a gyerekek neveléséről szól. Pontosabban fegyelmezéséről, ami a beszédet tartó Nehemiah testvér szerint az egész nevelésben a legfontosabb. Nekem csak egy általános kép rajzolódik ki belőle, de utá-

na Robertóval beszélgetünk róla, ő több részletet megmagyaráz. Különösen azt, ami rá eléggé sokkolóan hatott, nevezetesen hogy itt a gyerekeket rendszeresen verik, méghozzá időnként pálcával. Nekem inkább az tűnt fel, hogy a felnőttek pozitív példaadásáról szó sem esett, csak a legvégén említette egy kisser, amikor végigkérdezték a gyerekeket a beszédből általuk levont tanulságról, hogy ezentúl igyekszik majd jobban példát venni a szüleiről. A „testvérek” egyébként türelmesek és barátságosak egymáshoz, nemkülönben hozzánk, önkéntesekhez: Argentínában sok helyen éreztem szeretetteljes közeget, de mind közül itt a leginkább. A munkamorálban vannak ugyan hiányosságaik – erre még visszatérek –, de azok sem olyan feltűnően, hogy egy gyereknek szemet szúrhatnának.

A tanítóbeszédben a karácsony is említetlenül marad, bár később az esti énekes-táncos összejövetel végén, amikor többen rövid kérelmet intéznek Istenhez, vagy köszönetet mondanak valamiért, az egyik köszönet így hangzik: „Köszönjük, Atyánk, hogy segítesz minket elzárkózni a lelkileg kiüresedett és anyagiassá vált karácsony megünnepelésétől.” Előző szombaton, a heti legnagyobb szentbeszédben viszont kifejezetten a keresztyénység fő ünnepével foglalkoztak, akkor – a bibliai történet elmesélése után – részletesen kifejtették azt a bizonyos kiüresedettséget. Szerintem sok dologban fejték találták a szöveget, különösen vallási szempontból, hiszen nyilvánvaló, hogy sokak számára eredeti jelentését Jézus születésnapja már nagyrészt elvesztette. Akik viszont emiatt teljesen elvetik az ünnepet, nem veszik figyelembe, mennyi pozitív értéket hordoz így is: alkalmat ad az egymástól távol élő családtagok találkozására, a gyerekek érezhetik, hogy hangsúlyosan a középpontban vannak, és aki az ajándékozást nem pusztán kínos kötelességnek fogja fel, örülhet annak, hogy alkalma van a szokottnál látványosabban kifejezni a szeretetét.

A szombati „tanítás” végén minden gyereknek el kellett röviden mondania, hogy az elhangzott történetből milyen tanulságot vont le. Mivel maga a történet Heródes tébolyult mézszárlási parancsával, a meneküléssel, a jászollal, a pásztorokkal és a három

napkeleti bölccsel igazán érdekes – hogy ne mondjam: romantikus –, azt vártam, hogy elhangzanak majd egy felnőtt számára váratlan, friss, ötletes képzettársítások. Hát nem így lett. A legtöbb gyerek a következő típusmondatot darálta el: „A történetből azt a tanulságot vontam le, hogy ezután még engedelmesebb legyek.” Hogy ennek mi köze van a Szent Család történetéhez, azt csak a gyülekezet tagjai érthetik; ők az ilyen kijelentésekre biztató mosollyal vagy hangos helyesléssel mondták rá kórusban az „Amén” végszót, mint mindig minden hozzászólásra.

A tanítás a központi közös épületben zajlott, ami egyetlen nagy, nyolcszögletű teremről áll. Most Jeled szól nekünk, hogy a reggeli a szabadban lesz, hordjuk ki hozzá az asztalokat és a székeket. Ő sem kíméli magát, a hat összecukható faasztalt két részletben maga tolja ki egy kétkerekű saroglyán. Mi ugyan egyenként kézzel gyorsabban boldogulnánk velük, mert a saroglyára alig férnek fel az asztalok, és rendszeresen lefordulnak róla, de ez irányú kezdeményezésünket Jeled kategorikusan elutasítja: így kell csinálni és kész, nincs helye semmiféle reformnak. Nekünk persze mindegy, itt az ember hamar hozzászokik, hogy a szabályokban ne keressen sok értelmet; azt hiszem, igazából épp az az egyik legfontosabb értelmük, hogy öncélúságukkal a parancsnak való abszolút alárendeltséget erősítik.

A reggeli a hét hat napján apró zöldségekkel ízesített rizskása, amelyben a zöldségek innen, a kertgazdaságból valók, naponta kisé más kombinációban, de az íze mindig élvezetes, anélkül, hogy ravasz fűszerekkel elbolondítanák. Mindenki annyit és annyszor vesz belőle, amennyit és akárhányszor akar, sőt, a felszolgáló fiatalabb nők időnként kedves mosollyal meg is kérdezik, hogy kérünk-e még. Szombatonként pedig különleges csemege kerül tálra, például itt készült, elképesztően sűrű és ízletes joghurt banánnal, hozzá szintén a gyülekezet pékségében sült kenyér vagy sütemények. A pékség funkciója gazdaságilag igen fontos, mert a két hektár föld – amelynek nagyjából a felét épületek és azok udvarai foglalják el – nyilvánvalóan nem tudná ezt a hetven embert eltartani; házi kenyérgépjárműjeik viszont népszerűek a

városban, saját bioboltjukban árulják őket a kerti terményekkel és máshonnan beszerzett biotermékekkel együtt. Ezenkívül néhány tagjuk, akinek van piacképes szakmája, kijár dolgozni, és a munkabérük természetesen a közös kasszába kerül.

A reggelit követően rögtön kezdődik a munka, nekünk Patrickkel a kertgazdaságban. Ma délelőtt részben a fóliasátor gazzal benőtt paradicsomsorainak kitisztítása van napirenden, részben a paradicsom metszése. Ez utóbbi tényleg érdekel, mert a saját kertemben soha nem alakítom egytörzsűre a paradicsomot, ahogy itt szokás. Őszintén szólva az ő módszerük hasznáról nem tudtak meggyőzni: az összes hónaljhajítás eltávolításától a főhajítás még a szokottnál is gyorsabban nő, és mivel most, nyár elején, már majdnem eléri a sátor tetejét, nemsokára ott fönnt a száraz összegubancolódnak majd egymással, egy csomó garantáltan letörik közülük, beárnyékolják az alsó részeket, szóval célszerűbb lenne inkább még lent elágaztatni őket. De arról természetesen szó sem lehet, hogy akadékoskodjak, az önkéntesek éppúgy vak engedelmességgel tartoznak, mint a gyülekezet tagjai.

Argentína híres pampáin vagyunk, közel az Atlanti-óceánhoz, és a föld csodálatosan termékeny, sokkal jobb, mint az ország belsejében. A nap hétágra süt, az éves csapadékszint kétszerese a magyarországinak, és az eső évszakos eloszlása nagyjából egyenletes. (Nem úgy, mint nálunk, ahol a zömét télen kapjuk, mikor a legkevésbé hasznosul.) Egyszóval ideálisak a körülmények a mezőgazdasághoz, minden növény úgy nő, mintha húznák. Beleértve persze a gyomokat is, ellenük vegyszerek nélkül csak a talaj vastag mulcstakarásával lehetne védekezni, ami viszont Jonahék szakmai eszköztárából hiányzik. Így aztán a legtöbb ágyás keresztül-kasul be van növe füvekkel, porcsinnal meg számomra ismeretlen kétszikűekkel, és mi szinte kizárólag gyomtalanítással foglalkozunk. Amikor e-mailben jelentkeztem több argentin biogazdaságba önkéntesnek, mindenhova megírtam, hogy a kertészkedésben van harminc év gyakorlatom; az előző helyen a tulajdonos házaspár ki is használta a lehetőséget, hogy tapasztalatokat cseréljünk, és jó néhány dolgot tanultunk egymástól

kölcsönösen. Itt bezzeg csupa olyan munkát bíznak rám, amit egy idomított csimpánz éppígy el tudna végezni. De hát, mint már említettem, a gyülekezet életében a gazdaság viszonylag lényegtelen szerepet játszik, Jonahon és Natanielen kívül csak az önkéntesek dolgoznak benne rendszeresen.

A munka első szakasza délig tart, amikor is a központi udvaron csilingelnek az ebédhez, előtte az asztalok és székek szokásos ki- vagy behordásával az időjárás szerint. A mai ebéd semmivel se különbözik a többi hétköznapiétól, hiszen a karácsony itt nem ünnep. Viszont megint olyan ízletes, hogy máshol beillene ünnepinek: rakott padlizsán rengeteg zöldségkörítéssel. A mennyiség most sem korlátozott. Inni csak vizet lehet hozzá – saját, nyolcvan méter mély, garantáltan fertőzésmentes kútból –, cukros üdítőitalok és bármiféle alkohol szóba sem jöhet. Nekem nem is hiányoznak. Az ország nemzeti itala, a mate tea viszont ugyanolyan népszerű, mit máshol, a legtöbben reggeltől estig szinte folyamatosan szűröcsölgetik.

A nyári hőség ellenére a szieszta itt ismeretlen, ebéd után indulás vissza a gyomokhoz. Mikor érkezésemkor Jonatán testvér tartott nekem egy rövid ismertetőt a vallásukról és a mindennapjaikról, kifejtette, hogy mivel életüket Isten folyamatos szolgálatának szentelik, nem létezhet semmiféle holtidő, amit nem munkával töltenek ki. Kivétel a szombat, mint a hét hetedik, pihenésre teremtett napja. Akkor tapintatosan hallgatott arról, hogy ez az önkéntesekre is vonatkozik, már ami a szabadidő hiányát jelenti. Később alkalmam volt hosszabban beszélgetni a gyülekezet két vezetőjével, és figyelmeztettem őket, hogy az önkéntesek elsősorban a biofarmra jöttek, mert a címet a WOOF-tól, azaz a Biofarmok Világszövetségétől kapják, úgyhogy nekik Isten szolgálata valószínűleg nem elég indok napi 14 órás elfoglaltsághoz; erre azt a választ kaptam, hogy a WOOF által kiadott ismertetőben őket világosan mint vallási közösséget mutatják be, úgyhogy aki hozzájuk jön, az általában tudja, mire számíthat. Patricktól mindenestre hallottam jó néhány közelmúltbeli önkéntesről, aki lelépett kété-három nap után – ők, úgy látszik, mégsem erre számítottak.

A gyülekezet holtidő nélküli munkaszünetére én, mint afféle materialista, más okot is látok a Teremtő szolgálatán kívül: anyagilag még így is nehéz fenntartaniuk magukat, különösen mert a hetven tagból legalább húsz gyerek vagy serdülő, a nők pedig kizárólag a hagyományosan nekik rendelt háztartási munkákat végezhetik a gyerekek gondozásán és tanításán túl. Vagyis a napi betevő előteremtésének kényszere nyilván semmilyen improduktív lazsálást nem enged meg, így a gazdasági szükségszerűség meg az ideológia remekül támogatja egymást.

Délután öt és hat között a hivatalosan kiszabott munkák szünetelnek, ekkor jön el a takarítás, az elromlott dolgok javítása és általában az apró háztartási teendők ideje. Ezekben mindenki önként vesz részt saját képességei szerint. A „képességei szerint” kitétel hallatán idősebb olvasóim, akik még kommunista viszonyok között nőttek fel, bizonyára ugyanúgy felkapják a fejüket, mint én, amikor a gyülekezetben először meghallottam. Akkoriban közhelyszámba ment az elérendő kommunizmus jelszava: „Mindenki a képességei szerint dolgozik, és a javakból mindenki a szükségletei szerint részesedik.” A gyakorlatban aztán életbe lépett a szatirikus *Munka tízparancsolatának* az a pontja, miszerint: „A munkához úgy kell hozzáállni, hogy más is hozzáférjen.” A 12 törzs helyileg megvalósult kommunizmusában a szükségletek szerinti részesedés annyiban kétségtelenül érvényesül, hogy mindenkinek van fedél a feje fölött, van elég élelme és ruhája; ha egy férfi és egy nő megszereti egymást, összeházasodhatnak, és a telepen saját lakásba költözhetnek; és senki sem szenved hiányt sokoldalú emberi kapcsolatokban. De vajon mi a helyzet a jelszó másik felével: tényleg dolgozik itt mindenki önként a saját képességei szerint?

Ma, karácsony napján, amikor pontban délután ötkor megszólal a munka végét jelző kolomp, és visszasétálok a központi épületekhez, megállít egy harminc év körüli testvér azzal, hogy segítenék-e neki a konyha vizének megmelegítésében. Természetesen hajlandó vagyok rá, tudom, hogy számukra még nem ért véget az önkéntes munka, miért is ne? A testvér megmutatja a kazánt, közelében a tűzifahalmot, a gyufásdoboz helyét... És aztán, mire kö-

rülnézek, nincs sehol. Nem is kerül elő addig, mikor a fahasábok már vidáman lobognak, és akkor is csak rám mosolyog köszönetképp, majd ismét elszivárog. A tüzet persze rakni kell, ha nem is folyamatosan, és annyi időm soha nincs, hogy eredeti tervem szerint kimossam a tegnapi ruháimat. (Talán majd reggel, ha sikerül felkelnem a többieknel előbb.) Eszembe jut egy nagyon hasonló eset negyven besározódott szék lepucolásával, ami ugyancsak segítségként indult, aztán az lett belőle, hogy legalább harminccal egyedül végeztem, szintén elszivárgás következményeként. Amikor később Patricknek megemlítem a tűzzel történeteket, felnevet, és közli, hogy ez a taktika itt mindennapos: mihelyt egy testvérnek önkéntes munkája akad, igyekszik szabadulni tőle, és úgy intézni, hogy, ha lehet, végezze el inkább valaki más. Bevallom, elszomorít, hogy ez a kommunizmus is csak olyan, mint a többi – még a mi osztársadalmi változatunkról is reméltem egy darabig, hogy megvalósítható, és a kiscsoportos változatokról a lelkem mélyén igazából még mindig remélem. De azt mindenesetre kénytelen vagyok belátni, hogy ideális formájával a valóságban nem találkoztam, még Iszakár törzsének megismerésével sem.

Nem akarok igazságtalan lenni: a Munka tízparancsolatának idézett pontját közel sem mindenki követi, vannak kifejezetten lelkes dolgozók. Egy beesett arcú, aszkéta külsejű spanyolt például magamban csak Bandinak hívok az Állatfarm naivan odaadó lova nyomán: mindenütt ott van, ahol akad valami teendő, a gyűléseken sokszor elsőnek szól hozzá, és amikor a hallgatás már kezd kínos lenni, rendszeresen ő töri meg egy-egy új gondolat-tal. Az ebéd és vacsora utáni mosogatás szintén „képeségek szerinti” feladat, azon notóriusan ugyanazok az emberek vesznek részt, nyolcan-tízen abból a nagyjából harminc felnőttből, aki folyamatosan a telepen tartózkodik. (A többiek a pékségben, a bioboltban, üzleti úton vagy látogatáson vannak.) Érdekes továbbá, hogy a munkában való részvétel nincs szoros kapcsolatban az Isten és Jasua iránti odaadással: az általam már egyértelműen lustának megismert tagok egy része a gyűléseket szenvedélyes érzelemkitörésekkel tarkítja nap nap után, alkalmasint a sírásig

elcsukló hangon. Ezt Patrick kerek-perec kamunak tartja a részükről, én viszont sokszor kifejezetten őszintének érzem.

Hat órákor következik a nap fénypontja: a zenés-táncos *celebración*, azaz ünneplés. Körbeállunk kint a fűvön, vagy rossz idő esetén a közös nyolcszögletű teremben, és a helyi zenekar kíséretével jönnek egymás után a gyülekezet szent énekei. Alapjuk a zsidó népzene, lendületesek és könnyen megjegyezhetők. A zenekar imponálón népes a hetventagú gyülekezetben: két gitár, két hegedű, harmonika, fuvola, klarinét, blockflöte és két dob. Még imponálóbb, hogy milyen magas színvonalon játszanak rajtuk ezek a fiúk és lányok. Mint megtudtam, egy „zenész” testvér tanítja be őket, és újabban a kicsi gyerekeknek is tart zeneoktatást heti rendszerességgel.

Ahogy ez első ének felcsendül, ketten-hárman rögtön kipendülnek középre, és egymást kézen fogva elkezdik a körtáncot, amihez kisvártatva csaknem az egész társaság csatlakozik. Van köztük néhány bájos fiatal lány és asszony, akiket még a nyaktól bokáig zárt zsákruha sem tud elcsúfítani, úgy sűrögnek-forognak bennük, hogy gusztusos idomaikat világosan sejteni lehet. És a sürgés-forgásukon átüt a mozgás vidám élvezete – még ha elvileg a táncal is Istent szolgálják, érezhető, hogy e pillanatokban egészséges földi módon ugyancsak remekül érzik magukat. A dalok között van néhány angol nyelvű, ezeket mind a 12 gyülekezetben énekelik; a gyerekek a héberen kívül angolul is tanulnak, és a vezetők nemzetközi találkozójáról nemrég visszatért két főnök hozott egy szintén angol nyelvű amatőr filmet az egyik törzs hajós zarándok-és térítőútjáról, amit a kultúrteremben közösen megnéztünk.

Mikor az énekkel és tánccal a társaság jól bemelegedett, továbbra is kört alkotva meghallgatjuk a nap eseményeinek spontán értékeléseit. Leginkább mindig ugyanazoknak a tekintélyesebb fivéreknek és nővéreknek a szájából, de rendszerint többen hozzászólnak a kevésbé tekintélyesek, sőt a gyerekek közül is. Van naponta ismétlődő típusmondatok, mint például köszönet Istennek azért, hogy itt együtt lehetünk szeretetben és egyetértésben, vagy hogy vigyázott távol lévő testvéreinkre, vagy hogy fo-

lyamatosan útmutatást ad az életünkhöz. De felmerülnek konkrét napi események is, és gyakran egy-két visszautalás a reggeli szentbeszédre, amiből valaki napközben vont le tanulságot, és most megosztja a többiekkel. Ezúttal a gyerekek fegyelmezéséről; elégedetten nyugtázom, hogy a pálcá fontosságára vonatkozó újabb megjegyzést már Roberto nélkül is értem. Eszembe jut a mozgalom nemzetközi folyóiratában olvasott interjú egy fiatal amerikai-val, aki nemrég „tért meg”: korábban, még keresztényként mindig hiányérzete volt amiatt, hogy az egyház belső meggyőződésből fakadó erényességet várt el tőle, holott őt az elégíti ki igazán, ha folyamatosan konkrét parancsokat kap. És ezt, hála Jásuának, itt találta meg. Majdnem biztos, hogy a folyóiratban közölt interjúval maga Jasua-Jézus messze nem értene egyet: az ő egyik nagy találománya éppen az volt, hogy az akkori zsidóság életét szabályozó, számtalan konkrét törvény helyett bevezette az általános szeretet belülről vezérlő törvényét. Ez lényegesen használhatóbb lett a törzsi szerveződésből kinőtt, sokkal komplikáltabb társadalmakban, ahol minden helyzetre külön törvényt alkotni már kilátástalan lett volna. (E gondolatra nekem Kolin Péter *Heródes* című, kitűnő drámája hívta fel a figyelmemet jó harminc évvel ezelőtt, amikor a veszprémi színházban bemutatták, majd méltatlanul elfelejtették.) Igaz viszont, hogy ma is vannak emberek, akiknek belső meggyőződés helyett – vagy legalábbis mellett – állandó külső irányításra van lelki igényük, és ők a 12 törzs gyülekezeteiben igazán a megfelelő helyen érezhetik magukat.

Már a *celebración* alatt hallatszik kintről néhány nagy pukkasztás: a mi szilveszteri petárdáink itt karácsonykor szólalnak meg, sőt, tűzijáték is lenni szokott. Vacsora közben bejön az asztalok közé az alfőnök huszonkét éves fia, és „fontos bejelentést” tesz: eljutott hozzájuk a szóbeszéd, hogy néhány gyerek, sőt felnőtt is, nem akar lefeküdni a szokott időben, mert kíváncsiak a város éjfélbeli tűzijátékára. Hát erről mondjanak le! – jelenti be határozott hangon. Ahogy már többször szó volt róla, a törzs ezt a napot nem tartja ünnepnek, sőt, számunkra épphogy a kereszténység tévútra kanyarodását fejezi ki. Mihelyt a vacsora után vége a kö-

zös mosogatásnak és takarításnak, elvárják, hogy mindenki bebújjon az ágyába annak hétköznapi rendje és módja szerint.

Hogy kik várják el, az homályban marad, mivel itt elvileg nincs vezetőség, mindenki egyenlő. A parancsokat a közösség nevében adják a belső munkamegosztás egy-egy területre kijelölt koordinátorai. De azért a törzs már szemlátomást elindult a kommunizmusnak azon a történelmileg sokszor bejárt útján, ami a „szeressük egymást gyerekek”-kel kezdődik, majd hamarosan eljut odáig, hogy „éljen a Vezér”. Számomra ezt többek között egy apró, de jellemző epizód tette szemléletessé. Mivel enyhén szólva megritkult már a fejemen a haj, a szubtrópusi nap alatt folyamatosan sapkát viselek; ezt általában senki nem kifogásolta, még a szabadtéri gyűlések alatt sem. Mikor azonban az USA-ból visszaérve maga a főnök kezdett bele első beszédébe, „Bandi”, az aszkéta külsejű spanyol odalépett hozzám, és felszólított, hogy vegyem le. Itt nem szokás sapkát viselni, tette hozzá magyarázatképp. Máskor aztán továbbra is viselhettem, sőt mint kiderült, gyakran jár sapkában maga a főnök is.

Ugyanennél a karácsonyi vacsoránál jött el pillanat, mikor a törzs két tekintélyes idősebb tagja először beszélt velem komolyan a vallásról. Ezúttal nemcsak az övékről: azzal a kérdéssel kezdték, hogy Magyarországon milyen felekezetek vannak, és azzal folytatták, hogy én melyikhez tartozom. Az ősmagyar törzsi vallás ötletét – amivel ilyen és hasonló helyzetekben kivágtam magam argentinai kalandozásaim során – már volt alkalmam néhányszor végighalandzsázni, úgyhogy most is előadtam nagy önbizalommal. Ők azonban ebben a témában dörzsöltebbek lévén nálam, hamar átláttak a szitán, hogy „vallásom” Égapával és Földanyával meg a nekik szóló ceremóniákkal együtt sem különbözik lényegesen a materializmustól, és ezt elnéző mosollyal értésekre is adták. Végig igen udvariasan társalogtunk, kiemelve mindent, amiben egyet tudtunk érteni, mint például az emberek közti megértés fontosságát, vagy azt, hogy a környezetünket lehetőleg ne romboljuk le. Bár ez utóbbihoz hozzáfűzték, hogy aki bízik Isten mindenhatóságában, annak még az emberiség

mai pazarló és szennyező gyakorlatától sem kell igazán félnie: a Teremtés minden bizonnyal túléli a mi véges próbálkozásainkat, bármilyen veszélyesnek tűnnek is azok saját szűk nézőpontunkból. Mindenesetre annyit sikerült világossá tennem nekik, hogy a megtérítem reménytelen, és ezután már nem is agítottak. Ugyanakkor nem éreztem, hogy emiatt kevésbé látnának szeretettel – távozásomkor maga a főnök biztosított afelől, hogy bár-mikor ugyanígy eltölthetek még náluk pár hetet, ha lesz időm és kedvem rá.

Hat nappal később, utolsó törzsi vacsorámon az eredetileg „rám állított” perui bácsi nyilván kedveskedésből angolul próbált megszólítani: „*Is piss in you?*” (Ami ebben a formában annyit tesz: „Van benned pisi?”) A kérdés meglepett és zavarba ejtett, hirtelen nem jöttem rá, hogy a „*piss*” nyilván „*peace*”, azaz „béke” akart lenni rossz kiejtéssel. Úgyhogy az igazsághoz híven igennel válaszoltam, beleszöve egy valóban létező fizikai problémámat. A választ persze az idős szektatag nem értette, de annyit azért kapiskált, hogy itt valami nagy félreértés lehet, erre a kulcsszót magyarázólag többször megismételte: *Piss! Piss! Piss!* Akkor aztán kapcsoltam, és biztosítottam afelől, hogy *peace*-szel pláne tele vagyok... Patrick és a napokban érkezett norvég önkéntes lány, akikkel általában egy asztalnál ettünk, tele szájjal majd szét-durrantak a visszafojtott nevetéstől, én azonban képes voltam végig jámboran mosolyogni. Talán Égapu és Földanyu felsőbb-alsóbb segítségével – majd otthon az első képzeletbeli szertartásunkon megköszönöm nekik.

Hegyi Patrícia

Kedves Melinda!

Hadd mutakozzam be: Sánta Mária Piroska vagyok. A Piroska a saját nevem, a többit akkor vettem fel merő heccből, mikor a padtársam a spanyol Santa Mariát szórakozottságból Sánta Máriának olvasta.

Kacifántos történetű nevemet sosem hallom élőszóban, ugyanis magamban élek egy vulkanikus szigeten. Szívbjajoskodni sürgősen, a vulkán már régen nem praktizál. Életemben egyszer vált valóra álmom – bődületes pech, hogy éppen az, amelyikre magyar órán hajtottam fejem. A probléma feltehetőleg abban gyökerezik, hogy párnának a füzetemet használtam, kinyitva *Odüsszeusz a nyulak szigetén* című tragikomikus fogalmazásomnál. Arra ébredtem, hogy egy csorda nyúl bámul rám a parton. Első dolgom volt szemügyre venni magam – szerencsére nem változtam Odüsszeusszá, azt nem bírtam volna elviselni.

A sziget átmérője egy kilométer sincs. Biodiverzitása kissé szűkös, ám fenemód izgalmas: a parton kétméteres lila virágok meredeznek, kinézetre mintha az úttörők keresztezték volna kísérleti parcelláikon levendulából és gyékényből. A dombon – mármint a mulatságossá töpörödött nyugdíjas vulkánon – találhatók a reggelizőfák. Néha a hajamat tépem, amiért annak idején nem írtam belőlük a fogalmazásba többfélét. Szerény repertoárom a következő: baracklekváros fánkot, kókuszgolyót, tojásos rétest, kézilabda méretű epret termő fáim potyogtatják egész évben a folyton érő baracklekváros fánkot, kókuszgolyót, satöbbi, satöbbi. A hideg idő beköszöntével bújik elő a föld mélyiből a füstölgő sajt. Tudniillik, az év melegebb hónapjaiban odalent hűvösebb van, véletlenül sem dugja ki az orrát, október tájékán azonban felbukik a sárból.

Normálisnak tekinthető növényzet is akad, például avokádó, gesztenye, csalán. No jó, az utóbbi egész furcsa szerzet, ha hozzáérek, felordít, holott ő csípett meg engem! Mikor bajom van, némelykor szándékosan leállok vele üvöltözni.

Az életfeltételek adottak. De vannak cuccaim is! Az efféle lakatlan szigeteken ez nagy cucc. Köszönhető mindez annak, hogy az istenadta repülő nyulak még kleptomániások is! Évente egyszer jön az áldás, nagy tételben, mikor a tojásrakás időszakára hazatérnek. Költöző madarak ugyanis, a telet Afrikában, illetve a Rábaközben töltik. Némi nyaggatásra leszállítottak nekem egy laptopot. (Nem vagyok hülye, hozattam konnektort is.) A projekt betetőzéseképp Szent Iván-éjen rituális körtáncsal rittyentettek internetet. Novemberi költözésük merő szomorúság.

A laptop után nincs képem különösebb igényekkel előállni, így természetesen mértékletes vagyok és szakadt. Nem egetrengető változás sziget előtti stílusomban. Napjaimat a legkülönfélébb hangvételű levelek írásával töltöm, sok-sok ember virtuális postaládáját telítem, kiváltképp április elsején.

Ha így egyedül valami ijesztő dolgot találok ki, időnként valóban rémeket látok. Olyan ez, mint az „elektron a dobozban”, ami egy idő után önmagával mutat interferencia-jelenséget.

Üdvözlettel:
Sánta Mária Piroska

Illegális lakó

Az aluljárókat és parkokat róva feltehetőleg mindenkinek átfutott már az agyán, mihez kezdene, ha valami okból utcára kerülne. A címszereplő leleményességére fény sem derült volna, ha egy földszinti lakó nem az ablakpárkányon szándékozik behűteni a születésnapit pezsgővel.

Újbudai házunkban a lehetetlennel határos elrejtőzni. Ezt már a szomszéd gyerekei is ordítva megállapították a gangon pár menet bújócska után. Sejtelmük sem volt a régi bérházakra jellemző hátsó lépcső birodalmáról. Ami azt illeti, az albérlők többsége nem tudott a létezéséről. Jogosan vetődik fel a kérdés, hogy maradhatott rejtve egy ekkora objektum. A négyszögletes udvar végében, a sarokban terpeszkedik egy ajtó mögött, amely szakasztott olyan, mint a lakásoké. Emez állandóan csukva van, a lépcső emeleti ki-

vezetéseit kulccsal is zárják. Nemrégiben a harmadikon a fentebb említett ifjak egyike nagy robajjal gólt rúgott az ajtó tejüvegén. Az elképzelhető szövőtás nyomán előkerítették a kulcsot, majd odabentről a focilabdát, az ajtót pedig nyitva hagyták, hogy később az üveges hozzáférjen. A szemközt tátongó lehetőség láttán agyam megbokrosodva indulást vezényelt, nekiláttam felfedezni a mi tár-sasházi Narniánkat. A porfödte csigalépcső a padlástértől a pincéig ért, kis beugrókban vécék szegélyezték. Még egy borostyános kisudvar is megbújt az épület mögött. Az alagsor kialakítói kihasználták a ház föld alatti négyzetmétereit, egy csendesebb lovasezred gond nélkül állomásozhatott volna itt. Az istállószerű létesítményben egyebek mellett egy jobb időket látott, félméteres szoborfüvel találtam szembe magam. Éppen azt vizslattam, Széchenyi fejére leltem-e rá, mikor valami megindult a közelben. Érzésem szerint rekordot döntöttem függőleges sprintben a harmadik emeletig.

Bár magam sem vagyok már gyerek, ezúttal igazi felnőttekből álló expedíció verbuválódott a zaj forrásának felkutatására. A konfrontáció kakofóniájából csimbókos hajú, bíbor orrú entitás támolygott ki a napvilágra. Beszédnyelvét nem tudtam pontosan beazonosítani, csángóra és romulánra hasonlított. Egy bekiabáló öreg hölgy nyilatkozta, hogy pár órával korábban az ablakpárkányon szándékozott egy üveg pezsgőt és két liter szürkebarátot behűteni a februári hidegen fia születésnapjára. Nem részletezte, miért nem a hűtőszekrényre testálta a feladatot, talán fiatalkorában így szokta meg. A továbbiak apránként derültek ki. A hajléktalan feltehetőleg az egész telet odalent töltötte. Karácsony előtt tűnt fel ugyanis először az idős asszonynak, hogy szemlátomást megfogyatkozott a párkányról beszedett, hűlő sütemény. Józan állapotban bizonyára ezúttal sem hívta volna fel magára a figyelmet. Sötétedés után járhatott ki. Odabent még folyóvízhez is jutott. A hátsó lépcső mellékhelyiségeit túlzás lett volna jó állapotúnak nevezni, de némelyik még működőképes volt.

Rejtély, miként fedezte fel a lejáratot, talán annak idején a házban lakott. Úgy értem, legálisan. Utóbb egy télen át fel sem tűnt a jelenléte, nemcsak nekem, a harmadikról, a földszintieknek sem. Egy pillanatra félretéve a zsigeri normákat – a hűtőszekrény-ellenes hölgyet leszámítva senkinek sem származott volna kára a maradásából.

Te Mari!

Ha a kerülő elsinkófálja a levelemet, bizisten rárontok.

Kitörte a nyavalya a jajdoni boszorkányt! Hogy pontosak legyünk, a Simonffy Béla úr puskája találta meg ma hajnalban. Innen is láthassuk, ördögös volt a Szendy Ilka kisasszony, mert nem ám ő kapta a golyót, hanem az az iszonyatos baglya, oszt mégis kifeküdt mindenik. Azóta gyanakodtunk, hogy a pulyák a pataknál kifigyelték a bozótosbul, mint pakolta színültig kövel a kosarait. Még örültünk, hogy odafelé a tisztáson valami rontással el nem szípta a tehenünk tejét. Faggyas meg éjjelente látta a Ravaszmal elejin a köveivel, ott egy világló sárga szemű, bitang bagoly rá-ráröpült, s kísérté végig a szőlőhegy mentén. No de a kövek. Rejthetetlen halmoknak kellett vón magasodni az udvarban, mégsem akadt egy szem sem. Elrekkentette a lerombolt kutat az óllal, abba zúdította vödörszám.

A konyha kövire odapusztult boszorkányra Simonffy Béla meg Faggyas találtak rá tán egy órája, s akkor mink is bemerészkedtünk a portára a szomszédbul. Három disznaja az ól kerítésit rágta, hozzá úgy visítottak, akárha nyúznák őket, hallgattuk eleget az évben. Nem tudhassuk, mit művelhetett velök azon kívül, hogy némelykor elfelejtett a vályúba önteni, de istenuccse miszlikbe szaggatott emberi ruhákat találtunk az ól földjibe taposva. Ha nem a tulajdon szememmel látom, babonaságnak mondanám, hogy tán átváltoztatta őket. Sejtésünket a kút mélyiről meg ne én mondjam ki.

Szigeti Piroska

(Az írás Szilágyi István *Kő hull apadó kútba* című regényére született műhelygyakorlat gyanánt.)

HEGYI PATRÍCIA 2004-ben született Csornán. Az ELTE kémia szakán, illetve az Előretolt Helyőrség Íróakadémián tanul. „Természetes élőhelyem a csornai zeneiskola, ahol kilenc éve hegedülök, legtöbbször zokniban.”

- 3 **Böszörményi Zoltán:** Teli fénnnyel a jászol (vers)
- 4 **Bakoss Géza:** Ferencek (próza)
- 17 **Vesztergom Andrea:** Téli párlatok (vers)
- 19 **Patócs Molnár János:** Magyarasszony (próza)
- 36 **Lencsés Károly:** Lebegsz (vers)
- 37 **Sokcsevits Judit Ráhel:** Karácsonyi menü (próza)
- 41 **Bali Anikó:** Asztalfoglalás; Chiaroscuro; Kimérni dekára (versek)
- 45 **Vajda Anna Noémi:** Ráncos angyalaim (próza)
- 48 **Laczkó Vass Róbert:** Pasztorál; Sikátor; Kettőnk imádsága; Néri Szent Fülöp szonettje (versek)
- 51 **Bátyi Zoltán:** Zöld asztal (próza)
- 56 **Szedér Réka:** Így éltek Ti itt mind; Ahol nyugszanak; Erdőhöz jutottunk (versek)
- 58 **Nagy Zopán:** Átjárások / Nyelvi, zsigeri emlék-hatások... (próza)
- 62 **Márton Réka Zsófia:** A galambok holtteste; Napjaink térképe (versek)
- 64 Az én Istenem (versösszeállítás)
- Sántha Attila:** Az én Istenem;
- Orbán János Dénes:** I. [Isten szaga];
- Farkas Wellmann Éva:** Nevem hiába;
- Bálint Tamás:** Csomagolóanyag;
- Fekete Vince:** Fennsík;
- Mezey Katalin:** Boldog;
- Varga Melinda:** Vattahón lépkedett;
- Böszörményi Zoltán:** Halandónak Isten nem írt soha ily meghatóan;
- Csáji László Koppány:** A hitek anatómiája;
- Czilli Aranka:** Ha újra meg újra;
- Böszörményi Zoltán:** Peccata mundi;
- Varga Melinda:** Fohász;
- Mirtse Zsuzsa:** A felszín alatt;
- Iancu Laura:** Egy 2030-as imakönyvből, 1.;
- Muszka Sándor:** Petíció;
- Fekete Vince:** Széljegyzetek II.;
- Dimény H. Árpád:** Egy gyári munkás felcsap blueszenésznek (csasztuska);
- Laczkó Vass Róbert:** Completorium;
- Csáji Koppány László:** Töprengés;
- Pethő Lorand:** minden más maradhat;
- Lőrincz P. Gabriella:** Örök;

-
- Király Farkas:** Út a tengerszemekhez;
Mezey Katalin: Nemcsak szárnyas angyal
- 80 „Mint bárányt az áldozatra...” – **Oszip Emiljevics Mandelstam**
versei **Lángi Péter** fordításában
- 84 A hónap alkotója: **Pataki Tamás** – Magyarok istene (I. és II. rész)
- 99 „... majd küldök képeslapot az vidéki címemről” –
Juhász Kristóf beszélgetése **Pataki Tamással**
- 105 **Czilli Aranka:** Ablakok az ablakban (Fellinger Károly:
Forrásláp)
- 107 **Kopriva Nikolett:** Történetek diktatúrán és mesén át (Miklóssi
Szabó István: Holdanya unokája; Apja fia)
- 112 **Hudy Árpád:** „Legjobban szeressétek anyátokat,
Magyarországot!” (Pálos olvasókönyv)
- 119 **Pusztai Ilona:** Egy játékos elme kettős élete (Orosz István:
A hasonmás. A Rév Júlia-dosszié)
- 123 **Bukovenszki-Nagy Eszter:** Ülünk a tűz körül, az ősök meg én
(Jenei Gyula: Isteni műhiba)
- 127 **Boldogh Dezső:** A Rue Quertz utcai és egyéb történetek
(Filip Tamás: Kafka bukósisakja)
- 130 **Miklóssi Szabó István:** Bájos ponyvakisasszony – 2.
(miniesszé)
- 135 **Vassy Zoltán:** Karácsony az argentínai tizenkét törzs
gyülekezetről (esszé)
- 147 **Hegyi Patrícia:** Kedves Melinda!; Illegális lakó; Te Mari! (debüt)

- **Böszörményi Zoltán:**
Teli fénnel a jászol
- **Bakoss Géza:** Ferencek
- **Vesztergom Andrea:** Téli párlatok
- **Patócs Molnár János:** Magyarasszony
 - **Lencsés Károly:** Lebegsz
 - **Sokcsevits Judit Ráhel:**
Karácsonyi menü
 - **Bali Anikó:** Asztalfoglalás
- **Vajda Anna Noémi:** Ráncos angyalaim
 - **Laczkó Vass Róbert:** Pasztorál
 - **Bátyi Zoltán:** Zöld asztal
- **Szeder Réka:** Így éltek Ti itt mind
 - **Nagy Zopán:** Átjárások /
Nyelvi, zsigeri emlék-hatások...
 - **Márton Réka Zsófia:**
A galambok holtteste

A hónap alkotója: **Pataki Tamás –**
Magyarok istene (I. és II. rész)

„... majd küldök képeslapot az vidéki cízmemről” –
Juhász Kristóf beszélgetése **Pataki Tamással**

Az én Istenem (versösszeállítás)

Sántha Attila: Az én Istenem; **Orbán János Dénes:**
I. [Isten szaga]; **Farkas Wellmann Éva:** Nevem hiába;
Bálint Tamás: Csomagolóanyag; **Fekete Vince:** Fennsík;
Mezey Katalin: Boldog; **Varga Melinda:** Vattahón
lépkedett; **Böszörményi Zoltán:** Halandónak Isten nem írt
soha ily meghatóan; **Csáji László Koppány:** A hitek
anatómiája; **Czilli Aranka:** Ha újra meg újra;
Böszörményi Zoltán: Peccata mundi;
Varga Melinda: Fohász; **Mirtse Zsuzsa:** A felszín alatt;
Iancu Laura: Egy 2030-as imakönyvből, 1.;
Muszka Sándor: Petíció; **Fekete Vince:** Széljegyzetek II.;
Dimény H. Árpád: Egy gyári munkás felcsap
blueszenésznek (csasztuska); **Laczkó Vass Róbert:**
Completorium; **Csáji Koppány László:** Töprengés;
Pethő Lorand: minden más maradhat;
Lőrincz P. Gabriella: Örök; **Király Farkas:**
Út a tengerszemekhez; **Mezey Katalin:** Nemcsak szárnyas
angyal

1000 FORINT • 10 RON • 2,20 EURÓ

Nemzeti
Kulturális
Alap